

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT PROGRAMI

147083

MEVDUAT SİGORTA SİSTEMİNİN MEVDUAT BİRİKİMİ ÜZERİNE

ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma KOLCU

147083

AĞUSTOS - 2004

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT PROGRAMI

MEVDUAT SİGORTA SİSTEMİNİN MEVDUAT BİRİKİMİ ÜZERİNE

ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Fatma KOLCU

Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Bilim Uzmanı (İktisat)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 21. 07. 2004

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 16. 08. 2004

Tezin Danışmanı : Prof. Dr. Hasan ÖZYURT

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Rahmi YAMAK

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Haydar AKYAZI

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. M. Alaaddin YALÇINKAYA

Ağustos- 2004

TRABZON

0. SUNUŞ

00. Önsöz

Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan “Mevduat Sigorta Sisteminin Mevduat Birikimi Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği” başlıklı bu çalışmada, Türkiye bankacılık sektöründeki mevduat birikimi üzerinde mevduat sigorta sisteminin belirleyici olup olmadığı ampirik olarak test edilmiş ve bu uygulamanın neden olduğu istismar etkisi mudiler açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, 1986: 1-2003: 2 dönemi üçer aylık reel toplam mevduat, gayri safi milli hasıla, fiyatlar genel düzeyi, döviz kuru, nominal ve reel faiz oranları veri olarak kullanılmıştır.

Çalışmalarım süresince benden desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Hasan ÖZYURT’a, tezin ekonometrik analizinin oluşum ve uygulamasındaki değerli yardım ve katkıları için hocam Sayın Prof. Dr. Rahmi YAMAK’a, çalışma konusunun belirlenmesinde yönlendirici katkılarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Haydar AKYAZI’ya, uygulama aşamasında yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Servet CEYLAN’a ve bu çalışma süresince her türlü yardımda bulunan Arş. Gör. Dr. Uğur SİVRİ’ye teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, tüm öğrenim hayatım boyunca benden desteklerini esirgemeyen aileme de sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Trabzon, Ağustos 2004

Fatma KOLCU

01. İçindekiler

Sayfa Nr.

0. SUNUŞ.....	III
00. Önsöz.....	III
01. İçindekiler.....	IV
02. Özet.....	VI
03. Summary.....	VII
04. Tablolar Listesi.....	VIII
05. Kısaltmalar Listesi.....	IX
GİRİŞ.....	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MEVDUAT SİGORTA SİSTEMİ VE ÜLKE UYGULAMALARI.....	5-39
10. Mevduat Sigorta Sistemi Hakkında Genel Bilgiler.....	5
100. Mevduat Sigorta Sisteminin Tanımı ve Gerekliliği.....	5
101. Koruma Kapsamındaki Kuruluşlar, Mevduat Türleri ve Miktarı.....	8
102. Mevduat Sigortasının Finansmanı.....	10
103. Mevduat Sigorta Sisteminin Ortaya Çıkardığı Sorunlar.....	12
11. Mevduat Sigorta Sisteminin Dünyadaki Uygulamaları.....	14
110. Amerika Birleşik Devletleri.....	18
111. Almanya.....	23
112. İngiltere.....	26
113. Japonya.....	27
12. Mevduat Sigorta Sisteminin Türkiye Uygulaması.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

2. MEVDUAT SİGORTA SİSTEMİNİN ETKİLERİNE İLİŞKİN LİTERATÜR.....	40-50
20. Mevduat Sigorta Sistemini Olumsuz Yönde Değerlendiren Çalışmalar.....	40
21. Mevduat Sigorta Sistemini Olumlu Yönde Değerlendiren Çalışmalar.....	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MEVDUAT SİGORTA SİSTEMİNİN MEVDUAT BİRİKİMİ ÜZERİNE ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ.....	51-68
30. Ekonometrik Yöntem.....	51
300. Birim Kök (Durağanlık) Testi.....	53
301. Doğrusal En Küçük Kareler Yöntemi.....	55
302. Stepwise Modeli.....	55
31. Veri Seti.....	56
32. Bulgular.....	57
320. Tanımlayıcı İstatistikler.....	57
321. Birim Kök (Durağanlık) Test Sonuçları.....	59
322. Doğrusal En Küçük Kareler Tahmin Sonuçları.....	60
323. Stepwise Model Sonuçları.....	64
4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	69-72
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	73-80
EKLER.....	81-97
ÖZGEÇMİŞ	

02. Özet

Çalışma, “Mevduat Sigorta Sisteminin Mevduat Birikimi Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği” başlığını taşımakta olup, Türkiye bankacılık sektöründeki mevduat birikimi üzerinde mevduat sigorta sisteminin belirleyici olup olmadığını ampirik olarak test etmek ve bu uygulamanın neden olduğu istismar etkisini mudiler açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu amaçla, mevduata verilen güvencenin, özellikle 1994’te getirilen tam korumanın toplam mevduatlar üzerinde nasıl bir etki yarattığı ampirik olarak test edilmiştir. 1986: 1-2003: 2 dönemini kapsayan üçer aylık reel toplam mevduat, gayri safi milli hasıla, fiyatlar genel düzeyi, döviz kuru, nominal faiz oranı ve reel faiz oranı verilerinin yanı sıra dönem içerisinde mevduat sigorta uygulamasında yapılan değişiklikleri içeren kukla değişkenlerin kullanıldığı çalışmada, oluşturulan modeller Doğrusal En Küçük Kareler ve Stepwise modelleri kullanılarak tahmin edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar, mevduata tam güvencenin getirilmesi ile kaldırılması arasındaki dönemde bankacılık sektöründeki toplam mevduatların diğer dönemlere kıyasla daha fazla arttığını, tam korumanın kaldırılmasını takip eden dönemde ise toplam mevduatların azaldığını göstermiştir.

Bankacılık kesimindeki mevduatların artmasında iktisadi bakımdan belirleyici olan değişkenlerin yanı sıra mevduat sigortası uygulamasının da belirleyici olduğu, mevduat güvencesinin arttığı dönemlerde bireylerin, diğer alternatif araçlardan ziyade paralarını bankalara yatırmak suretiyle tasarruflarını değerlendirdikleri görülmüştür. Buradan hareketle, mevduat güvencesinin vermiş olduğu rahatlıkla artık bireylerin seçicilikte çok da özenli davranmadıkları, bu nedenle mevduata uygulanan sigorta seviyesi arttıkça istismar etkisinin mudiler açısından söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

03. Summary

The title of this study is “ The Effects of Deposit Insurance System on the Deposit Accumulation: Case of Turkey” and it aims at testing empirically whether deposit insurance system has an effect on deposit accumulation in Turkish banking sector, and at evaluating moral hazard of this application in terms of depositors.

For this purpose, the effect of the deposit insurance, especially full protection introduced in 1994, was tested empirically to see but effect it created on total deposits. In this study, both real total deposits for 3 months covering the terms 1986:1 and 2003:2, general price level of gross national product, exchange rate, nominal interest rate, real interest rate data, and the dummy variables showing the changes made in deposit insurance system within this term were used and the models were predicted by using Ordinary Least Squares and Stepwise models.

The findings showed that during the time the full protection was introduced and then lifted, the total deposits in the banking sector increased compared to other times, and following the lifting of full protection, to total deposits in the banking sector decreased.

Moreover, it was seen that in the increased of deposits in the banking sector, not only the economic variables but also deposit insurance system were effective. It was also seen that whenever the deposit insurance increase, the individuals put their money to the banks rather than using their money in alternative ways.

As a result of this application, it was seen that the individuals were less choosy, for they are assured by deposit insurance and for these reasons it was concluded increase in the level of deposit insurance brought about moral hazard in terms of depositors.

04. Tablolar Listesi

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr</u>
1	Bazı Ülkelerdeki Mevduat Sigorta Sisteminin Genel Özellikleri.....	15
2	Koruma Kapsamı Açısından Bazı Ülkelerde Mevduat Sigorta Sistemi Uygulama Esasları.....	17
3	ABD’de Bankaların Risk Gruplarına Göre Ödeyecekleri Prim Oranları (On binde- 1993).....	20
4	ABD’de Bankaların Risk Gruplarına Göre Ödeyecekleri Prim Oranları (On binde- 1995’ten İtibaren Uygulanan Oranlar).....	21
5	Türkiye’de Mevduat Sigortası Kapsamının ve Fon Priminin Gelişimi.....	38
6	Serilere Ait Temel İstatistikî Göstergeler (Milyar TL).....	58
7	Durağanlık Test İstatistikleri (Seviyesinde).....	59
8	Durağanlık Test İstatistikleri (1. Farklar).....	60
9	Model I’in EKK Tahmin Sonuçları.....	61
10	Model II’nin EKK Tahmin Sonuçları.....	63
11	Model I’in Stepwise Sonuçları.....	65
12	Model II’nin Stepwise Sonuçları.....	67
13	Modellerdeki Bağımsız Değişkenlerin Toplam Etkileri.....	68

05. Kısaltmalar Listesi

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Genişletilmiş Dickey- Fuller
AIC	: Akaike Bilgi Kriteri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BdDk	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BIF	: Bank Insurance Fund
CAMEL	: Capital, Asset quality, Management, Earnings, and Liquidity
DIC	: Deposit Insurance Corporation
DK	: Döviz Kuru
EKK	: En Küçük Kareler
FDIC	: Federal Deposit Insurance Corporation
FED	: Federal Reserve System
FSLIC	: Federal Saving Loan Insurance Corporation
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
NF	: Nominal Faiz
O.E.C.D	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı
P	: Fiyatlar Genel Düzeyi
RF	: Reel Faiz
RM	: Reel Mevduat
SAIF	: Saving Association Insurance Fund
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi

GİRİŞ

İktisat teorisinin temel kavramlarından olan tasarruf, iktisadi büyüme ve kalkınma açısından çok önemli bir unsurdur. Ülkelerin yatırım nedeniyle ihtiyaç duyduğu kaynakların sağlanması için tasarrufların arttırılması gerekmektedir. Ancak, bu durumun gerçekleşmesinde tasarruf eğilimi kadar tasarrufların toplandığı ve yatırımcılara aktarılmasının sağlandığı mali sistem, özellikle de bankacılık sektörünün istikrarı ve sunduğu güven de önemlidir. Güvenli bir ortam sağlanmadığı takdirde, tasarrufların mali kesime yönelmesi ve yatırımcılara aktarılması güçleşecektir.

Mali sistem içinde mevcut tasarrufların etkin biçimde kullanılarak ekonomik faaliyetin finansmanında rol üstlenen bankalar, işlevleri ve portföyleri itibariyle likidite ve ödeme güçlüğüne düşme gibi risklerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Diğer yandan bankacılık sektöründeki yayılmanın etkisiyle, bir bankada çıkan bir problem diğer bankaları da etkileyerek tüm sistem için genel bir problem oluşturabilmektedir. Özellikle ani mevduat çekilmelerinin sektörde yaratabileceği olumsuz etkiler dikkate alındığında, mali piyasalarda güven unsuru oldukça büyük bir önem arz etmektedir.

Bankacılık sektöründe güven ve istikrar ortamının korunmasına yönelik olarak uygulanan mevduat sigorta sistemi, bu yönde yapılan en önemli düzenlemelerden birisidir. Temelde finansal piyasalar hakkında bilgi sahibi olmayan, parasını değerlendirmek ve diğer hizmetlerden yararlanmak isteyen küçük tasarruf sahiplerine güvenilir bir ortam yaratmayı ve sistemi sarsacak ölçüde mevduat kaçışlarını önlemeyi amaçlayan mevduat sigortası uygulaması, bazı ülkelerde daha geniş bir uygulama alanı bularak, finansal sistemde istikrarı sağlamak ve denetim fonksiyonunu yerine getirmek gibi görevleri de üstlenmektedir. Bu nedenle, sözü edilen uygulamalar ülkeden ülkeye önemli farklılıklar göstermektedir. Mevduatın sigortalanması bazı ülkelerde bankaların iradesine bırakılırken, diğerlerinde mecburi kılınmıştır. Benzer şekilde, fonun statüsü, sigortanın kapsamı ve prim ödemeleri gibi konularda da farklı uygulamalar mevcuttur.

Mevduat sigorta sistemi, bugünkü anlamda ilk olarak Çekoslovakya'da uygulanmaya başlanmış olmakla birlikte, büyük bunalım sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) de uygulamaya konulmuştur. Mali sistemin büyüklüğüne paralel olarak, ABD'deki uygulamalarla gelişen mevduat sigorta sistemi daha sonra bir çok ülkede de uygulamaya başlanmıştır.

Mevduat sigortasının etkinliği ve gerekliliği üzerine ekonomistler arasında uzun süreden beri bir tartışma devam etmektedir. Bu tartışma, mevduat sigortasının genel anlamda etkin ve etkili bir finansal güvenlik ağı olduğunu belirtenlerle, onun finansal sisteme yeni riskler taşıyarak güvenlik kaybına neden olduğunu belirtenler arasında geçmektedir.

Literatürde, mevduat sigortasının yol açtığı en önemli sakınca "istismar etkisi" (moral hazard) olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla kastedilen, mevduat sigortasının hem mevduat sahiplerinin hem de bankaların riske karşı olan duyarlılıklarını azaltması ve dolayısıyla piyasadaki genel risk düzeyinin artması halidir. Bu kavram Türkçe literatürde "ahlaki tehlike", "ahlaki risk" ve "ahlaki riziko" olarak da kullanılmaktadır. İstismar etkisi, bankaların iflas etmesinin istenmemesi sonucu yani hükümetlerin normal piyasa koşullarında yüksek risk alımı ve kötü yönetim sonucu iflas etmesi gereken bankaların iflasına izin vermek istememesi veya sigorta primlerinin banka bilançolarının riskini yansıtmaması sonucu meydana gelmektedir.

Mevduat sahipleri herhangi bir bankanın sistemden çıkarılması durumunda, sigorta veya devletin kurtarması neticesinde kayıplarının olmayacağına inandıkları için, paralarını yatıracakları bankayı seçmekte dikkatli davranmayacaklar, dolayısıyla bankanın faaliyetlerini izlemeyecek ve eğer bankanın fazla risk aldığını düşünüyorlarsa paralarını çekip daha emniyetli bir bankaya yatırma ihtiyacı hissetmeyeceklerdir. Öte yandan bankacılar, mevduatları artırabilme kapasiteleri artık aktif portföylerindeki riski yansıtmayacağı için, daha çok risk almaya ve yüksek riskli ve dolayısıyla yüksek getirili projeleri finanse etmeye teşvik edileceklerdir. Yüksek riskli aktifler eğer ödenirse bankaya yüksek getiri sağlayacak, ödenmez ise banka mali bünyesinin zayıflamasına neden olabilecektir. Bankacıların iyi zamanda karın hepsinin kendilerine kaldığını kötü zamanda ise bu işten sıyrılabildiklerini gözlemleyen riski seven yatırımcılar için bankacılık sektörü

cazip hale gelecek ve sistemde genel risk düzeyi yükselecektir. Bu da finansal krize yol açabilecektir.

Türkiye’de mevduatın korunmasına ilişkin olarak 1930’lara kadar geri giden birtakım düzenlemeler bulunmakla birlikte, kurumsallaşmış sigorta uygulaması 1960 yılında başlatılmıştır. Bu konuda yapılan temel düzenleme ise 22.07.1983 tarihinde yürürlüğe giren 70 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun (TMSF) kurulmasıdır. 1994 yılında meydana gelen finansal kriz neticesinde üç bankanın sistem dışına çıkarılmasından sonra tasarruf mevduatının tamamı devlet güvencesine alınarak sisteme olan güven yeniden tesis edilmiştir. Ancak sistemdeki aksaklıklar ve ortaya çıkan sorunlar yoğun tartışmalara neden olmuş, mevduat sigorta sisteminde önemli değişiklikler yapılmasını gündeme getirmiştir. Nitekim, 18.06.1999 tarihinde yürürlüğe giren 4389 Sayılı Bankalar Kanunu çerçevesinde TMSF uygulamasında köklü değişiklikler yapılmış, Haziran 2000’den itibaren tam güvence uygulaması kaldırılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye bankacılık sektöründeki mevduat birikimi üzerinde mevduat sigorta sisteminin belirleyici olup olmadığını ampirik olarak test etmek ve bu uygulamanın neden olduğu istismar etkisini mudiler açısından değerlendirmektir.

Çalışmanın birinci bölümünde, mevduat sigorta sistemi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bu kapsamda sistemin tanımı, gerekliliği, kapsamı, finansmanı ve ortaya çıkardığı sorunlar ele alındıktan sonra Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, İngiltere, Japonya ve Türkiye uygulamalarına yer verilmiştir.

İkinci bölümde, mevduat sigortasının etkilerine ilişkin literatür çalışması yapılmıştır. Literatürde yer alan çalışmalar, mevduat sigortasını olumsuz ve olumlu değerlendiren çalışmalar olarak iki alt başlık halinde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, ilk önce Türkiye’de mevduat sigortası uygulamasının mevduat birikimi üzerindeki etkisini belirlemek ve istismar etkisini değerlendirmek amacıyla çalışmada kullanılan ekonomik yöntem ve veri seti hakkında bilgi verilmiştir. Bu bağlamda, birim kök (durağanlık) testi, doğrusal en küçük kareler yöntemi ve stepwise

regresyon modeli tanıtılmıştır. Serilere ait temel istatistikler incelendikten sonra aynı sistematik doğrultuda, elde edilen ekonometrik bulgular ortaya koyulmuştur.

“Genel Değerlendirme ve Sonuç” bölümünde ise ampirik çalışma sonucunda elde edilen bulgular yorumlanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MEVDUAT SİGORTA SİSTEMİ VE ÜLKE UYGULAMALARI

Bu bölümde ilk olarak mevduat sigorta sistemi hakkında genel bilgiler verilmiş, daha sonra bu sistemin dünyadaki uygulamalarına örnek olarak ABD, Almanya, İngiltere, Japonya ve Türkiye uygulamalarına yer verilmiştir.

10. Mevduat Sigorta Sistemi Hakkında Genel Bilgiler

Bu başlık altında, mevduat sigorta sisteminin tanımı, gerekliliği, kapsamı, finansmanı ve bu uygulamanın ortaya çıkardığı sorunlar ele alınmıştır.

100. Mevduat Sigorta Sisteminin Tanımı ve Gerekliliği

Mevduat sigorta sistemi en basit ifade ile tasarruf sahiplerinin güvence altına alınması amacıyla oluşturulmuş sigorta mekanizması olarak tanımlanabilir. Ancak güvencenin oluşturulma nedeninin geniş kapsamlı olduğu bugüne kadar görülen uygulamalardan anlaşılmaktadır. Buna göre, mevduat sigorta sistemi, ekonomide ve mali sektörde yaşanan krizlerden dolayı bankacılık sektörünün yükümlülüklerini yerine getirememe riskiyle karşı karşıya kalmalarını önlemek veya böyle bir sorunun yaşandığı dönemlerde alternatif destek kaynakları yaratmak amacıyla oluşturulan sistemdir.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere sadece tasarruf sahiplerinin mevduatlarının karşılanmasını sağlamak amacını değil, aynı zamanda bankacılık sektörünün sahip olduğu güven ve istikrar ortamını da destekleyerek, sektörde oluşabilecek kriz ve sorunları engelleme amacını da gütmektedir (AYMERGEN ve diğerleri, 1996, s.9).

Mevduatın sigorta kapsamına alınmasının en önemli sosyal faydası, finansal piyasalar hakkında bilgi sahibi olmayan, parasını değerlendirmek ve diğer hizmetlerden yararlanmak isteyen küçük tasarruf sahiplerine güvenilir bir ortam yaratmak ve sistemi olumsuz etkileyecek mevduat kaçışlarını önleyerek finansal istikrarı sağlamaktır.

Mevduat sahipleri, mevduat sigortasının olmadığı bir sistemde, herhangi bir nedenle bankaların taahhütlerini karşılayamayacağını düşünüyorlarsa, paralarını çekmek isteyeceklerdir. Yüksek meblağlarda para çekilişi ile karşı karşıya kalan bir banka, likit varlıkları tükendikten sonra, likit olmayan varlıklarını satmak zorunda kalacak, bu da bankanın varlıklarında değer kaybına yol açacaktır. Bu durumda bazı mevduat sahipleri paralarını alamayacaklardır. Bir bankanın mevduat çekilişi talebini karşılayamaması, tasarruf sahiplerinin diğer bankalara da şüphe ile bakmasına yol açacak ve sisteme duyulan güvenin azalmasına neden olabilecektir. İşte mevduat sigortasının amacı sistemi etkileyecek bu tür çalkantıların önüne geçmektir.

Tasarrufların ekonomiye yönlendirilmesinde son derece bir işlevi olan bankaların en önemli kaynağı mevduattır. Bu nedenle, büyük mevduat çekilişlerinin bankalar ve dolaylı olarak ülke ekonomileri üzerindeki etkileri, çok olumsuz sonuçlar verebilecek niteliktedir.

Mevduatın bankacılık sisteminden kaçışına bağlı olarak ortaya çıkan sorunlardan birincisi, para arzı üzerinde yarattığı olumsuz etkidir. Bu olumsuzluk bankacılık sektörünün para arzındaki rolüyle bağlantılı olarak çok ciddi boyutlara ulaşabilir. Kimi bankacılık sisteminde, bankalar, parasal taban ve para arzı gibi büyüklükleri önemli ölçüde etkilemektedirler. Bu yapıdaki bir bankacılık sektöründe yaşanacak olası bir kriz ortamında devletin para arzı üzerindeki kontrolü azalacak, banka rezervleri düşecek ve bankacılık sisteminin para yaratma etkisi azalacaktır. Sonuçta para arzında meydana gelen daralma deflasyona ve resesyona yol açabilecektir.

Büyük mevduat çekilişlerinin ikinci olumsuz etkisi, ödemeler sistemi üzerinde kendisini göstermektedir. Ekonomik birimler arasındaki parasal işlemlerin yerine getirilmesinde önemli bir aracılık işlevi yerine getiren bankalar, toplumun tümüne yayılan bir hizmet sunarlar. Bu yüzden, olağanüstü mevduat çekilişine maruz kalan bir banka,

ödeme sistemi içinde yer alan diğer kurumlara karşı yükümlülüklerini yerine getiremeyebilir.

Diğer taraftan, yaygın mevduat çekilişleri bankaların kredi dağılımındaki rolünü de etkileyebilir. Bilindiği gibi birikim sahipleri ile yatırımcıları bir araya getirerek finansal aracı rolünü üstlenen bankalar bu yönüyle ekonomiye gerçek bir hizmet sunmaktadırlar (ÖZDEMİR, 1996, s.4).

Buraya kadar anlatılanlar göz önüne alındığında içeriği, kapsamı ve uygulama yöntemi dikkatli seçilmek şartıyla; mevduat sigorta sistemi bankacılığın güçlenmesi, istikrar ve güvenin sağlanması açısından oluşturulmaktadır.

Mevduat bazen, devlet tarafından herhangi bir kanuni zorunluluk, önceden belirlenmiş kural ve prosedür olmaksızın ihtiyari bir şekilde korunabilmektedir. Zımnî koruma sistemi olarak adlandırılan bu sistemde, eğer bankacılık sektöründe yaşanan sorunların ilerisi için tehlike yarattığına inanılır veya kriz müdahaleyi gerektirecek boyutlara erişerek hızlı mevduat çekilmelerine yol açarsa gerekli önlemler alınarak, mevduat sigorta sistemi oluşturulmaktadır (AYMERGEN ve diğerleri, 1996, s.12).

Mevduat sigortası kamusal, özel ya da karma nitelikte olabilir. Bu konu sistemin kimin kontrolünde olduğu ve temelde kim tarafından finanse edildiği ile ilgilidir. Bir uçta (en solda) tamamen devlet tarafından yönetilip fonlanan sigorta uygulamaları bulunmaktadır. Bu sistemin biraz sağında devlet kontrolünde olmakla beraber kısmen de olsa bankaların temsil edildiği ve finansmanını üstlendiği ayrı bir kurum tarafından yönetilen sistemler bulunmaktadır. Bir sonraki yöntemde sigorta fonu, devlet tarafından finanse edilmekle beraber hem bankaları hem de devleti temsil eden delegeler tarafından yönetilmektedir. Daha ileri gidildiğinde devlet tarafından kontrol ve teşvik edilmekle beraber sahipliği, yönetimi ve finansmanı bankalara ait sigorta sistemleri görülmektedir. Nihayet en uçta (en sağda) kuruluşların kendi aralarında yaptıkları anlaşmalar ile kurulan, tamamen özel nitelikteki sistemler bulunmaktadır. Bu tür sistemlerde, bankalar kendi aralarında bir güvenlik ağı kurmakta ve birbirlerinin faaliyet ve işlemlerini yakından takip etmektedirler. Bu sistemde devlet ne finansmana katkı sağlamakta ne de yönetime karışmaktadır (YILMAZ- KADILAR, 1996, s. 41; MESUTOĞLU, 1997, s.32).

Bankaların mevduat sigortasına katılma özgürlüğü konusunda iki farklı uygulama vardır. Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğunda bankaların sisteme katılmaları zorunlu tutulmuştur. İsteğe bağlı sistemler, genellikle Fransa, Almanya ve İsviçre gibi özel sistemlerde söz konusu olmaktadır (ÜNVEREN, 1992. s.27).

101. Koruma Kapsamındaki Kuruluşlar, Mevduat Türleri ve Miktarı

Her ülkenin mali piyasalarının yapısına uygun olarak değişik türde finans kurumlarının mevduat sigortası kapsamına alındığı görülmektedir. Yatırım fonları, emekli sandıkları, sosyal güvence kapsamına giren kuruluşlar, ticari bankalar, yatırım bankaları, kalkınma bankaları, özel finans kuruluşları gibi yatırımcıların birikimlerini kabul eden değişik özelliklere sahip kuruluşlar ülkelerin sosyal, politik ve ekonomik koşulları göz önüne alınarak sigorta kapsamına alınmaktadır (YILMAZ- KADILAR, 1996, s.39).

Koruma kapsamının kuruluşlar itibariyle belirlenmesi yanında mevduat türleri ve miktar olarak da belirlenmesi gerekmekte ve bu konu mevduat sigortası tartışmalarının en can alıcı noktalarından birini oluşturmaktadır.

Pek çok mevduat sigortasında, ticari mevduat, ulusal bankaların yurt dışındaki mevduatı, yabancı bankalardaki yurt içi mevduat, bankalararası mevduat ve yabancı para cinsinden mevduat koruma kapsamı dışında tutulmaktadır (MESUTOĞLU, 1997, s.47)

Mevduat sigortasının mevduatın tamamını mı yoksa belli bir bölümünü mü koruyacağı, koruma belli bir miktar ile sınırlı ise bu tavanın ne olacağı, üzerinde en fazla durulan konulardan birisidir. Bu bağlamda, üç çeşit koruma kapsamı bulunmaktadır: 1) Sınırlı koruma, 2) Tam koruma, 3) Yetkili otoritenin inisiyatifinde belirlenen koruma.

Sınırlı koruma: Bankalarda yer alan tasarruf mevduatlarının limit dahilinde olan kısmı sigorta kapsamına alınırken, limiti aşan kısmı kapsam dışı bırakılmaktadır. Burada amaç, küçük mevduat sahibi korunurken büyük mevduat sahiplerinin de daha akılcı ve seçici kararlar vermelerini sağlamaktır. Aynı zamanda bankaların da sigorta sisteminin arkasına saklanarak, sağduyulu ve basiretli kararlardan uzak gereksiz riskleri üstlenmeleri

önlenmekte ve sektör kendi içerisinde kontrollü ve yeterli bir düzeye getirilmeye çalışılmaktadır.

Mali açıdan yetersiz duruma gelen bankaların tasfiyesi yoluna gidilerek, tasarruf sahiplerinin mevduat miktarları geri ödenmekte bu nedenle bankaların mali yapılarının güçlendirilerek sektöre kazandırılmasına çalışılmamaktadır. Bu şekilde sektörde kalabilecek durumda olan bankalar faaliyetlerine devam ederken, zayıf bankaların yükü üstlenilmemekte ve bu bankaların sektörden uzaklaşmaları sağlanmaktadır (AYMERGEN ve diğerleri, 1996, s.15).

Tam koruma: Bankalardaki mevduatların tamamı büyük küçük ayrımı yapılmadan sigorta kapsamına alınmaktadır. Sektörde tam güvence ortamı yaratılmakta ve bankacılık sektörüne tasarrufların çekilmesi için destek verilmektedir.

Uygulama zamanlarına bakıldığında, genelde kriz sonrası dönemlerde sektörde azalmış olan güven ve istikrar ortamının yeniden sağlanarak, mevduatların geri kazanılması veya büyük problemlerin baş gösterdiği zamanlarda olası mevduat kaçışlarının önlenmesi amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra ekonomisinde iniş çıkışlar yaşayan ve bankacılık sektörüne ihtiyacı olan, sağlamlığı yerleştirememiş ülkeler tarafından tercih edilen yöntem olduğu anlaşılmaktadır.

Tam kapsamlı sigorta sisteminde bankaların tasfiyesi duruma göre tercih edilmekle beraber, genelde bankaların iyileştirme veya banka birleşmelerinin desteklenmesi yöntemleriyle sektöre kazandırılmasına çalışılarak iflaslarının önlenmesi yöntemi tercih edilmektedir (AYMERGEN ve diğerleri, 1996, s.16).

Yetkili otoritenin inisiyatifinde belirlenen koruma: Bu sistem sınırlı ve tam koruma arasında yer almaktadır. Kapsama alınacak mevduat miktarı belirlenirken küçük tasarruf sahiplerinin güvence altına alınmasına dikkat edilmiştir. Bu özelliği, sınırlı kapsamlı uygulama ile paralellik gösteren sistemin farklı tarafı, yetkili otoritenin gerekli görmesi halinde kapsama giren mevduat miktarında genişlemeler yapılabilmesidir. Eğer bankaların yaşadığı sorunların sektörü büyük oranda etkileyebilecek boyutlara ulaşabileceği düşünülürse, sigorta kapsamı tam kapsamlı uygulamaya kadar genişletilebilmektedir.

Ancak, anlaşılacağı üzere sektör için kalıcı olarak alınmış bir karar değildir. O dönemde yaşanan sorunun boyutu göz önüne alınarak verilen ve ilerleyen süre içerisinde değiştirilme olasılığının bulunduğu bir karar sürecidir.

Sistem içerisinde sektöre yapılan müdahale arasında izlenecek yöntemlerde esas olarak sektörün güçlendirilmesi amaçlanır. Sonuçta bankanın iflası önlenerek, mali yapısının güçlendirilmesi aşamasında banka kurtarıldığından dolayı mevduatın tamamı kapsam içerisine alınmış sayılmaktadır (AYMERGEN ve diğerleri, 1996, s.17).

102. Mevduat Sigortasının Finansmanı

Mevduat sigortasının finansmanı ile ilgili olarak sorulması gereken iki önemli soru vardır. Bunlardan birincisi mevduat sigortasının maliyetini kimin karşılayacağı, ikincisi ise sigortanın finansmanının teorik olarak nasıl sağlanacağıdır. Bir sigorta fonu oluşturmak gerekli midir? Gerekliyse tutarı ya da oranı ne olmalıdır?

Mevcut mevduat sigortası uygulamalarının çoğunda sigortanın maliyeti, prim ödemeleri şeklinde sigortalı bankalar tarafından karşılanmaktadır. Bunun mantığı, karşılanması gereken zararı yaratanın yine bankacılık sektörü olmasıdır. Ayrıca bankalar bu sistemden büyük ölçüde yararlanmaktadır, çünkü mevduatın riski ve buna bağlı olarak da maliyeti azalmaktadır. Ancak tüm maliyetin bankalar tarafından karşılanması iki sorun yaratmaktadır. Öncelikle, sigorta kuruluşu kriz sırasında yüksek tutarda ödemeler yapmak zorunda kalabilir. Bu durum, artan maliyetlerin yine bankalara yansımaya, bu da bankaların ödeme gücüne uğramalarına yol açar. Ayrıca eğer bankaların sistemden elde ettikleri fayda, maliyetin çok altında kalırsa sistem bankalar üzerinde bir vergi gibi işleyecektir.

Bu nedenle bazı mevduat sigortası sistemlerinde devlet bir şekilde bankaların yükünü azaltır. Örneğin Hindistan ve Filipinler'de devlet, ileride meydana gelebilecek zararları karşılamak üzere, başlangıçta fona bir sermaye katılımında bulunmuştur. İspanya'da ise devlet sigorta fonuna düzenli ödemeler yaparak bankacılık sektörünün finansmanına katkıda bulunmaktadır (ÜNVEREN, 1992, s.31).

Sigorta fonunun kurulması gerekip gerekmediği konusunda iki temel yaklaşımdan söz etmek mümkündür. İlk yaklaşım, başlangıçta herhangi bir fon oluşturmayıp, banka iflasından sonra belirlenecek oranlarda, sisteme dahil bankalardan prim talep etmek şeklindedir. İkinci yaklaşım ise başlangıçta bir fon oluşturulmasını ve sisteme dahil bankaların söz konusu fona düzenli prim ödemesini gerektirmektedir (BALABAN-ÇİLLİ, 1997, s.20). Her iki yöntemin de belirli yarar ve sakıncaları olmakla birlikte ikinci yöntemin yarar ve etkinliği daha fazla olduğundan genellikle bu yöntem tercih edilir.

Mevduat sigorta fonunun büyüklüğünün ne olması gerektiği ve optimum fon büyüklüğünün gerek mutlak gerekse oransal olarak ne olacağı konusunda herhangi bir bilimsel yöntem bulunmamaktadır. Böylesi bir tahminde bulunmak, belli bir dönem içinde iflas edebilecek bankaların sayısı ve büyüklüğü ya da zor duruma düşen bankalarla ilgili nasıl bir politikanın izleneceği gibi hususlara da bağlıdır. Ancak, banka iflasları ve sigortanın kayıpları zaman içerisinde normal bir dağılım göstermemekte, krizlere ve ekonomik şoklara göre değişmektedir. Doğaldır ki, fonun büyüklüğü, banka iflaslarını ve sigorta sahiplerine yapılacak ödemeleri karşılayacak bir düzeyde olmalıdır (KOYUNCU, 1999, s.79).

Genellikle, fon kaynaklarının yeterliliği konusundaki temel ölçü, fon kaynaklarının sigorta kapsamındaki mevduatı karşılama oranıdır. Bu oranın ne olacağı, geçmiş krizlerden elde edilen deneyimler ile ülkelerin bankacılık sektörlerinin güncel durumu ve gelecekle ilgili beklentilerine göre ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir (ARSLAN, 1999, s.41).

Üzerinde durulması gereken bir başka konu sigorta priminin toplam mevduat üzerinden mi, yoksa sigortalı mevduat üzerinden mi alınacağıdır. Sigortalı mevduat üzerinden prim toplanması daha adil bir uygulama gibi görünmektedir. Ayrıca bazı bankaların sigortalı mevduatlarının toplam mevduata oranı diğerlerine göre daha yüksek olduğundan toplam mevduat üzerinden prim alınması bankalar arasında avantaj farklılığına neden olacaktır. Öte yandan bankaların sigortalı mevduat miktarını bulmaları zor ve maliyetli bir işlem olarak görülmektedir. Bu nedenle birçok ülkede primler toplam mevduat üzerinden alınmaktadır (ÜNVEREN, 1992, s.32)

Mevduat sigortası primi ile ilgili en önemli konulardan biri de primin her bankadan sabit bir oranda mı alınacağı yoksa her bir bankanın riskliliği ile bağlantılı olarak değişken bir oranda mı alınacağıdır.

Değişken oranlı sistemin amacı, risk artırımının maliyetini sigorta kuruluşuna (ya da bu tür bir risk almayan bankalara) değil, bizzat riskli yatırımlara girişen bankaya yüklemek ve böylece risk alımını sınırlandırmaktır. Sabit oranlı prim uygulamasında yüksek riskli bankaların sigorta korumasından daha fazla yararlanmalarına ve sigorta kaynaklarını daha fazla tehdit etmelerine rağmen, düşük riskli bankalarla aynı primi ödemeleri hakkaniyete uygun görünmemektedir (MESUTOĞLU, 1997, s.42). Bu durumda, zayıf ve fazla riskli çalışan bankaların mali sıkıntı içine düşmesi ya da iflasları durumunda, güçlü bankalar onların almış oldukları yüksek riskin bedelini ödemek durumunda kalmaktadırlar. Ancak değişken sigorta priminin en büyük problemi bankaların risk özelliklerinin ölçümü ve belirlenmesidir (ÜNVEREN, 1992, s.32).

103. Mevduat Sigorta Sisteminin Ortaya Çıkardığı Sorunlar

Bankacılık sisteminin istikrarına yönelik en önemli düzenlemelerden biri olan mevduat sigortasında karşılaşılan en önemli sorun “istismar etkisi”dir. Bununla kastedilen, mevduat sigortasının hem mevduat sahiplerinin hem de bankaların riske karşı olan duyarlılıklarını azaltması ve dolayısıyla piyasadaki genel risk düzeyinin artması halidir. Tasarruf sahipleri, herhangi bir bankanın sistemden çıkarılması durumunda, sigorta nedeniyle kayıplarının olmayacağına inandıkları için paralarını yatıracakları bankayı seçmekte dikkatli davranmayacaklar; dolayısıyla bankanın faaliyetlerini izlemeyecek ve eğer bankanın fazla risk aldığını düşünüyorlarsa paralarını çekip daha emniyetli bir bankaya yatırma ihtiyacını hissetmeyeceklerdir.

Öte yandan, sigortanın varlığı bankacıları da daha çok risk almaya teşvik edecektir. Yüksek riskli aktifler eğer ödenirse bankaya yüksek getiri sağlayacak, ödenmez ise banka mali bünyesinin zayıflamasına neden olabilecektir. Sonuçta bu durum yüksek riskli aktifler ödenirse bankanın kazanacağı, ödenmezse sigortanın kaybedeceği bir sonuç yaratacaktır. Mevduat sigortasının bu avantajından dolayı riskli seven yatırımcılar için bankacılık sektörü cazip hale gelecek ve sistemde genel risk düzeyi yükselecektir (ÖZDEMİR, 1996,

s.5). Sözü edilen etki, bankalardaki mevduatın tümünün sigortalandığı (% 100 mevduat sigortası uygulaması) ve sistemdeki tüm bankaların aynı oranda mevduat sigortası primi ödedikleri sigorta sistemlerinde maksimum büyüklüğe ulaşmaktadır (BALABAN-ÇİLLİ, 1997, s.6).

Yasa düzenleyici bir yandan mevduat sigorta sistemi ile tasarruflara koruma sağlarken diğer yandan banka iflaslarını önleyecek tedbirleri almaya çalışmaktadır. Ancak burada önemli bir sorunla karşılaşmaktadır. O da bazı bankaların batmayacak kadar büyük olması (*too big to fail*), yani bazı bankaların sistemden çıkarılmasının ya da iflasına izin verilmesinin finansal sistemi sarsacağından endişe edildiğinden bunların batmasına müsaade edilmemesidir. Bu politikanın önemli sonuçlarından biri, büyük bankalarda istismar etkisini arttırması ve bu bankaların aşırı riskli yatırımlara yönelmelerine neden olmasıdır. Böyle bir durumda büyük banka ucuz yolla topladığı fonları yüksek riskli alanlara yatırılabilecektir.

Diğer bir problem ise bu politikanın bankalar arasında yarattığı eşitsizliktir. Küçük bankalar için iflas yolu açık iken büyük bankalar ve mudiler için böyle bir endişe söz konusu olmamaktadır. Üstelik bu politika yalnız sigorta kapsamındaki mevduatı değil, bütün mevduatı ve diğer alacaklıları da korumaktadır. Batmayacak kadar büyük olma politikası, bankaların eşit şartlarda rekabet şansını azaltmaktadır. Eğer büyük bankaların, batmayacak kadar büyük olduğu biliniyorsa, bu bankalar daha ucuza ve büyük miktarlarda fon topluyorsa, küçük bankalar fon toplayabilmek için yüksek faiz teklif etmek, dolayısıyla daha yüksek maliyetlere katlanmak zorunda kalacaklardır (ÖZDEMİR, 1996, s.5)

Bir diğer sorun, daha çok katılımın isteğe bağlı olduğu sistemlerde ortaya çıkan “ters seçim” sorunudur.¹ Bu, sigortanın kötü yönetilen ve riski fazla bankaların işine gelmesi bu bankalarca daha fazla tercih edilmesi sorunudur. Bunun nedeni, riskli olmalarına rağmen sigortanın sağladığı güvence nedeniyle kötü yönetilen bankaların halkın güvenini kaybetmemeleridir (MESUTOĞLU, 1997, s.17).

¹ “Ters seçim” ifadesi “adverse selection” kavramı karşılığında kullanılmıştır. Bu ifade literatürde “hatalı seçim” veya “yanlış seçim” olarak da adlandırılmaktadır.

Ayrıca sistemin uygulayıcısı durumundaki kurumlarda (kamusal, özel veya karma) yaşanan problemler de mevcuttur. İlk problem, politikacıların sigortanın işlevinde ve/veya denetimlerinde bankaların işlerine müdahale etmeleridir. Bu sorun özellikle hükümet tarafından çalıştırılan sistemler için geçerlidir. Bu problem, bağımsız ama sorumlu bir mevduat sigorta kurumu kurularak kontrol altına alınabilir. Siyasi müdahaleyi sınırlamak için kurum açık bir yasal ve düzenleyici yapıyla desteklenmelidir.

İkinci problem, düzenleyicinin ele geçirilmesidir. Bu, mevduat sigorta kurumunun tamamıyla mudiler ve vergi mükellefleri gibi halkın yararından ziyade bankalara hizmet etmesi durumudur. Özel bir şekilde işletilen ve fonlanan bir sistemde bankacılar yetkilidir. Böyle olunca problem, sadece özel olarak fonlanmış bir sistem hükümetin finansal desteğini aldığı anda ortaya çıkar. Düzenleyicinin ele geçirilmesi sorunu, sisteme bankalar sahip olmasına rağmen kurumun yönetim kuruluna bankacıların hakim olmalarına izin verilmeyerek, sistemin işleminin hükümete ait olması sağlanarak azaltılabilir.

Üçüncü problem, finansal düzenleyici kurumlar içindeki veya arasındaki işbirliği eksikliğidir. Bazen çatışmaya sebep olan uyumsuzluklar olabilir. Bu, örneğin mevduat sigortalayanın sistemdeki kurumlar hakkında denetleyicinin bilgilerine ve merkez bankasının makroekonomik görüşlerine muhtaç olduğu fakat denetleyici ve para otoritesinin gerekli bilgiyi sağlamakta isteksiz veya aciz olduğu durumlarda söz konusu olabilir. Bu tür sorunların çözümü için farklı finansal otoritelerin para politikası, denetim, mevduat sigortası, banka yeniden yapılanması ve maliye politikası gibi işlevlerinin açıklanması gerekir (GARCIA, 2000, s.19).

11. Mevduat Sigorta Sisteminin Dünyadaki Uygulamaları

Günümüzde pek çok ülke, yaşadıkları finansal kriz ve banka iflaslarından edindikleri deneyimler ve diğer ülke uygulamalarından faydalanarak kendi sistemlerini oluşturmuşlardır. Bu konuda genel bir fikir vermek amacıyla, seçilen bazı ülkelerin mevduat sigorta sistemlerinin temel özellikleri Tablo 1 ve Tablo 2’de özetlenmiştir. Söz konusu ülke uygulamalarında; bankaların sigorta sistemine dahil olmalarının zorunlu veya isteğe bağlı olması, fona yapılacak prim ödemeleri, sigortanın kapsamı, fonun özel veya kamusal olması gibi konularda farklı uygulamalar mevcuttur.

Tablo: 1

Bazı Ülkelerdeki Mevduat Sigorta Sisteminin Genel Özellikleri

ÜLKE	KURULUŞ YILI	YÖNETİM	ÜYELİK	PRİM ORANLARI	FON	DEVLETİN BAŞLANGIÇ KATKISI	DEVLETİN DÜZENLİ KATKISI
A.B.D	1933	Devlet	FED üyesi bankalar için zorunlu, diğerleri için isteğe bağlı	Yerel mevduatların % 0 - % 0,27'si (Riske göre)	Var	Var	Yok
ALMANYA	1966	Özel	İsteğe bağlı	Ticari bank. için "bankacılık işlemlerinden doğan diğer kredi sahiplerine olan yükümlülükler" kalemi üzerinden % 0,03 (riske göre artabilir), tasarruf bank. için toplam kredilerin %0,03'ü, diğerlerinde bankalar dışındaki müşterilerin mevduatları üzerinden % 0,01	Var	Yok	Yok
AVUSTURYA	1979	Devlet	Zorunlu	-	Yok	Yok	Yok
BELÇİKA	1974	Devlet	Zorunlu	Sigortalanmış mevduatların % 0,02'si (gerekirse % 0,04'e kadar artırılabılır)	Var	Yok	Yok
İNGİLTERE	1982	Devlet	Zorunlu	10.000 sterlin başlangıç katkısı + özel katkı (eğer fon 3.000.000 sterlinin altına düşerse)	Var	Yok	Yok
İSPANYA	1977	Devlet	İsteğe bağlı	Mevduatın maksimum % 0,02'si	Var	Bankaların katkısına eşit tutarda	Bankaların katkısına eşit tutarda

Tablo: 1'in Devamı

Bazı Ülkelerdeki mevduat Sigorta Sisteminin Genel Özellikleri

ÜLKE	KURULUŞ YILI	YÖNETİM	ÜYELİK	PRİM ORANLARI	FON	DEVLETİN BAŞLANGIÇ KATKISI	DEVLETİN DÜZENLİ KATKISI
İTALYA	1987	Özel	İsteğe bağlı	Fon üye bankalar tarafından ilk başta yapılması zorunlu ödemeler veya yıllık sabit ödemeler yoluyla kaynak toplamamaktadır. Fon, bankalardan, yaptığı anlaşmalar çerçevesinde ödeme yapmalarını istemek suretiyle katkı sağlamaktadır.	Var	Yok	Yok
JAPONYA	1971	Ortak	Zorunlu	Sigortalanan mevduatların % 0,84'ü	Var	Var	Yok
KANADA	1967	Devlet	Zorunlu	Sigortalanan mevduatların % 0,04-% 0,33'ü (Riske göre)	Var	Yok	Yok
TÜRKİYE	1983	Devlet	Zorunlu	Bankaların yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan TL cinsinden tasarruf mevduatı ile tas. mev. niteliğini haiz altın döviz ve tevdiat hesapları toplamının on binde 12.5-on binde 17.5'i (Riske göre)	Var	Yok	Yok

Kaynak: LEE-KWOK, 2000, s.34-52; GARCIA, 2000, s.61-90; FDIC, 2001, s.3; AYMERGEN ve diğerleri, 1996, s.38; ERDÖNMEZ, 2002, s.8; OLCAY, 1997, s.51

Tablo: 2

Koruma Kapsamı Açısından Bazı Ülkelerde Mevduat Sigorta Sistemi Uygulama Esasları

ÜLKE	KORUMA MİKTARI (Sınırlı / Tam)	KORUMA KAPSAMINDAKİ MEVDUAT TÜRLERİ			KORUMA KAPSAMINDAKİ ŞUBELER	
		Yabancı para cinsinden mevduat	Bankalararası mevduat	Ülke dışında oturanlara ait mevduat	Yabancı bankaların yurt içindeki şubeleri	Yerli bankaların yurt dışındaki şubeleri
A.B.D	Sınırlı Koruma	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır
ALMANYA	Ticaret bank. için sınırlı, tasarruf bank ve kredi koop. için tam koruma	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet
AVUSTURYA	Sınırlı Koruma	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Hayır
BELÇİKA	Sınırlı Koruma	Hayır	Hayır	Evet	Eğer diğer ülke yapmıyorsa veya koruma miktarı Belçika'dan daha azsa, Evet	Garanti Fonu yönetim komitesinin 2/3 çoğunluğu karar vermedikçe, Hayır
İNGİLTERE	Sınırlı Koruma	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Hayır
İSPANYA	Sınırlı Koruma	Evet	Hayır	Evet	Evet	Hayır
İTALYA	Sınırlı Koruma	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet
JAPONYA	Sınırlı Koruma (1997-Nisan 2002 tam koruma)	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Evet
KANADA	Sınırlı Koruma	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Hayır
TÜRKİYE	Sınırlı Koruma (Nisan 1994-Haziran 2000 Tam koruma)	Evet	Hayır	Evet	Evet	Hayır

Kaynak: LEE-KWOK, 2000, s.38-42; GARCIA, 2000, s.76-78.

110. Amerika Birleşik Devletleri

ABD mevduat sigorta sistemi, diğer ülkelere temel teşkil etmesi ve sistemin en kapsamlı uygulandığı ülke olması açısından önemlidir. Bu nedenle sistemin gelişimi diğer ülkelere göre biraz daha detaylı ele alınmıştır.

ABD'de ilk mevduat sigorta sistemi, New York eyaletinde 1829'da kurulmuştur. Sistemin, banknotları ve mevduatları garanti edeceği ve yeni kurulan bankalardan zorunlu olarak toplanan primlerle finanse edileceği planlanmıştır. 1837 yılındaki bunalım, karışıklığa neden olmuş ve sistem, son merciiin eksikliğini çekerek, ödemelerini yapmakta güçlüğüle karşılaşmış ve 19. yüzyılın başında etkinliğini yitirmiştir (CANBAŞ-EROL, 1985, s.27).

Daha sonra mevduat sigorta sistemi 1907 yılında finans kesiminde meydana gelen bir bunalım sonucu tekrar gündeme gelmiştir. 1929 krizine kadar da pek çok eyalette uygulanmıştır (ÖNAL-DÜZAKIN-AKYÜZ, 1996, s.71). 1929 yılındaki büyük depresyonu izleyen üç yıl içinde dokuz bine yakın bankanın iflas etmesi sonucunda, 1933'te federal mevduat sigorta programı oluşturulmuş; bu kapsamda aynı yıl Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) ve 1934 yılında da Federal Saving Loan Insurance Corporation (FSLIC) kurulmuştur.

Yasal anlamda ilk mevduat sigortası uygulaması olan bu düzenleme sayesinde, bankacılık sistemine karşı güven yeniden tesis edilmiş ve uygulama amacına ulaşmıştır. Bu tarihten sonra, 1980'lere kadar az sayıda banka ile Tasarruf ve Kredi Kurumu batmış ve batan bu bankalar FDIC'ye önemli bir yük getirmemiştir. Ancak 1980'li yıllarda ekonomideki olumsuz gelişmeler petrol, tarım ve gayrimenkul fiyatlarındaki gerileme, faiz oranlarındaki yükselmeler, finansal piyasalarda ortaya çıkan yoğun rekabet, bu olumlu tabloyu ortadan kaldırmıştır. Finans sektöründe yaşanan söz konusu olumsuz gelişmeler sonucunda Tasarruf ve Kredi Kurumları'nın önemli bir bölümü 1980'lerde iflas etmiştir. Bu kuruluşlardaki tasarrufları sigortalamak üzere FDIC'ye paralel olarak 1934 yılında kurulan FSLIC, iflas eden kuruluşların tasarruflarını ödeyemez duruma gelmiştir.

Bunun üzerine 1989 yılında FSLIC, FDIC'ye devredilmiş ve FDIC bu kuruluşlardaki tasarrufları da sigorta eder hale gelmiştir. Böylece bu tarihten itibaren FDIC, ABD'nin tüm mevduat kabul eden kurumlarının mevduat sigortası yönetiminden sorumlu hale gelmiştir. FDIC, bu fonksiyonunu bankalar için Bank Insurance Fund (BIF) aracılığı ile, tasarruf ve kredi kurumları için ise Saving Association Insurance Fund (SAIF) aracılığı ile yerine getirmektedir. FDIC'ye katılım, FED üyesi bankalar (ulusal bankalar) için zorunlu, diğer bankalar (eyalet bankaları) için ise isteğe bağlıdır (ÖZDEMİR, 1996, s.17-18).

ABD'de mevduat sigortasının kapsamı mevduat miktarına göre değil, mudiye göre belirlenmiştir. FDIC'ye üye bir bankada her mudi için sigortalanan mevduat miktarı 100.000 ABD Dolarıdır. Mevduat sigortası, tasarruf mevduatlarının yanı sıra çek hesapları, mevduat sertifikaları, "Now" hesapları, vezneye ibrazı halinde ödenen çekler, ödeme emirleri, ödenmemiş çekler, itibar mektupları ve seyahat çeklerini de içine almaktadır. ABD'de mevduat sigortası hesap değil mudi esasına dayanmakla birlikte, bazı özel hesap türlerinde mudiye bağlı olmaksızın 100.000 dolarlık limiti artırmak mümkün olabilmektedir (GÜNAL, 2001, s.68).

FDIC, mudilere mevduatlarını sigorta limitleri dahilinde tazmin etme garantisi yanında, bankacılık sektöründe bazı temel denetleme görevini de üstlenmiştir. Diğer ülkelerdeki sigorta uygulamasında bu iki görev çoğunlukla ayrı otoriteler tarafından yerine getirilmektedir.

FDIC'nin denetleme işlevi oldukça geniştir. Mevduat sigorta sistemine dahil olup FED'e üye olmayan tüm bankaların ve yine garanti kapsamındaki yabancı banka şubelerinin denetiminden ve buna ilişkin düzenlemelerden sorumludur. Ayrıca FDIC'ye benzer fonksiyonları üstlenen diğer iki kurum; Office of the Comptroller of the Currency (OCC) ve Board of Governors of the Federal Reserve System aracılığı ile ulusal bankaları, federal ve eyalet bankalarını ve yabancı bankaların garanti şemsiyesine girmeyen şubelerini incelerler.

FDIC söz konusu denetim fonksiyonunu yerine getirirken, kurumları kısaca CAMEL diye bilinen sisteme göre değerlendirmeye tabi tutar. Buna göre her kurum beş konuda (sermaye, aktif kalitesi, yönetim, karlılık ve likidite) 1'den 5'e kadar değerlendirilir. Daha

sonra bu değerlendirmeler bir araya getirilerek o kurumun genel durumu derecelendirmeye tabi tutulur. CAMEL derecelendirmesine göre FDIC bu kurumlara farklı müdahalede bulunabilir (ÖZDEMİR, 1996, s. 19).

1993 yılına kadar FDIC'ye ye bankaların ödeyecekleri prim miktarı, risk durumu göz önüne alınmaksızın bütün bankalar için aynı esasa göre belirlenirken, bu tarihten sonra bankaların aldıkları riske ve sermaye gücüne göre değişen bir prim ödeme sistemi getirilmiştir. Buna göre, bankalar güçlü, yeterli ve yetersiz sermayeli olmak üzere üç gruba ayrılarak değerlendirilmektedir. Daha sonra her grup kendi içerisinde, yetkili otoritelerin yerinde yaptıkları incelemeler ve periyodik raporlamalar sonucu elde edilen veriler ışığında bankanın mali durumu göz önüne alınarak yakın gözetim ve denetimde bulunması ihtiyaına göre A, B, C grubu bankalar olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (A en iyi, C en kötü).

Bu sınıflandırmaya göre bankaların FDIC'ye ödeyecekleri prim tutarları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo: 3
ABD'de Bankaların Risk Gruplarına Göre deyecekleri Prim Oranları
(On binde-1993)

Sermaye Derecesi	Gözetim ve Denetim Durumu		
	A	B	C
1.Güçlü Sermayeli	23	26	29
2.Yeterli Sermayeli	26	29	30
3.Düşük Sermayeli	29	30	31

Kaynak:FDIC, 2001, s. 3

Tabloya göre sermaye yeterliliği ve risk durumu açısından en iyi banka ile en kötü banka arasında 8 puanlık bir fark ortaya çıkmaktadır.

Ancak FDIC, gelişen şartlar neticesinde 1995'te sermaye yeterliliği ve risk durumu açısından en iyi bankaların (1A) ödeyecekleri prim oranını 0'a indirerek BIF mevduatlarındaki primleri düşürmüştür (FDIC, 2001, s. 3).

Tablo: 4

**ABD'de Bankaların Risk Gruplarına Göre Ödeyecekleri Prim Oranları
(On binde-1995'ten İtibaren Uygulanan Oranlar)**

Sermaye Derecesi	Gözetim ve Denetim Durumu		
	A	B	C
1.Güçlü Sermayeli	0	3	17
2.Yeterli Sermayeli	3	10	24
3.Düşük Sermayeli	10	24	27

Kaynak:FDIC, 2001, s. 3

Bankaların sermayelerinin değerlendirilmesinde şu kriterler dikkate alınmaktadır:

1. Güçlü Sermayeli Bankalar: Bir banka aşağıdaki koşulları sağlıyorsa bu grup içerisinde yer alacaktır.

- "Sermaye Tabanı / Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayri Nakdi Krediler ve Yükümlülükler" rasyosu % 10'un üzerinde olan bankalar.

- Sermaye tabanını oluşturan kalemlerden "Ana Sermaye"nin Risk Ağırlıklı Varlıklara oranı % 6 ve daha yukarı olan bankalar.

- Sermaye tabanını oluşturan kalemlerden "Ana Sermaye"nin Toplam Aktiflere oranı % 5 ve daha yukarı olan bankalar.

2. Yeterli Sermayeli Bankalar: Bu gruba giren bankalar güçlü sermayeli bankalar sınıfına girmeyip aşağıdaki koşulları sağlayan bankalardır.

- “Sermaye Tabanı / Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayri Nakdi Krediler ve Yükümlülükler” rasyosu % 8’in üstünde olan bankalar.

- Sermaye tabanını oluşturan kalemlerden “Ana Sermaye”nin Risk Ağırlıklı Varlıklara oranı % 4 ve daha yukarı olan bankalar.

- Sermaye tabanını oluşturan kalemlerden “Ana Sermaye”nin Toplam Aktiflere oranı % 4 ve daha yukarı olan bankalar.

3. Yetersiz Sermayeli Bankalar: Yukarıdaki koşulları sağlamayan bankalar bu grupta yer almaktadırlar.

Bankaların gözetim ve denetim sıklığına göre sınıflandırılması ise şu şekilde olmaktadır: Sermaye derecelerine göre üç gruba ayrılan bankalar, yetkili denetim birimlerinin yaptıkları incelemeler ve elde edilen diğer veriler ışığında risklerine göre sınıflandırılarak, yakın gözetim ve denetim ihtiyacına göre yine üç grupta toplanmaktadırlar. Bu sınıflandırmaya göre;

A Grubu Bankalar: Finansal olarak güçlü ve emniyetli olan bankalardan oluşmaktadır.

B Grubu Bankalar: Bu gruba giren bankalardaki sorunlar eğer önlem alınmazsa, olumsuz sonuçlara yol açabilecek nitelikte olup BIF ya da SAIF’in zarara uğramasına neden olabilir.

C Grubu Bankalar: Bu gruba giren bankaların, ciddi problemleri mevcut olup, acil ve etkin önlemler alınmadığı takdirde BIF ya da SAIF’i zarara uğratması muhtemel bankalardır (ÖZDEMİR, 1996, s. 21).

Sigorta kapsamında bulunan bir banka mali yükümlülüğünü karşılayamaz duruma geldiğinde genellikle FDIC, bu bankayı hemen tasfiye etme yoluna gitmemekle birlikte bu seçenek de dahil aşağıda sıralanan üç ayrı stratejiyi uygulamaya koyabilmektedir. Bunlar;

i) Mevduat sahiplerinin sigorta kapsamındaki alacaklarını tamamen ödeyerek bankayı tasfiye etmek,

ii) Mali yükümlülüklerini karşılayamaz duruma gelmiş banka için uygun bir birleşme imkanı aramak veya bankanın varlıklarının bir kısmının ya da tamamının diğer bir bankaya satılması ve mevduat sahiplerine karşı yükümlülüğün karşılanması ile,

iii) Mali yükümlülüklerini karşılayamaz duruma gelen bankanın kendi kendini yönetebilecek şekilde reorganizasyonunun sağlanmasıdır (ÖNAL-DÜZAKIN-AKYÜZ, 1996, s.72).

111. Almanya

Almanya'daki mevduat sigorta sisteminde tasarruf bankaları, kooperatif bankaları ve ticari bankalar için ayrı ayrı fon oluşturulmuştur. Ticari bankalar için oluşturulan Mevduat Güvenlik Fonu (Deposit Security Fund), tasarruf sahiplerini doğrudan doğruya korumayı amaçlarken, tasarruf bankaları için oluşturulan Tasarruf Bankaları Güvenlik Fonu (Saving Bank Security Fund) ve kooperatifler için oluşturulan Kredi Kooperatifleri Planı (Cooperative Credit Societies Schemes)'nın asıl amacı, tasarruf sahiplerini korumaktan çok kurumun ödeyebilirlik gücünü ayakta tutmak ve üyelerini korumaktır (ÖZDEMİR, 1996, s.28). Bu fonların bazı özellikleri şöyle sıralanabilir:

i) Bütün mevduat sigorta kurumları bir fona sahiptir ve esas olarak fonlar üye kuruluşların katılımları ve primleri ile finanse edilmektedir.

ii) Mevduat sigorta kurumları kapsam içerisine girebilecek tüm kurumları bünyesine almaktadır, buna yurt dışındaki şubeler de dahildir.

iii) Mevduatlar, para birim çeşitleri göze alınmaksızın güvence altına alınırlar.

iv) Mevduatlara sağlanan güvence kapsamında yerli ve yabancı mevduat sahiplerine eşit şartlar sağlanmaktadır.

v) Fon yöneticileri, yükümlülükleri yerine getirirken kanunlar çerçevesinde oluşturulan prosedürleri takip ederler.

vi) Fonun izlediği prosedüre ne mevduat sahiplerinin ne de kredi kuruluşlarının müdahale hakkı bulunmaktadır.

Mevduat Güvenlik Fonu'na, Alman Bankaları Denetleme Birliği'ne ve Federal Bankacılık Denetim Bürosu'na üye olan bütün özel kredi kuruluşları katılabilmektedir.

1966 yılında kurulan Fon, küçük tasarruf, vadeli mevduat, ücret, maaş ve emekli maaşlarını kapsam içerisine almaktadır. Fon'un ilk oluşturulduğu yıllarda kapsama alınan mevduat miktarı 10.000 Alman Markı ile sınırlanmıştır. Ancak 1974 yılında Hamburg ve Mertz Bankası'nın iflası sırasında bu miktarın yeterli olmadığı ortaya çıkmış ve pek çok eleştirilere hedef olmuştur. Daha sonra sigorta kapsamına alınan mevduat miktarı 20.000 Alman Markına yükseltilmiştir (AYMERGEN ve diğerleri, 1996, s.38).

Aynı yıl Herstaat Bankası'nın da iflas etmesinin ardından mudi zararlarının ödenmesine ilişkin eleştiriler ve bankacılık sistemine duyulan güvenin azalacağına yönelik endişeler neticesinde, yapılan düzenleme ile koruma kapsamındaki mevduatın düzeyi bugünkü seviyesi olan banka öz kaynaklarının % 30'una yükseltilmiştir. Böylece korumanın kapsamı önemli ölçüde genişletilmiş ve mevduatın tamamını kapsar bir hale getirilmiştir (ÖZDEMİR, 1996, s.29). Söz konusu koruma düzeyi 2000 itibariyle aynıdır (BECK, 2000, s. 8)

Fon, Alman Bankalar Birliği'ne bağlı özel kuruluş statüsündedir. Mevduat Güvenlik Komitesi tarafından yönetilir. Komite, ana banka, bölge bankaları, özel ve diğer bankalardan oluşan dokuz kişilik yapıya sahiptir.

Fon'un finansman kaynağını üyelerin ödedikleri primler oluşturmaktadır. Üye kuruluşlar her yıl bilançolarındaki "bankacılık işlemlerinden doğan diğer kredi sahiplerine olan yükümlülükler" kalemi üzerinden % 0.03 oranında prim öderler (AYMERGEN ve diğerleri, 1996, s.38). Ancak Fonun yeterli olmadığı durumlarda prim miktarı artırılabilir. Bunun yanında bankalar risklerine göre gruplandırılmış olup, en düşük

risk grubundaki bankalar primden muaf tutulabilirken, daha yüksek risk grubundakilerin prim oranları artırılabilir. (BECK, 2000, s.9).

1969 yılında kurulan Tasarruf Bankaları Güvenlik Fonu, tasarruf bankaları ve merkezi giro kurumlarının sahip olduğu fonların birleşimi olarak düşünülebilir. Fon, aktif ve pasif hesaplar üzerinde % 100 güvence sağlamak ve bankaların devamı esas alınmaktadır. Mevduat Güvenlik Fonu ile aralarındaki belirgin fark, fonksiyonlarında ortaya çıkmaktadır. Mevduat Güvenlik Fonu, kredi kuruluşlarının yükümlülüklerinin karşılanması amacıyla gütme ve kuruluşların tekrar sektöre kazandırılması veya ekonomik varlıklarının devamının sağlanması için çalışmalarda bulunmamaktadır. Fakat Tasarruf Bankaları Güvenlik Fonu, bankaların devamını esas almakta ve bu nedenle primlerini toplam kredileri esas alarak hesaplamaktadır. Yani bankaların borçlarını değil alacaklarını sigortalamaktadır.

Prim oranları tasarruf bankaları için toplam kredilerin % 0.03'ü olarak, giro kurumları için oluşturulan fonda ise bankalar dışındaki müşterilerin mevduatları üzerinden % 0.1 oranında belirlenmiştir. Fonun yönetiminde Alman Bankaları Genel Müdürü ve Giro Birlikleri Başkanı'ndan oluşan komite yetkilidir (AYMERGEN ve diğerleri, 1996, s.39).

Kredi Kooperatifleri Planı, tüm kredi kooperatiflerine ve şartlar dahilinde diğer özel bankalara açıktır. Fon'a standart yıllık katılımlar kooperatifler tarafından yapılmaktadır. Bu tutar kooperatiflerin müşterilerinin yükümlülükleri için verilen avanslar ve krediler üzerinden % 0.05 oranında hesaplanır (senetler, kefalet kredileri, alacaklar, piyasadan toplanan paralar prime konu teşkil eder).

Bu grup fon için % 100 sigorta söz konusudur. Gereksinim duyulduğunda belli limitler içerisinde her bölge kredi kooperatifi için fon dağıtım kararlarına Denetim Birliği yetkilidir. Büyük miktarların yönetimi söz konusu olduğunda, Kredi Kooperatif Yönetim Kurulu devreye girer (AYMERGEN ve diğerleri, 1996, s.40).

112. İngiltere

İngiltere, bankacılık alanında dünyanın önde gelen ülkelerinden birisi olarak bilinmesine rağmen, mevduatın doğrudan korunmasına ilişkin tedbirleri 1979'dan itibaren almaya başlamıştır. 1963 tarihli Mevduat Koruma Kanunu bu alanda ilk yasal tedbir olarak gösterilebilirse de aslında bankaların denetimi yoluyla mevduatın dolaylı himayesi dışında bir korumaya rastlanmamaktadır.

Bu tarihi gelişim içinde, 1973-1975 yılları arasında İngiltere'de ikincil banka krizi denen ve ekonomide baş gösteren likidite sıkıntısında özellikle küçük mali kurumların basiretli davranmamaları iflasa sürüklenmelerine neden olmuştur. Bir dizi bankanın kurtarma operasyonuna tabi tutulması zorunluluğunu doğuran bu gelişmelerin arkasından 1979 tarihli Bankacılık Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Bu kanun ile mevduat tarif edilmiş, mevduat kabul yetkisi İngiltere Merkez Bankası'nın (Bank of England) iznine bağlanmış ve mevduat himayesine ilişkin doğrudan tedbirler almak üzere özel bir kurum, Mevduatı Koruma Kurulu (Deposit Protection Board) kurulmuştur. Ancak mevduatın korunması sisteminin tam olarak uygulanmasına 19.02.1982 tarihinden itibaren başlanmıştır (ARI, 1983, s.23).

Kurulun yönetiminde Merkez Bankası ve üye kuruluşların temsilcileri yer almaktadır. Devlete ait kredi kurumlarının topladığı fonlar Hazine tarafından, konut inşası ve konut satın alımına yardımcı olmayı amaçlayan "İpotek Kuruluşları" isteğe bağlı bir koruma şemsiyesi altında garanti altına alındığından, bankalardaki ve mevduat kabul etmelerine izin verilen diğer lisanslı kurumlardaki küçük tasarrufları korumaya yönelik bu uygulama, sistemi tamamlayıcı bir unsur olmuştur.

İngiltere'deki mevduat koruma sistemi, sadece küçük tasarruf sahiplerini korumayı amaçladığından, bu kapsama girecek mevduatlar da bu amaca uygun olarak belirlenmiş ve bütün mevduat türleri sigorta koruma kapsamına dahil edilmemiştir. Ancak söz konusu durum küçük tasarruf sahiplerinin paralarını yatıracakları bankaları seçmede kayıtsız kalacakları anlamına gelmemektedir (ÖZDEMİR, 1996, s.23). Çünkü sistem, tüm mevduat sahiplerinin riski paylaşmasına yönelik olan ve zararı hem sigortalı mudinin hem de sigorta edenin yüklendiği bir ortak sigorta sistemidir. Bu çerçevede, mudi başına 20.000 İngiliz

sterlinine kadar olan sterlin cinsinden mevduatların % 75'i, yani 15.000 sterlinlik kısmı sigorta kapsamındadır. Bankaların yurt dışı şubelerindeki mevduat, döviz cinsinden mevduat ve bankalararası mevduat sigorta kapsamı dışındadır (GÜNAL, 2001, s.71).

Ayrıca beş yıldan uzun vadeli teminata bağlanmış mevduat ve mevduat sertifikaları ile banka yöneticileri ile ilişkisi bulunan kişilerin ve şirketlerin mevduatı da kapsam dışında tutulmuştur (ÖZDEMİR, 1996, s.23). İngiltere'de mevduat sigorta sistemine katılım tüm mevduat toplayan kuruluşlar için zorunludur (AYMERGEN, 1996, s.36).

Mevduat Koruma Fonunun kaynakları, başlangıçta alınan minimum 10.000 İngiliz sterlini tutarındaki katkı ve yıllık düzenli prim gelirlerinden oluşmaktadır. Bir bankadan alınan katkı tutarı ilk katkı dahil 300.000 sterlini veya o bankanın sterlin mevduatının % 0.3'ünü geçemez. Fonun kaynaklarının 3 milyon sterlinin altına düşmesi halinde katkı miktarı artırılabilen ve olağanüstü durumlarda Parlatentonun onayıyla bir defaya mahsus özel katkı alınabilmektedir (GÜNAL, 2001, s.71).

Bir kurum mali sıkıntı içerisine girdiği zaman, Merkez Bankası o kuruma herhangi bir müdahalede bulunmadan batmasına müsaade edebileceği gibi, küçük tasarruf sahiplerinin lehine olmak üzere likidite desteği vererek kurumun tekrar sağlıklı bir yapıya kavuşmasını da sağlayabilmektedir. İkinci bir yol ise, koruma kapsamındaki mevduatın ödenmesi ve Mevduat Koruma Kurulu'nun tasarruf sahipleri yerine alacaklı duruma geçmesidir. İflas eden bankanın varlıklarının nakde dönüştürülmesi sonucunda elde edilen tutardan, fona, kalan alacakları için tasarruf sahiplerine ve eğer özel katkı payı ödemelerinde bulunmuşlar ise bankalara ödemedede bulunulur (ÖZDEMİR, 1996, s.24).

113. Japonya

Japonya'da 1971 yılında çıkarılan Mevduat Sigorta Kanunu'na dayanılarak Deposit Insurance Corporation (DIC) kurulmuştur. Mevduat sahiplerini korumak ve bankacılık sistemindeki istikrarı sürdürmek amacıyla kurulan Kurum, kamu ve özel sektör tarafından ortak bir şekilde idare edilmekte olup, 450 milyon Japon Yeni olan başlangıç sermayesinin üçte biri Japonya Merkez Bankası (Bank of Japon), üçte biri devlet, üçte biri bankacılık sektörü tarafından karşılanmıştır. Mevduat Sigorta Kurumu'nun başkanı olarak Japonya

Merkez Bankası başkan yardımcısı atanmakla beraber diğer üyelerin ve yöneticilerin atanmasının Maliye Bakanlığı tarafından yapılması, Maliye Bakanlığının kurum üzerindeki belirleyici rolünün göstergesidir (GAO, 1991, s.19; GÜNAL,2001, s.72).

Sisteme üyelik hemen hemen bütün mevduat kuruluşları için zorunludur. DIC'nin esas hak ve yetkisi sigorta primlerini toplamak ve batan kuruluşların sigortalı mudilerine ödeme yapmakla sınırlıdır. Bu durumda DIC, mali durumu kötü olan kuruluşlar ile ilgili olarak alınan kararlarda aktif bir rol oynamamaktadır (MILHAUPT, 1999, s. 399).

Mevduat Sigorta Kurumu kapsamında olmayan tarım, ormancılık ve balıkçılık kooperatifleri, kendi mudilerini korumak amacıyla 1973 yılında Tasarruf Sigorta Kurumunu kurmuşlardır (GÜNAL, 2001, s.72).

Mevduat sigortasının kapsamı başlangıçta 3 milyon yen, tahsil edilecek primler ise yıllık on binde 8 olarak belirlenmiştir. Döviz tevdiat hesapları ve bankalararası mevduat ile yabancı bankaların Japonya'daki şubeleri sigorta kapsamında değildir. Ancak mali piyasalardaki değişikliklere paralel olarak 1986 yılında Mevduat Sigorta Kanunu'nda değişiklik yapılmıştır. Buna göre;

i) DIC'ye, Maliye Bakanlığının onayı ile problemlili bankaların kazanılması veya birleşmelerin kolaylaştırılması amacıyla finansal yardım sağlama yetkisi verilmiştir.

ii) Sigorta kapsamı mudi başına 10 milyon yene çıkarılmış, bir bankanın iflası durumunda mevduat sahiplerinin acil ihtiyacını karşılamak üzere her bir mudiye 200 bin yen tutarına kadar peşin ödeme yapılması ve sigorta kapsamındaki mevduatların bir ay içinde ödenmesi esası getirilerek ve mudi kimlik belirleme işlemi kolaylaştırılarak ödeme işlemleri usulleri düzenlenmiştir.

iii) Primler on binde 8'den on binde 12'ye, DIC'nin Merkez Bankasından borçlanabileceği tutar 50 milyar yenden 500 milyar yene çıkarılarak ve DIC'nin özel finansal kurumlardan borçlanmasına izin verilerek DIC'nin fonu güçlendirilmiştir (KÜÇÜKÖZMEN, 1995, s.34).

Ancak 1994 ortalarından itibaren Japonya’da yaşanan bankacılık krizi neticesinde 1996’da Mevduat Sigorta Kanunu’nda bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu kanun kapsamında; mevduat sigortası maliyet sınırı Mart 2001’e kadar geçici olarak kaldırılmıştır. Bu, Mevduat Sigorta Kurumu’nun mali yardım yapabilmesi anlamına gelmektedir. Böylelikle Mevduat Sigorta Kurumu’nun iflas etmiş kurumların bütün zararlarını karşılama imkanı doğmuştur. Ayrıca kurumun mali kaynaklarını artırmak için sigorta primi mevduatlarda on binde 12’den on binde 84’e yükseltilmiştir (ERDÖNMEZ, 2002, s.8).

Mevduat sigorta sisteminde yapılan reform, iflas eden kurumlarla ilgilenmek için otoritelere gerekli esnekliği sağlamıştır. Bununla birlikte, otoriteler mali sistemde en fazla zarar gören kurumlar olarak kabul edilen kredi kooperatiflerinin kurtarılmasına odaklanmışlar; daha büyük bankaların iflasını öngörememişlerdir. 1997 yılının başında ise takipteki kredi sorunu bazı büyük bankaların varlığını sürdürmelerini tehdit etmeye başlamıştır. Nitekim Ekim ayı içerisinde dört büyük mali kurumun iflas etmesi mali piyasalarda büyük etki yaratmıştır. Sistemde ağırlığı olan diğer bankaların iflas edeceğine ilişkin söylentilerin olması, söz konusu bankalar önünde, mevduat sahiplerinin paralarını çekmek için uzun kuyruklar oluşturmalarına neden olmuştur. Bunun üzerine bankalararası mevduat da dahil olmak üzere bütün mevduatların güvence kapsamında olduğu açıklanmıştır (NAKASO, 2001, s.11).

Kriz döneminde alınan bu kararın yaklaşık beş yıl uygulanmasının ardından tüm mevduatlara getirilen garantinin Nisan 2002’den itibaren kademeli olarak kaldırılmasına karar verilmiştir.²

12. Mevduat Sigorta Sisteminin Türkiye Uygulaması

Türkiye’de tasarruf mevduatı sahiplerinin kanunlarla özel olarak korunması oldukça eski tarihlerde başlamıştır. Tasarruf mevduatı sahiplerinin banka aczine karşı korunması Türk banka hukukunda aşağıdaki aşamalardan geçmiştir.

² Detaylı bilgi için, <http://www.dic.go.ip/english>’e bakılabilir.

a) İflas Halinde İmtiyaz (1933-1960): 1933 tarihinde çıkarılan “Mevduatı Koruma Kanunu” bankaların munzam karşılık olarak kasalarında bulunduracakları tutarları, tasarruf mevduatının imtiyazlı karşılığı olarak kabul etmekte ve bunun bankanın diğer alacaklıları tarafından haczedilemeyeceğini hüküm altına almaktaydı. Burada koruma, ilgili taraflar açısından yetersiz bulunduğu için eleştirilmiştir. Bu eleştirileri dikkate alan 1936 tarihli “2999 sayılı Bankalar Kanunu”, tasarruf mevduatı sahiplerinin mevduatının % 40’ına eşit miktarını, bu mevduatı kabul etmiş olan bankanın aktifinde mevcut bütün kıymetler üzerinde bir imtiyazlı alacak olarak kabul etmiş ve bankanın iflası durumunda bu kısmın, tasfiye sonucu beklenmeden tasarruf mevduatı sahiplerine ödeneceği hükmünü getirmiştir. Daha sonra 1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı Bankalar Kanunu % 40 olan oranı % 50’ye çıkarmıştır (TEKİNALP, 1988, s.226).

Bu çözüm iki açıdan eleştirilmiştir. İmtiyazlı alacaklı sıfatının tasarruf mevduatı tutarı ile sınırlandırılmadan, bütün tasarruf mevduatı sahiplerine tanınmasının sakıncalar yaratabileceği ve tasarruf mevduatı yasada açıkça tanımlanmadığından bu imtiyazdan başka mevduatın da yararlanma olasılığı olacağı ileri sürülmüştür (CANBAŞ-EROL, 1985, s.32).

b) İflas-Tedrici Tasfiye-Bankalar Tasfiye Fonu (1960-1983): Bu dönem 1960 yılında 7129 sayılı Bankalar Kanununda değişiklik yapan 153 sayılı kanunla başlamış, 1979 yılında yayınlanan 28 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile geliştirilmiş ve 1983 yılında 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile sona ermiştir.

Bu dönemde ödeme gücünü yitirmiş bir banka için isteğe bağlı birleşme, devir ve konkordato³ dışında iki durum söz konusu olabilirdi:

i) İflas: Bankanın teslimi istenmesi halinde tasarruf sahipleri aynen 1933-1960 döneminde olduğu gibi % 50 oranında imtiyazlı alacaklı durumunda oluyorlardı.

³ Konkordato, alacaklılardan vazgeçilmesinin yasal bir yoludur. Burada borçlu, alacaklılarının çoğunluğu ile anlaşma yapar. Bu anlaşmaya göre alacaklılar, alacaklarından belli bir oranda vazgeçerler ve borçlu, elindeki olanaklarla borçlarını kabul edilen yüzde nispetinde ödemekle geri kalan borçlarından kurtulur. Borçlunun, alacaklıların çoğunluğu ile yaptığı ve anlaşmayı kabul etmeyen diğer alacaklıları da bağlayan böyle bir anlaşmaya yasa dilinde “konkordato” denilmektedir (AKGÜÇ, 1989, s.750).

ii) Tedrici Tasfiye: Hükümetin verdiği yetki üzerine Maliye Bakanı mali bünyesi yükümlülüklerini karşılayamayacak duruma düşmüş bankanın tedricen tasfiyesine karar vermesi halinde tedrici tasfiye ile bir başka banka görevlendirilecek ve tedrici tasfiye bu bankanın gözetiminde, mali ve teknik yardımı ile yapılacaktır. Tasfiye sonucunda ortaya çıkacak açığın “ Bankalar Tasfiye Fonu” tarafından ödenmesi öngörülmüştü.

Bankalar Tasfiye Fonu uygulaması, kötü yönetime prim verdiği, acze düşmüş bankanın, mevduatından başka diğer bütün borçlarını da ödettiği şeklinde eleştiriler almıştır. Aynı zamanda bu dönem içerisinde Merkez Bankasından Fon’a verilen avansların da büyük miktarlara ulaşması Fon’la ilgili olumsuz eleştirilerin artmasına neden olmuştur. Bunun üzerine 1979 yılında tedrici tasfiye ve Bankalar Tasfiye Fonu ile ilgili hükümler 28 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yeniden düzenlenmiştir.

Yeni düzenlemede tedrici tasfiye halinde tasarruf mevduatının geri ödenmesi ve tasfiye giderlerinin karşılanması ön plana alınmıştır. Tasarruf mevduatının tasfiye sonucu beklenmeden en geç üç yıl içinde hak sahiplerine geri verileceği, ancak mevduata tasfiye kararından itibaren faiz yürütülemeyeceği hükmü getirilmiştir. Bu yeni düzenleme ile Tasfiye Fonu uygulamasında şu önemli değişiklikler yapılmıştır (madde 60):

i) Fon, bankanın bütün borçlarının riskini nihai ve kati olarak taşıyan bir kuruluş olmaktan çıkartılmış, sadece tasarruf mevduatı ve tasfiye giderleri dolayısıyla ortaya çıkacak açığı taşıyacak bir kuruluş haline getirilmiştir.

ii) Fonun yetersiz kalması halinde Bakanlar Kuruluna, bankaların fona katkısını bir kat arttırabilme, yani % 0,1’e çıkarabilme yetkisi verilmiştir.

iii) Fonun tasarruf mevduatı için yaptığı ödemeler dolayısıyla tedrici tasfiye halindeki bankanın diğer alacaklılarına karşı imtiyazlı alacaklı sıfatını kazanması ve Maliye Bakanının fon adına bankanın iflasını isteyebilmesi için düzenlemeler yapılmıştır.

Böylece Bankalar Tasfiye Fonu bankaların tüm borçlarını garanti eden bir fon olmaktan çıkarılmış ve yalnızca tasarruf mevduatı sahiplerinin haklarını koruyan bir fon haline getirilmiştir (CANBAŞ-EROL, 1985, s.33).

c) Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF): 22 Temmuz 1983 tarihinde yayınlanan 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile tedrici tasfiye ve Bankalar Tasfiye Fonu modeli terk edilerek bankalardaki tasarruf mevduatlarını sigorta etmek amacıyla tüzel kişiliği haiz “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu” kurulmuştur. Fonun “Merkez Bankası tarafından idare ve temsil” olunacağı karara bağlanmıştır. Fon, Merkez Bankası bünyesinde faaliyette bulunacağı için Merkez Bankası personelinden başka bir kadroya ihtiyaç görülmemiş, her türlü vergi ve harçtan muaf tutulurken, Fonun denetimi konusunda Maliye Bakanlığı yetkili kılınmıştır (Madde 64)⁴. Sistemin esasları şu şekilde belirlenmiştir:

i) Mevduat kabul eden bütün bankalar, tasarruf mevduatlarını sigorta ettirmek zorundadır.

ii) Bir bankadaki bir kişiye ait azami 3 milyon liralık tasarruf mevduatı mevduat sigortasına tabidir.

iii) Bir bankanın sermayesinin % 10 ve daha fazlasına sahip ortakları ile yönetim kurulu başkan ve üyelerine, genel müdür ve genel müdür yardımcılara, kararnameye göre kredi açmaya yetkili memurlarına, denetçilerine ve bunların eş ve velayet altındaki çocuklarına ait o bankadaki tasarruf mevduatı sigortaya tabi değildir (madde 66).

Ülkemizde yaşanan ekonomik gelişmeler ve değişen koşullara, ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla 1983 yılından sonra Fonla ilgili bir çok değişiklikler ve düzenlemeler yapılmıştır:

22.07.1983 tarihinde yürürlüğe giren 70 sayılı KHK'nın ardından 16.03.1984 tarihli resmi gazetede yayınlanarak çıkarılan 84/7800 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile prim tarifesi, tahsil zaman ve şekilleri düzenlenmiştir. Buna göre, Türkiye’de faaliyette bulunan ve mevduat toplamaya yetkili olan bankalar, yıl sonu bilançolarında yer alan ve yurtiçi şubelerince toplanmış sigortaya tabi tasarruf mevduatı tutarının binde üçünü dört eşit taksitte TMSF primi olarak TCMB’ye ödeyeceklerdir. Tasarruf mevduatı içerisinde yer alan döviz üzerinden açılmış hesapların primi döviz üzerinden ödenecektir. Bu noktada

⁴ 2 Mayıs 1985 tarihli resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 3182 sayılı Bankalar Kanunu ile bu yetki Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na verilmiştir (Madde 65).

ilginç olan husus, döviz tevdiat hesaplarının koruma kapsamı dışında bırakılırken, prim matrahına dahil edilmesidir.

Bakanlar Kurulu'nun 1986 yılında aldığı bir kararla yeni bir düzenlemeye gidilmiş ve Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların sadece yurt içindeki şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan tasarruf mevduatının ana paraları tasarruf mevduatı sigortasına tabi kılınmıştır. Bir bankada bir kişiye ait tasarruf mevduatının 6 milyon liralık kısmı sigorta kapsamına alınırken bu miktarın ilk 3 milyon lirasının % 100'ü, bakiyesinin ise % 60'ına güvence getirilmiştir. Bankaların Fona ödeyecekleri prim ise artık yıl sonu bilançoları esas alınarak değil üç aylık hesap özetlerinde gösterilen mevduat toplamı üzerinden binde 1 olarak belirlenmiştir (Bakanlar Kurulu Kararı, 09.10.1986. 86/11084).

Ekonomik gelişmelerle birlikte hem artan enflasyonun güvence kapsamına alınan mevduat tutarlarının reel olarak küçülmesine neden olması hem de Türk lirasının konvertibl bir para birimi olması ile sistemde döviz tevdiat hesaplarının giderek daha büyük bir önem kazanması nedeniyle 6 Mart 1992 tarih 21163 sayılı resmi gazetede yayımlanan 92/2707 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'de yerleşik gerçek kişilere ait tasarruf mevduatı niteliğindeki döviz tevdiat hesaplarının anaparaları da sigorta kapsamına alınmıştır. Diğer yandan Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların serbest bölgelerdeki şubeleri ile münhasıran kıyı bankacılığı faaliyeti göstermek üzere kurulan bankalar ve bu bölgelerdeki yabancı banka şubelerinde bulunan mevduatın mevduat sigortasına tabi olmayacağı hükmü getirilmiştir (madde 1).

Sigorta kapsamına alınacak miktarlar artırılarak Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini taşıyan döviz tevdiat hesaplarının 50 milyon liralık bölümü sigorta kapsamına alınırken bu miktarın ilk 25 milyon lirası için % 100, bakiyesi için ise % 60 oranında sigorta güvencesi sağlanmıştır (madde 2). Ayrıca bankaların Fon'a yatırmakla yükümlü oldukları primlerin üç aylık hesap özetleri esas alınarak hesaplanacağı hükme bağlanarak bankaların ödemesi gereken prim miktarı üç ayda bir toplam Türk Lirası tasarruf mevduatı ve tasarruf mevduatı niteliğindeki döviz tevdiat hesapları toplamı üzerinden on binde 15'e yükseltilmiştir (madde 3) (Bakanlar Kurulu Kararı, 02.02.1992. 92/2707).

Ülkemizde 1993 yılı sonunda para piyasalarında yaşanan olumsuz gelişmeler 1994 yılının ilk üç ayında ekonominin bütün sektörlerini kapsayan bir krize dönüşmüş, bu durumdan da en çok mali sektör etkilenmiştir. Bu dönemde yaşanan hızlı devalüasyon ve 5 Nisan 1994 tarihinde açıklanan ekonomik tedbirler krizin şiddetlenmesine neden olmuştur. Krize 5 milyar doları aşkın bir açık pozisyonla yakalanan bankacılık sektörünün çok zor bir döneme girdiğinin bilincinde olan hükümet, 11 Nisan 1994 tarihinde yeni bir karar almıştır. 94/5455 sayılı kararla mevduat sigortası 150 milyon TL'ye yükseltilmiş ve ülkemiz uygulamasında ilk defa bankaların ödeyeceği mevduat sigortası primi sermaye yeterliliği rasyosuna bağlanmıştır. Kararda ödenecek prim oranları, sermaye yeterliliği rasyosu % 8'in üzerinde olan bankalar için on binde 15, sermaye yeterliliği rasyosu % 4 ile % 8 arasında olan bankalar için on binde 16, sermaye yeterliliği rasyosu % 4'ün altında olan bankalar için ise on binde 17 olarak saptanmıştır (Bakanlar Kurulu Kararı, 11.04.1994. 94/5455).

Ekonominin hızla daraldığı bir ortamda bankaları sermaye yeterliliklerini yüksek tutmaya teşvik etmeye ve sisteme duyulan güveni pekiştirmeye yönelik alınan bu kararlar bankacılık sektöründe yaşanan sıkıntıları çözmeye yeterli olmamıştır. Nitekim mali yapıları hızla bozulan üç banka (Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası, Marmara Bankası, Türkiye İthalat ve İhracat Bankası) sistem dışına çıkarılmıştır (TULAY-ALPARSLAN-ERDÖNMEZ, 1999, s.41).

Ekonomide giderek artan belirsizliğin de etkisiyle sektöre duyulan güven büyük ölçüde yitirildiğinden yaşanan panik nedeniyle sistemden büyük mevduat çıkışlarının önlenmesi amacıyla, 5 Mayıs 1994 tarihinde Bakanlar Kurulu'nun aldığı 94/5565 sayılı karar ile Türk Lirası tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğindeki döviz tevdiat hesaplarının tamamı devlet güvencesine alınmıştır (madde 1). Değişken prim oranı uygulamasına devam edilerek prim oranları artırılmıştır. Buna göre prim oranı; sermaye yeterlilik rasyosu % 8 ve yukarısında olan bankalar için on binde 25, sermaye yeterlilik rasyosu % 8'in altında olan bankalar için on binde 26 olarak belirlenmiştir (madde 3). Ancak Fon'un yetkilerinde yapısal bir değişikliğe gidilmemiştir.

1994 yılında yaşanan kriz sonrasında bankalardaki tasarruf mevduatına getirilen tam güvence, sektördeki rekabeti bozan önemli bir unsur oluşturmuştur. Haziran 2000'de

yapılan değişlikle, bu tarihten itibaren açılan yeni tasarruf hesapları için mevduat sigortası kapsamı sınırlandırılmıştır.

Mevduata tam güvence uygulamasına son verilmek üzere “Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nca Tahsil Olunacak Primler Hakkında Karar”ın yürürlüğe konulması; 18 Haziran 1999 tarihli 4389 sayılı Bankalar Kanunu çerçevesinde kararlaştırılmıştır. 1 Haziran 2000 tarihli 2000/682 nolu karara göre;

“Türkiye’de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların, yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile Tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları mevduat sigortasına tabidir. Türkiye’de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyeti göstermek üzere kurulan bankalarda bulunan mevduat, mevduat sigortasına tabi değildir.

Kararın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak açılan ya da yenilenen hesaplara uygulanmak üzere yukarıda tanımlanan hesapların ana para ve faiz tutarları toplamının, 31/12/2000 tarihine kadar uygulanmak üzere 100 milyar Türk Lirasına, 1/1/2001 tarihinden itibaren uygulanmak üzere 50 milyar Türk Lirasına kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır.”

Ayrıca bu kararla, sigorta prim oranlarının yukarıda tanımlanan hesaplar toplamının üçer aylık dönemler itibariyle; rasyoların tamamını tutturamayan bankalar için on binde 25’i, rasyolardan herhangi birini tutturamayan bankalar için on binde 26’sı olarak uygulanacağı hükme bağlanmıştır⁵ (madde 4) (Bakanlar Kurulu kararı, 01.06.2000. 2000/682)

4389 sayılı Bankalar Kanununda TMSF’nin idare ve temsili BDDK’ya verilmiştir (madde 15.4). Haziran 1999’da kabul edilen 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda sigortaya tabi olacak tasarruf mevduatının kapsamı, tutarı, sigorta priminin tarifesi ile tahsil zamanı, şekli ve diğer hususlar Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun (BdDk) önerisi üzerine Bakanlar Kurulu Kararıyla belirlenecek iken 17.12.1999 tarihli 4491 sayılı kanun değişikliğiyle bu yetki BdDk’ya verilmiştir (madde 8).

⁵ Rasyolar: 4389 sayılı Bankalar Kanununun 13. maddesine göre yürürlüğe konulan standart oranlar.

TMSF'nin kaynağını oluşturan mali bünyeye ilişkin yeni bir hüküm getirilmiştir. 3182 sayılı Bankalar Kanununun 66.2. maddesine göre, fon mevcudunun ihtiyacı karşılamadığı hallerde Bakanlığın talebi üzerine T.C. Merkez Bankası Fon'a avans verirken, 4389 sayılı Bankalar Kanununda ihtiyaç halinde bankaların ileride doğacak prim yükümlülüklerine mahsuben bir önceki yılda ödedikleri sigorta primi toplamına kadar bankalardan avans alınabilmesi hükmüne bağlanmıştır (madde 15.5.a). Ancak olağanüstü şartlar nedeniyle bankalardan alınan avansın ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalması halinde, bakiye kısım için BdDk'nın talebi üzerine Merkez Bankası'nca Fon'a avans verilmesi öngörülmüştür (madde 15.5.b).

4389 sayılı kanunda Kurulca hazırlanacak yönetmelik dahilinde Fon mevcudunun kullanım şekli ve esaslarının belirlenmesi öngörülmüştür (madde 15.4). BdDk tarafından hazırlanan Yönetmelik 26 Ağustos 2000 tarihli 24152 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Yönetmelikte özellikle TMSF'nin yetkileri genişletilmiş ve organizasyon yapısında değişiklik yapılmıştır.

BdDk'nın 14.05.2003 tarihinde aldığı karara göre 01.01.2003 tarihinden geçerli olmak üzere; temel prim oranının üçer aylık dönemler itibariyle, bankaların yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan Türk lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları toplamının on binde on iki buçuğu olduğu, ancak bu orana;

i) Konsolide ve konsolide edilmemiş mali tablolar esas alınarak hesaplanan Sermaye Yeterliliği Standart Oranlarından en düşük olanı dikkate alınmak suretiyle, söz konusu oranları % 8 veya % 8'den büyük ancak % 12'den küçük olan bankalar için on binde 2, % 8'den küçük olan bankalar için on binde 5,

ii) İlgili üç aylık dönemdeki konsolide olmayan haftalık Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Özkaynak Standart Oranlarının basit aritmetik ortalaması mutlak değer olarak % 20'den büyük olan bankalar için on binde 1,

iii) Bankaların dahil olduğu risk grubuna kullandırılan krediler toplamı ilgili mevzuatla belirlenen sınırların üzerinde olan bankalar için on binde 3,

iv) Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre üçüncü, dördüncü ve beşinci gruplarda sınıflandırılan kredilerinin ayrılan özel karşılıklar indirildikten sonraki net tutarları toplamının belirtilen yönetmelik hükümleri uyarınca sınıflandırılan tüm kredilerinin toplam tutarına oranı % 5'ten büyük olan bankalar için on binde 1,

v) İlgili dönem bilançosunda görülen iştirakler, bağlı ortaklıklar, maddi duran varlıklar, peşin ödenen giderler ve vergi aktifi tutarlarının net toplamı öz kaynak tutarına eşit ya da bu tutardan büyük olan bankalar için on binde 1 ekleneceği hükme bağlanmıştır (BdDk Kararı, 14.05.2003. 1043).

BdDk'nın 03.07.2003 tarihinde aldığı kararla, Haziran 2000 tarihli kararda tanımlanan hesapların anapara ve faiz tutarları toplamının 03.07.2003 tarihinden 05.07.2004 tarihine kadar tamamı, 05.07.2004 tarihinden itibaren 50 milyar Türk Lirasına kadar olan kısmı sigorta kapsamına alınmıştır (BdDk Kararı, 03.07.2003. 1083).

Tablo: 5

Türkiye'de Mevduat Sigortası Kapsamının ve Fon Priminin Gelişimi

Karar No	Resmi Gazete	Uygulama Başlangıç Tarihi	Kesinti Matrahı	Kesinti Oranı	Koruma Kapsamı	Koruma Miktarı
84/7800 Bakanlar Kurulu Kararı	16.03.1984 No: 18343	01.01.1984	Türkiye'de faaliyette bulunan ve mevduat toplamaya yetkili bankaların yurtiçi şubelerince toplanmış sigortaya tabi TL ve döviz üzerinden tasarruf mevduatı	Binde 3	Bir bankadaki bir kişiye ait tasarruf mevduatı *	3 milyon TL*
86/11084 Bakanlar Kurulu Kararı	09.10.1986 No: 19246	9.10.1986	Türkiye'de faaliyette bulunan ve mevduat toplamaya yetkili bankaların yurtiçi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan tasarruf mevduatının (nama yazılı TL mevduat sertifikaları dahil) anaparaları toplamı	Binde 1	Türkiye'de faaliyette bulunan ve mevduat toplamaya yetkili bankaların yurtiçi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan tasarruf mevduatının (nama yazılı TL mevduat sertifikaları dahil) anaparaları	6 milyon TL (ilk 3 milyonun % 100'ü, bakiyesinin % 60'ı)
92/2707 Bakanlar Kurulu Kararı	06.03.1992 No:21163	31.03.1992	Gerçek kişiler tarafından açılmış olan TL cinsinden tasarruf mevduatı (nama yazılı TL mevduat sertifikaları da dahil) ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz döviz tevdiat hesapları toplamının üçer aylık dönemler itibarıyla;	On binde 15	Türkiye'de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların yurtiçi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan TL cinsinden tasarruf mevduatı (nama yazılı TL mevduat sertifikaları da dahil) ile Türkiye'de yerleşik gerçek kişilere ait tasarruf mevduatı niteliğini haiz döviz tevdiat hesaplarının ana paraları(serbest bölgelerdeki şubeler ile münhasıran kıyı bankacılığı faaliyeti göstermek üzere kurulan bankalar ve bu bölgelerdeki yabancı banka şubelerindeki mevduat hariç)	50 milyon TL (ilk 25 milyonun % 100'ü, bakiyesinin % 60'ı)
94/5455 Bakanlar Kurulu Kararı	11.04.1994 No:21902 2. mükerrer	11.04.1994	Gerçek kişiler tarafından açılmış olan TL cinsinden tasarruf mevduatı (nama yazılı TL mevduat sertifikaları da dahil) ile tasarruf mevduatı niteliğini taşıyan döviz tevdiat hesapları toplamının üçer aylık dönemler itibarıyla;	On binde 15, 16, 17	Türkiye'de faaliyette bulunan ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların yurtiçi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan TL cinsinden tasarruf mevduatı (nama yazılı TL mevduat sertifikaları da dahil) ile tasarruf mevduatı niteliğini taşıyan döviz tevdiat hesaplarının anaparaları (münhasıran kıyı bankacılığı amacıyla kurulmuş bankalar hariç).Ayrıca mevduat toplamları en yüksek beş bankaca uygulanan faiz oranları üzerinden hesaplanacak miktarları aşmamak şartıyla mevduat faizi	150 milyon TL (Anapara ve faiz)

Tablo: 5'in Devamı

Türkiye'de Mevduat Sigortası Kapsamının ve Fon Priminin Gelişimi

Karar No	Resmi Gazete	Uygulama Başlangıç Tarihi	Kesinti Matrahı	Kesinti Oranı	Koruma Kapsamı	Koruma Miktarı
94/565 Bakanlar Kurulu Kararı	05.05.1994 No:21925 mükerrer	05.05.1994	Gerçek kişiler tarafından açılmış olan TL cinsinden tasarruf mevduatı (nama yazılı TL mevduat sertifikaları da dahil) ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz döviz tevdiat hesapları toplamının üçer aylık dönemler itibarıyla;	On binde 25, 26	Türkiye'de faaliyette bulunan ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların yurtiçi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan TL cinsinden tasarruf mevduatı (nama yazılı TL mevduat sertifikaları da dahil) ile tasarruf mevduatı niteliğini taşıyan döviz tevdiat hesaplarının anaparaları (münhasıran kıyı bankacılığı amacıyla kurulmuş bankalar hariç).Ayrıca mevduat toplamları en yüksek beş bankaca uygulanan faiz oranları üzerinden hesaplanacak miktarları aşmamak şartıyla mevduat faizi	Tamamı
2000/682 Bakanlar Kurulu Kararı	01.06.2000 No:24066 1.mükerrer	01.06.2000	Türkiye'de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaları yurtiçi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan TL cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları toplamının üçer aylık dönemler itibarıyla;	On binde 25, 26	Türkiye'de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların yurtiçi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan TL cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesaplarının anapara ve faiz tutarları(Türkiye'de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyeti göstermek üzere kurulan bankalarda bulunan mevduat hariç)	31.12.2000 tarihine kadar 100 milyar TL, 01.01.2001 tarihinden itibaren 50 milyar TL (Anapara + faiz)
1043 BDDK Kararı	16.05.2003 No: 25110	01.01.2003	Üçer aylık dönemler itibarıyla, bankaların yurtiçi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan TL cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları toplamının	On binde 12.5,13.5 14.5, 15.5, 17.5	-	-
1083 BDDK Kararı	03.07.2003 No: 25157	03.07.2003	-	-	Türkiye'de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların yurtiçi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan TL cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesaplarının anapara ve faiz tutarları(Türkiye'de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyeti göstermek üzere kurulan bankalarda bulunan mevduat hariç)	03.07.2003 tarihinden itibaren uygulanan üzere tamamı, 05.07.2004 tarihinden itibaren uygulanan üzere 50 milyar TL (Anapara + faiz)

* Koruma kapsamı ve miktarı 22.07.1983 tarihli 70 sayılı KHK ile belirlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MEVDUAT SİGORTA SİSTEMİNİN ETKİLERİNE İLİŞKİN LİTERATÜR

Bu bölümde, mevduat sigorta sisteminin etkilerine ilişkin literatür çalışması yapılmıştır. İncelenen çalışmaların bir bölümünün; söz konusu sistemin, istismar etkisi olarak adlandırılan olumsuz bir etkiye neden olduğu, bir kısmının ise böyle bir olumsuz etkisinin olmadığı yönünde sonuçlar bulunduğu görülmüştür. Bu nedenle literatürde yer alan çalışmalar, mevduat sigortasını olumsuz değerlendiren ve olumlu değerlendiren çalışmalar olarak iki alt başlık halinde ele alınmıştır.

20. Mevduat Sigorta Sistemini Olumsuz Yönde Değerlendiren Çalışmalar

Grossman (1992), yapmış olduğu çalışmada Chicago ve Milwaukee’te hem sigortalı olmuş hem de sigortalı olmamış tasarruf kurumlarının bilanço verilerini analiz ederek federal mevduat sigortasının kurumlar üzerindeki istismar etkisini araştırmıştır. 1934-1940 dönemini kapsayan analizde en küçük kareler ve probit modeli kullanılmıştır. Çalışmada ayrıca istismar etkisini hafifletmede, düzenleme ve denetimin önemini değerlendirmek amacıyla sıkı ve sıkı olmayan düzenleyici sistemler altında faaliyet gösteren tasarruf ve kredi kurumlarının davranışları karşılaştırılmıştır.

Grossman mevduat sigortasının istismar etkisini analiz etmek için 1930’lu yılların ideal bir periyot olduğunu belirtmiş ve bunun nedenlerini şöyle sıralamıştır:

i) Mevduat sigortası tasarruf kurumları arasında yavaş yavaş kabul gördüğü için sigortalı olmuş ve sigortalı olmamış kurumları karşılaştırmak kolaydır.

i) 1980'ler gibi 1930'lar da tasarruf ve kredi kurumları için zor bir dönemdi. Artan temerrüt ve gecikme seviyeleri, kurum ve varlıklarının değerinde ciddi bir bozulmaya neden olmuştur.

iii) Tasarruf kurumu düzenlemesi büyük ölçüde devletten devlete değişmektedir. Bu nedenle değişik tasarruf kurumu faaliyetlerine izin veren düzenleyici sistemler altında, mevduat sigortasının istismar etkisini kıyaslamak mümkündür.

Yapılan analiz, yeni sigortalanan tasarruf kurumlarının sigortalananlara göre daha az risk üstlendiklerini; istismar etkisinin, kurumlar sigortalandıktan birkaç yıl sonra yavaş yavaş ortaya çıktığını göstermiştir. Şöyle ki; bulgular, sigortalanan bir kurumun risk alımının sigortalandıktan yaklaşık beş yıl sonra sigortalanan kurumunu geçeceğini göstermiştir.

Ayrıca yapılan çalışma, 1930'larda tasarruf kurumlarının risk alma davranışlarını ayarlama, düzenleme ve denetimin önemli faktörler olduğu yönünde güçlü kanıtlar bulmuştur. Sonuçlar, federal hükümet lisanslı kurumların devlet lisanslı kurumlardan daha az risk aldıklarını göstermiştir. Ayrıca, nispeten daha toleranslı sistemler altında çalışan sigortalanan kurumların, sıkı bir şekilde düzenlenmişlere göre daha fazla riskli borç verme faaliyetleri ile ilgilendiklerini ortaya koymuştur.

Whelock-Wilson (1994), mevduat sigortası ve banka iflası arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yaptıkları çalışmalarında 1909-1929 yılları arasında gönüllü mevduat sigorta sisteminin uygulandığı Kansas Eyaleti örneğini ele almışlardır. Kansas sisteminde üyeliğin isteğe bağlı olmasının, sigortalı bankalarla sigortalanan bankaların davranışlarını karşılaştırmayı mümkün kıldığını ifade etmişlerdir.

İflas olasılığı üzerinde sigortanın etkisini test etmek için bir zamanlama modeli tahmin edilmiştir. Bulgular sigortalanan bankaların sigortalananlara göre daha zayıf sermayeli ve daha az likit olduklarını göstermiştir. Kullanılan modelin tahminleri, örnekteki bankalar arasında sermaye/aktifler, rezervler/mevduatlar oranları yüksek olanlar ve toplam aktiflerine göre tahvil mevcudu fazla olanlar veya çok az ödünç fona ihtiyaç duyanların iflas etme olasılığının daha az olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda

mevduat sigortası uygulayan bankaların daha fazla riskli olduğu ve bu yüzden iflas etme olasılıklarının sigortalanmamış bankalara göre daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır.

Whelock-Wilson (1995), yaptıkları başka bir çalışmada banka iflaslarının sebeplerini incelemişlerdir. Sonuçlar, yine aynı şekilde mevduat sigorta sistemine üyeliğin iflas olasılığını artırdığı ve teknik olarak yetersiz bankaların batma olasılığının yeterli bankalara göre daha fazla olduğunu göstermiştir.

Whelock-Kumbhaker (1995), yine 1909'dan 1929'a kadar işleyen Kansas sigorta sistemi üzerinde çalışarak mevduat sigortasının teşvik edici etkileri üzerine sonuçlar bulmuşlardır. Araştırmacılar, mevduat sigortası uygulamasının amacına ulaşp ulaşmadığını ölçmek için Kansas sisteminde istismar ve yanlış seçim etkilerini test etmişlerdir. Sigorta sistemine üyeliğin teşvik ettiği risk alımından yanlış seçimi ayırmak için eşanlı bir denklem modeli tahmin etmişler ve her iki etkinin de mevcut olduğunu bulmuşlardır. Yani sigorta sistemine üyelik bankaların daha fazla riskli olmasına yol açarken, risk eğilimli bankalar da mevduat sigortasını daha fazla talep etmektedirler. Aynı zamanda bulgular bu teşviklerin denetim ve düzenlemelerle kontrol altına alınmadığını göstermiştir.

Hooks-Robinson (1996), toplam kredilerin artmasında istismar etkisinin rolünü analiz etmek için 1919-1926 dönemi Texas verilerini kullanmışlardır. Bu dönemde, mevduat sigortasına katılımın bütün eyalet bankaları için zorunlu olduğunu ancak ulusal bankaların katılımına izin verilmediğini ifade ederek hem sigortalanmış hem de sigortalanmamış bankaların verilerini kullanmışlardır. Çalışmanın neticesinde, sigorta sistemi tarafından sigortalanan bankaların faaliyetlerinde istismar etkisinin olduğu ancak sigorta sistemine katılmayanlarda bu etkinin olmadığı yönünde sonuçlar bulunmuştur. Ayrıca Hooks-Robinson'a göre bu çalışma, üyeliğin zorunlu olduğu bir devlet sigorta sistemi için bireysel banka verisi kullanarak istismar etkisi sorununu araştıran ilk çalışmadır.

Hutchison-McDill (1998), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden oluşan geniş bir örnek kitle üzerinde, özellikle Japonya krizini farklı kılan durumlara odaklanarak bankacılık sektörü sıkıntılarının sebep ve sonuçlarını araştırmışlardır.

Çalışmada 1975-1997 dönemini kapsayan otuz üçü ciddi bankacılık problemleri geçirmiş, kırk dördü ise problem yaşamamış toplam doksan yedi ülkeden oluşan dengesiz bir panel veri seti üzerinde çok değişkenli probit modeli kullanılmıştır. Çalışmada makro ekonomik gelişmelere ek olarak bir bankacılık probleminin ortaya çıkma olasılığını artırabilen finansal liberalizasyonun boyutu, açık mevduat sigortasının varlığı, istismar etkisi ve merkez bankasının konumu gibi kurumsal nitelikler de dikkate alınmıştır. Ayrıca bankacılık sorunlarının ortaya çıkmasında aktif fiyatlarının etkisi de göz önüne alınmıştır.

Elde edilen bulgular, bankacılık krizinin başlangıcında Japonya'nın benzer zorluklar yaşayan birçok ülkeye göre çok daha güçlü makro ekonomik konumda olduğunu göstermiştir. Çoklu olasılık modelinin sonuçları, birçok bankacılık krizinin genel özelliklerinin aktif fiyatlarındaki keskin bir düşüş ve derin iktisadi durgunluk olduğunu ve bunların Japonya'da da görüldüğünü ortaya koymuştur. Ayrıca bankacılık krizi olasılığını artıran kurumsal niteliklerin, finansal liberalizasyon ve açık mevduat sigortası uygulaması olduğu görülmüştür. Özellikle finansal liberalizasyon ve açık mevduat sigortasının bir arada bulunmasının, bankacılık probleminin ortaya çıkma olasılığının artmasında ve istismar sorunu yaratmasında önemli bir rol oynadığı görülmüştür.

Peria-Schmukler 1999 yılında yaptıkları çalışmalarında hem piyasa disiplini ve mevduat sigortası arasındaki ilişkiyi hem de bankacılık krizlerinin piyasa disiplini üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmada 1980 ve 1990'lardaki Meksika, Şili ve Arjantin bankacılık sektörleri üzerine odaklanılmıştır. Yapılan regresyon analizlerinde Arjantin için 1993-1997 dönemi yıllık verileri, Şili için 1981-1986 dönemi aylık verileri, 1991-1996 dönemi üçer aylık veriler ve Meksika için ise 1991-1998 dönemi üçer aylık veriler kullanılmıştır.

Elde edilen bulgular, Arjantin, Şili ve Meksika'daki mudilerin, bankaları riskli davranışlarından dolayı hem mevduatlarını çekerek hem de daha yüksek faiz oranları isteyerek cezalandırdıklarını göstermiştir. Şili'de sigortalanmamış mudilerin banka risklerine karşı daha agresif bir şekilde tepki verdiği, Arjantin'de ise her iki mudi türünün tepkisi arasında önemli farklılıklar görülmediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca piyasa disiplininin derecesinin bankacılık krizlerinden hemen sonra daha önemli olduğu görülmüştür.

Piyasa disiplini ve mevduat sigortası arasındaki ilişkiyle ilgili olarak, sigortalanmış ve sigortalanmamış mudilerin bankanın risk alımına tepki vermedikleri yönündeki hipotez reddedilmiş bunun da mevduat sigortası sistemlerinin hiçbirinin tam olarak güvenilir olmadığını gösterdiği ifade edilmiştir. Ayrıca eğer hükümetler geçmişte verdikleri sözlerinden geri dönüyorlarsa, mevduat sigorta sistemi yetersiz sermayeli ise ve mudiler mevduat sigorta fonundan yapılacak geri ödemeler konusunda kaygılı ise mevduat sigorta sisteminin güvenilir olmayabileceği belirtilmiştir.

Demirgüç Kunt-Detrigiache (2000), açık mevduat sigortasının banka istikrarı üzerindeki etkisini test etmişlerdir. Çalışmada, 1980-1997 dönemini kapsayan 61 ülkeden oluşan bir panel veri seti kullanılmıştır. Bu veri seti üzerinde çok değişkenli logit modeli kullanılarak sistemik bir bankacılık krizi olasılığı tahmin edilmiştir. Sonuçlar, açık mevduat sigortasının banka sağlığına zarar verici olduğunu ve mudilere sunulan sigorta kapsamı genişse, sistem bir fona sahipse ve özel sektörden ziyade devlet tarafından çalıştırılıyorsa bu etkinin daha da güçlü olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte bulgular, çok iyi kurumsal çevresi olan ülkelerde mevduat sigortasının ek bir istikrarsızlığa sebep olmayabileceğini ortaya koymuştur.

Yılmaz (2001) yaptığı çalışmada, mevduat sigortasının fonksiyonları ve biçimleri üzerinde durmuş, mevduat sigortalı ortamda bankanın ve mudinin ahlaki risk eğilimini, kurduğu bir model etrafında göstermeye çalışmıştır. Kurulan modelde hem bankanın hem de mudinin ahlaki risk eğilimi içinde olduğu belirlenmiştir. Mudinin mevduat sigortalı ortamda, bankanın yatırımlarını gözetleme ve denetim çabasının düşük düzeyde olduğu sadece mevduat faiz oranını dikkate aldığı ortaya çıkmıştır. Bununla da mevduat sahibinin ahlaki risk eğiliminde olduğu anlaşılmıştır. Mevduat sigortası altında bankanın neden daha riskli portföy seçme eğiliminde olduğu ise şöyle açıklanmıştır: “Mevduat sigortası oranı sabit olduğundan yani banka üstlendiği riske uygun mevduat primi ödemediğinden ve mudinin de mevduat garantisinden dolayı tek kriteri en yüksek mevduat faiz oranını seçmek olduğundan, banka da mevduat faiz oranını artırma eğilimindedir. Bu da bankanın getirisi ile mevduat faiz oranı arasında fonksiyonel bir bağlantı kurulmasına neden olur. Yani mevduat faiz oranı arttığında banka, getirisi yüksek projelere yönelir. Bu da bankanın başarı olasılığını azaltır, iflas riskini artırır.”

Müslümov (2002) yaptığı araştırmada, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların finansal verilerini esas alarak, 1994 yılında Türkiye’de uygulanmaya başlayan tam mevduat sigortasının para piyasalarında ahlaki tehlike sorununa yol açtığını ve bu sorunun Türk bankacılık sektörünün 1994 sonrası dönemde kötü performansının nedeni olduğunu teorik olarak ortaya koymuş ve test etmiştir. Oluşturulan teorik çerçeve, ekonomide mevduat sigorta sisteminin olduğu durumlarda, getiriden faydalanan taraf (mevduat sahibi ve bankalar) ile riski üstlenen tarafın (nihai olarak vergi ödeyiciler) farklı olmasının para piyasalarında asimetrik bilgiye⁶ ve sonuçta ahlaki tehlike sorununa neden olduğunu ifade etmektedir. Ahlaki tehlike sorunu özellikle, bu soruna yüksek duyarlılığı olan küçük ölçekli yerli özel ticaret bankalarının performansının kötüleşmesine, getirisinin düşmesine neden olmaktadır.

Çalışmada, ahlaki tehlike sorununun ortaya konabilmesi için % 100 mevduat sigorta sisteminin getirildiği 1994 yılı öncesi ve sonrası dönemler arasında bir farklılaşım testi yapılmıştır. Otuz üç küçük ölçekli yerli özel ticaret bankası üzerinde yapılan araştırmada 1994 öncesi dönem için 1988-1993 yılları, 1994 sonrası için ise 1994-2000 dönemi verileri kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, oluşturulan teorik çerçeveyi doğrular nitelikte çıkmıştır. Türkiye’de 1994 yılında uygulanmaya başlayan mevduat sigorta sistemi bankalarda ahlaki tehlike sorununa neden olmuştur. Küçük ölçekli yerli özel ticaret bankalarının, mevduat sigorta sisteminin uygulanmasından sonraki dönemde sermaye yeterliliğini kaybettikleri, kredi ve likidite risklerinin arttığı, gelir-gider dengesinin bozulduğu, ortalama faiz yükünün arttığı ve temsilcilik maliyetinin yükseldiği elde edilen bulgular arasındadır.

Cooper-Ross (2002), mevduat sahiplerinin bankaları izlediği ve istismar etkisinin varlığı durumunda mevduat sigortasının yararlarını ve zararlarını değerlendirmek için

⁶Ekonomi teorisi bir sözleşmeye taraf olan tarafların eşit bilgiye sahip olduğunu ve işlerini görmek için bir temsilci kullandıklarında, o temsilcinin faaliyetlerini tam olarak gözlemleyebildiklerini ifade eder. Fakat, güncel hayatta sözleşmeye taraf olan tarafların eşit bilgiye sahip olmadığı ve temsilcinin faaliyetlerinin kontrol edilmesinin maliyetli olduğu pazar durumlarına çok sık rastlanmaktadır (MÜSLÜMOV, 2002, s.211).

Diamond-Dybvig modelini genişletmişlerdir.⁷ Bankaların ölçsüz yatırımlar yapabildiği ve mudilerin banka davranışlarını izleyebildiği bir çevrede banka iflaslarını kontrol altına almak için mevduat sigortası ve sermaye gerekliliğinin nasıl kullanılabilirdiği üzerinde durmuşlardır.

Çalışmanın sonucunda tam mevduat sigortasının yalnız başına iyi sonuç vermeyeceğini, yani mudilerin artık bankaları izleme konusunda bir teşvik söz konusu olmadığını ve bankaların da aşırı şekilde riskli projelere yatırım yapacaklarını bulmuşlardır. Bununla birlikte bankalar için ek bir sermaye gerekliliğinin durumu iyileştirebileceği de elde edilen bulgular arasındadır.

Chung-Richardson (2002), mevduat sigorta sisteminin etkisini analiz etmek için ABD'de söz konusu sistemi benimseyen ve benimsemeyen eyaletlerdeki banka kredileri ertelenme oranlarını karşılaştırmışlardır. Çalışmada, 1909-1929 dönemi verileri kullanılarak gruplandırılmış logit ve çok seçenekli logit modelleri çalıştırılmıştır.

Sonuçlar, mevduat sigortasının istismar etkisi yarattığını desteklemişse de bunun sigorta sistemlerinin en önemli etkisi olduğunu göstermemiştir. Sigortalı ve sigortalı olmayan eyaletler arasında toplam kredi ertelenme oranlarında önemli farklılıklar gözlenmemiştir. Mevduat sigortasının toplam kredi ertelenme oranları üzerinde çok az etkisi olduğu fakat bu toplamaların bileşimini anlamlı şekilde etkilediği bulunmuştur. Elde edilen bulgular, mevduat sigortalı eyaletlerde iflaslardan kaynaklanan kredi erteleme oranlarında düşüş olduğunu, kötü yönetimden kaynaklanan erteleme oranlarında ise yükselme olduğunu göstermiştir. Böylece mevduat sigortasının yararlarının aşağı yukarı maliyetlerini dengelediği ortaya koyulmuştur.

Leaven (2002), mevduat sigortasının nispeten yüksek maliyetinin bir bankanın aşırı risk almasını ifade ettiğini belirterek bankaların risk alma davranışı ve idare yapısı arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için mevduat sigortasının maliyetini kullanmış bunun için de RV

⁷ Diamond-Dybvig modeli için bakınız; DIAMOND, Douglas W. and DYBVIG, Philip H., "Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity", *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, Vol.24, Nr.1 (Winter 2000), pp. 14-23).

(Ronn-Verma) ve Duan tekniklerini kullanarak on dört ekonomideki yüz kırk dört banka için 1991-1998 döneminde mevduat sigortasının maliyetini tahmin etmiştir.⁸

Leaven, gelişmekte olan piyasa ekonomilerine odaklandığını çünkü bu ekonomilerdeki bankaların riskli ve farklı mülkiyet yapılarına sahip olduklarını belirtmiştir. Ayrıca düşük bir risk alma seviyesi için bir kıyaslama sağlaması açısından birkaç gelişmiş ülkeyi örneğe dahil ettiğini ifade etmiştir. Bunlardan başka, 1997-1998 krizini yaşayan ve yaşamayan birkaç Asya ülkesi de örneğe dahil edilmiştir.

Sonuçlar, özel mülkiyetli bankalar, bilhassa mülkiyeti tek bir şirket veya başka bir finansal kuruma ait olanlar için maliyetin en yüksek olduğunu bir başka ifade ile bu bankaların daha büyük riskler alma eğiliminde olduklarını göstermiştir. Buna karşılık, mülkiyetin daha yaygın olduğu bankaların nispeten risk alımı düşük seviyeli alanlarda faaliyet gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bulgular, hükümet mevduat sigortası sistemlerinin varlığının bankalarda istismar etkisi yarattığı görüşünü desteklemiş, ayrıca bu teşvik problemlerinin farklı banka tipleri arasında önem açısından farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur.

Bartholdy-Boyle-Stover (2003), mevduat risk primi⁹, mevduat sigorta politikaları, sigortacının güvenilirliği ve ahlaki tehlike teşvikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, mevduat sahibine sundukları koruma miktarları farklı on üç OECD ülkesinden oluşan 1985.1-1990.12 dönemini kapsayan panel veri seti kullanılmıştır.¹⁰

⁸ Ronn-Verma tekniği için bakınız; RONN, E. and VERMA, A., "Pricing Risk-Adjusted Deposit Insurance: An Option-Based Model", *Journal of Finance*, Vol. 41, Nr. 4, pp. 871-895.

Duan tekniği için bakınız; DUAN, J. C. , "Maximum Likelihood Estimation Using Price Data of the Derivative Contract", *Mathematical Finance*, Vol. 4, Nr. 2 (1994), pp. 155-167.

DUAN, J. C. , "Correction: Maximum Likelihood Estimation Using Price Data of the Derivative Contract", *Mathematical Finance*, Vol. 10, Nr. 4 (October 2000), pp. 461-462.

Çalışmada kullanılan ülkeler ve banka sayıları: Arjantin (5), Şili (2), Fransa (4), Almanya (8), Hong Kong (Çin-12), Endonezya (8), Japonya (19), Kore (22), Malezya (10), Singapur (5), Tayvan (China-8), Tayland (12), Birleşik Krallık (7), Birleşmiş Milletler (22)

⁹ Aylık mevduat faiz oranı - Aylık hazine bonusu faiz oranı

¹⁰ Avustralya, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, Yeni Zelanda, İsveç, İngiltere, ABD.

Görünürde ilişkisiz regresyon denkleminin (SUR) kullanıldığı çalışmanın sonucunda, açık mevduat sigortası olmayan ülkelerdeki mevduatlarda risk priminin, maksimum seviyede sigorta uygulayan ülkelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte bulgular, risk primi ile maksimum sigorta kapsamı seviyesi arasında non-linear (doğrusal olmayan) bir ilişki olduğunu göstermiştir. Yani risk primindeki azalış oranı daha yüksek sigorta seviyelerinde yavaş yavaş azalmakta, böylelikle sigorta seviyesi yükseldikçe istismar etkisi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca mevduat sigortasının risk primi üzerindeki etkisinin alacaklı haklarının güçlü olduğu ülkelerde daha zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

21. Mevduat Sigorta Sistemini Olumlu Yönde Değerlendiren Çalışmalar

Karels-McClathery (1999), kredi birliklerinde¹¹, mevduat sigortası ve risk alma davranışı arasındaki ilişkiyi test etmek için yaptıkları çalışmalarında hem zaman serileri hem de yatay kesit testler kullanmışlardır.

Yatay kesit analizlerde 1972-1978 dönemi Iowa verileri kullanılmıştır. Karels-McClathery, Iowa kredi birliklerinin seçilmesinin sebebini; Iowa'nın, 1970'lerde önemli bir örnek kitle sağlayan oldukça fazla sayıda devlet lisanslı kredi birliğine sahip olması, bu kredi birliklerinin o zamanda güneybatı devletleriyle bağdaştırılan ekonomik problemlerden nispeten etkilenmemesi ve 1978'in sonlarında zorunlu sigorta uygulamasını getirdiği için o ana kadar hem sigortalanmış hem de sigortalanmamış kurumların bulunması olarak göstermişlerdir.

Zaman periyodunun 1972-1978 olarak alınmasını ise federal mevduat sigortasının ilk olarak 1971'de düzenlenmesi ve 1978'in sonlarında zorunlu sisteme geçilmesi olarak açıklamışlardır. Zaman serileri testlerinde sigorta sonrası dönem olarak 1971-1990 dönemi kullanılmış, devlet ve federal kredi birlikleri için ayrı sermaye rasyosu regresyonları çalıştırılmıştır.

¹¹ Kredi birliği: Belirli bir kesimden mevduat kabul eden ve yalnız bu kesime kredi veren finansal kuruluş (KEYDER-TİLEYLİOĞLU-ORAN, 2002, s.38).

Testlerin genel sonuçları, mevduat sigortasının kredi birliklerinde risk alımının artmasına sebep olmadığı yönünde olmuştur. Zaman serileri testleri, aktif kalitesi ve likiditenin sigorta sonrası dönem zarfında arttığını göstermiştir. 1972-1978 döneminde sigortalanmış ve sigortalanmamış Iowa kredi birlikleri için yapılan çalışma, sigortalanmış kredi birliklerinin sigortalanmamışlara göre daha fazla sermaye ve genellikle daha büyük likiditeyle çalıştıklarını ortaya koymuştur. Sonuçlar, istismar etkisinin varlığını desteklemekte başarısız olmuştur.

Gropp ve Vesela (2001), mevduat sigortası, banka lisans değeri (*charter value*)¹², tahvil sahiplerinin bankaları izlemesi ve risk alma arasındaki ilişkiyi Avrupa bankaları için analiz etmişlerdir. Çalışmada 1992-1998 dönemini kapsayan yüz yirmi sekiz bankadan oluşan bir panel veri seti kullanılmıştır. Gropp-Vesela bu çalışmalarının iki temel yönde ampirik literatürü genişletmeyi amaçladığını ifade etmişlerdir. Bunlar;

i) Bankaların risk alımı ile ilgili yapılan araştırmalar ya ABD verilerini ya da bankacılık sistemleri büyük ölçüde, farklı liberalizasyon ve gelişmişlik düzeylerinde olan ülkeleri içeren oldukça heterojen örnekler kullanmışlardır. Gelişmiş ülkeler için Amerika dışında sınırlı çalışma vardır. Çalışma bu boşluğu dolduracaktır.

ii) Çalışmada kullanılan veri seti, teorik ve ampirik literatür arasındaki boşluğu kapatarak mevduat sigortası, lisans değerleri, denetim, batmasına izin verilmeyecek kadar büyük olma ve istismar etkisi arasındaki etkileşimle ilgili zengin bir hipotez grubunun test edilmesine izin vermektedir.

Çalışmanın sonucunda açık mevduat sigortasının önemli bir şekilde bankaların risk alımını azalttığını, daha düşük lisans değerli bankaların açık mevduat sigortası uygulamasının başlamasından sonra daha ziyade risk almayı azalttıklarını bulmuşlardır. Ayrıca ikincil tahvil sahiplerinin bankaları etkili bir şekilde izleyebilecekleri yönünde

¹² Finans yazınında lisans değeri, işletmenin sürekliliğini kabul ederek bu sürekliliğin gelecekte sağlayacağı kazançların şimdiki değeri olarak tanımlanmaktadır. Bankacılık açısından baktığımızda, lisans değeri bankaların risk alma yönündeki müşevviklerini azaltarak bankacılığı denetleyen otoritelerin işlerini kolaylaştırmaktadır. Bunun nedeni de, bankaların lisans değeri yükseldikçe eğer bir banka riskli bir strateji izlemesi sonucunda ödeyebilirliğini yitirse kaybedilecek şeyin de o ölçüde yüksek olacaktır (KARACAN, 1999, s.76).

sonuçlar elde etmişlerdir. Son olarak, sistem içindeki bankaların mevduat sigortasının başlamasına karşılık olarak risk alımlarını değiştirmedikleri sonucuna varmışlardır.

Gueyie-Lai (2003), sabit oranlı mevduat sigortası uygulamasının başlamasından sonra Kanadalı ticari bankaların risk alma davranışını analiz etmişlerdir. Çalışmada, 1959-1982 dönemini kapsayan ve beş bankayı içeren panel veri seti kullanılmıştır. Kanada'da ilk olarak mevduat sigortasının 1967'de başladığını ve ilk kez 1983'te sermaye yeterliliği kuralları getirildiğini, bu nedenle de 1959-1982 periyodunu kullandıklarını belirtmişlerdir.

Sonuçlar, sabit oranlı mevduat sigortasının başlamasından sonra Kanada bankacılık sektöründe istismar etkisinin varlığını ortaya çıkarmakta başarısız olmuştur. Bu dönemde hisse senedinin toplam riski ve piyasa riskinin arttığı, aynı zamanda sermaye rasyolarının düştüğü görülmüştür. Ancak istismar etkisinin varlığı için gerekli olan bu göstergelerin, riskin bankalardan sigorta kurumuna doğru yön değiştirmesi için yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MEVDUAT SİGORTA SİSTEMİNİN MEVDUAT BİRİKİMİ ÜZERİNE ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Çalışmanın bu bölümünde, mevduat sigorta sisteminin mevduat birikimi üzerindeki etkisi test edilmekte ve bu uygulama sonucunda oluştuğu varsayılan istismar etkisinin Türkiye bankacılık sektöründe var olup olmadığı araştırılmaktadır.

30. Ekonometrik Yöntem

Mevduat sigortasının yarattığı istismar etkisine mudiler açısından bakıldığında mevduat hesapları ön plana çıkmaktadır. Toplam mevduatlar üzerinde çeşitli makroekonomik değişkenlerin etkili olması muhtemeldir. Ancak Türkiye ekonomisi dikkate alındığında dört temel değişkenin toplam mevduatlar üzerinde etkili olduğu düşünülebilir. Bu değişkenler milli gelir, fiyatlar genel düzeyi, döviz kuru ve faiz oranı olarak sıralanabilir. Toplam mevduatlar üzerinde istismar etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla ise modele dört kukla değişken ilave edilmiştir. Bu kukla değişkenler dönem içerisinde mevduat sigorta fonunda yapılan değişiklikleri göstermektedir. Bu değişiklikleri içeren kukla değişkenler şu şekildedir.

$$D_i = \begin{cases} eğer & m < t < n \text{ ise} & 1 \\ değilse & & 0 \end{cases} \quad i=1, \dots, 4$$

Kukla değişkendeki m ve n dönem içinde mevduat sigorta uygulamasında yapılan değişikliklere göre değişmektedir. Dönem içerisinde mevduat sigorta uygulamasında dört değişiklik olduğu için kukla değişken sayısı dördür. Bu değişiklikler daha önce de ifade edildiği gibi 1986, 1992, 1994 ve 2000 tarihinde yapılmıştır.

Özetlersek toplam mevduatlar üzerinde mevduata verilen güvencenin etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla aşağıdaki (1) numaralı fonksiyon oluşturulmuştur.

$$RM = F (GSMH, P, DK, FO, D) \quad (1)$$

Modelde;

RM : Reel Toplam Mevduatı (Toplam Mevduat / TÜFE)

GSMH : Gayri Safi Milli Hasılayı

P : Fiyatlar Genel Düzeyini

DK : Döviz Kurunu

FO : Faiz Oranını

D : Dönem içerisinde mevduat sigorta uygulamasında yapılan değişiklikleri içeren kukla değişkenleri temsil etmektedir.

Bu değişkenlerden GSMH ile toplam mevduatlar arasında doğru yönlü bir ilişki beklenir. Toplumun geliri arttıkça daha fazla tasarruf edeceği bilinen bir durumdur. Döviz kuru ile toplam mevduat arasında beklenen ilişki ise negatiftir. Döviz kuru, Türkiye gibi yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde tasarrufların değerlendirildiği bir alternatif araç durumundadır. Ancak çalışmada kullanılan toplam mevduatlar içinde döviz mevduatının da olması bu ilişkinin yönünün pozitif olması beklentisini beraberinde getirmektedir. Fiyatlar genel düzeyi ile toplam mevduatlar arasındaki ilişki ise negatif beklenir.

Modelde, toplam mevduat üzerinde bireysel anlamda istismar etkisi olup olmadığı modele katılan kukla değişkenler tarafından belirlenecektir. Eğer modele katılan kukla değişkenler istatistiksel olarak anlamlı ve işaretleri istenildiği gibi ise istismar etkisinin olduğu ifade edilebilir. Aksi durumda bu etkiden söz edilemez.

Yukarıda açıklanan genel fonksiyon çerçevesinde iki ayrı model oluşturulmuştur. Bu modeller arasındaki temel fark, denkleme girecek olan faiz değişkeninin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Birinci modelde, modele enflasyon oranı ile nominal faiz oranları dahilken; ikinci modelde bu iki değişken yerinde sadece reel faiz oranları yer almaktadır. Bu modellere göre tahmin edilen regresyon denklemleri (2) ve (3) numaralı denklemlerde

verilmiştir. Bu modellerden (2) numaralı denklem model I, (3) numaralı denklem ise model II olarak adlandırılmıştır.

$$LRM_t = \alpha_0 + \sum_{i=0}^2 \beta_i LGSMH_{t-i} + \sum_{i=0}^2 \delta_i LP_{t-i} + \sum_{i=1}^2 \lambda_i LDK_{t-i} + \sum_{i=1}^2 \phi_i NF_{t-i} + \sum_{i=1}^3 \alpha_i D_i + \varepsilon_t \quad (2)$$

$$LRM_t = \mu_0 + \sum_{i=0}^2 \gamma_i LGSMH_{t-i} + \sum_{i=1}^2 \Omega_i LDK_{t-i} + \sum_{i=1}^2 \varphi_i RF_{t-i} + \sum_{i=1}^3 \mu_i D_i + \varepsilon_t \quad (3)$$

(2) numaralı denklemde NF nominal faizi, (3) numaralı denklemde RF reel faizi temsil etmektedir. Değişkenlerin önünde kullanılan "L" harfi ise ilgili değişkenin doğal logaritmasının alındığını göstermektedir.

Denklemlere, ayrıca 1994 ve 2000 yıllarında yaşanan krizin etkisini ölçmek amacıyla 1994:02, 2000:04 ve 2001:01 dönemlerinde 1, diğerlerinde 0 değerini alan bir kukla değişken ilave edilmiş, ancak elde edilen sonuçları etkilemediği görülmüştür. Bu nedenle çalışmada, söz konusu kuklanın denklemlere katılmadığı tahmin sonuçları üzerinde durulacaktır.

Oluşturulan modeller Doğrusal En Küçük Kareler ve Stepwise (adımsal regresyon seçim kriteri) yöntemleri vasıtasıyla tahmin edilmiştir. Ancak zaman serilerinin kullanıldığı çalışmalarda ilk aşama serilerin durağanlık özelliğinin araştırılması olduğundan öncelikle serilerin durağan olup olmadıklarına bakılmıştır. Bu nedenle ilk önce durağanlık testi hakkında bilgi verilecek daha sonra Doğrusal En Küçük Kareler ve Stepwise yöntemleri tanıtılacaktır.

300. Birim Kök (Durağanlık) Testi

Zaman serisi verileri kullanılarak çalıştırılan regresyon denklemlerinde ilk aşama serilerin durağanlık özelliklerinin incelenmesidir. Genel olarak, ortalamasıyla varyansı zaman içinde değişmeyen ve iki dönem arasındaki ortak varyansı, bu ortak varyansın hesaplandığı döneme değil de yalnızca iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı olan olasılıklı bir süreç için durağandır denir (GUJARATI, 1999, s.713).

Durağan olmayan serilerin kullanıldığı regresyon denklemlerinde değişkenler arasında bir ilişki olmadığı halde, “sahte regresyon” diye ifade edilen anlamlı t ve F istatistikleri ile yüksek R^2 değerlerine rastlanması mümkündür. Bu nedenle zaman serilerinin kullanıldığı çalışmalarda durağanlık şartının sağlanması son derece önemlidir. Sahte regresyon ilişkilerinin oluşmaması için değişkenlerin durağan oldukları seviyelerde analize katılması gerekmektedir.

Çalışmada kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarının test edilmesinde, Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testi kullanılmıştır. ADF testinde kullanılan hipotezler aşağıdaki gibidir.

H_0 : Seri durağan değildir; seri birim kök içermektedir.

H_a : Seri durağandır; seri birim kök içermemektedir.

Dickey- Fuller zaman serilerinin durağan olup olmadıklarını belirlemek amacıyla alternatif regresyon modelleri kullanmıştır. Bu çalışmada hem sabitli trendsiz hem de sabitli ve trendli modeller esas alınmıştır.

$$\Delta X_t = \mu + \lambda X_{t-1} + \sum_{i=1}^k \delta_i \Delta X_{t-i} + \varepsilon_t \quad (4)$$

$$\Delta X_t = \mu + \lambda X_{t-1} + \phi Trend + \sum_{i=1}^k \delta_i \Delta X_{t-i} + \varepsilon_t \quad (5)$$

(4) ve (5) numaralı regresyon denklemlerindeki X, durağanlık testine konu olan değişkeni; Δ , fark operatörünü; trend, doğrusal zaman trendini ve \sum_t ise hata terimini ifade etmektedir. Söz konusu denklemlerde bağımlı değişkenin kaç dönemlik gecikmesinin (k) regresyon denkleminin sağ tarafında yer alacağına karar vermek için Akaike Bilgi Kriterinden (AIC) yararlanılmıştır.

(4) ve (5) numaralı denklemlerin çalıştırılması sonucunda elde edilen ADF değeri (t_{hes}) tablo kritik değeri (t_c) ile karşılaştırılır. $|t_{hes}| > |t_c|$ ise H_0 hipotezi reddedilir; yani seri

durağandır denir. Aksi durumda $|t_{hes}| < |t_c|$ ise H_0 reddedilemez; seri durağan değildir denir. Eğer serinin durağan olmadığına hükmedilmişse aynı test ileri düzeydeki farklar için tekrarlanır.

301. Doğrusal En Küçük Kareler Yöntemi

Regresyon analizinde amaç, üzerinde durulan kitle regresyon denklemini yani bilinmeyen regresyon katsayılarını, örnek regresyon denklemi vasıtasıyla tahmin etmektir. Doğrusal en küçük kareler (EKK) yöntemi, örnek regresyon denkleminin hata terimleri kareleri toplamını, en küçük yapacak regresyon katsayısı değerlerini veren yöntemin adıdır. Bu yöntemde, öyle bir sabit terim ile değişken katsayısı değerleri bulunur ki bağımlı değişkenin tahmin değerleri mümkün olduğu kadar gerçek değerlere yakın olur.

Belirli varsayımlara bağlı olarak sahip olduğu istatistiksel özellikler dolayısıyla, EKK yöntemi regresyon analizinin en güçlü ve en çok kullanılan yöntemlerinden biridir. Bu yöntemin varsayımları şunlardır: Model doğrusaldır, modelin hata terimleri sıfır ortalamalı rassal bir değişkendir. Bağımsız değişkenler rassal olmayan, bazı değerleri farklı olan ve aralarında tam bir doğrusallık bulunmayan değişkenlerdir. Bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasında bir ilişki yoktur. Regresyon hata terimleri normal dağılım özelliğine sahip olup varyansı sabittir. Ayrıca hata terimleri arasında ardışık bağımlılık yoktur.

EKK tahmincisi yardımı ile regresyon denklemleri tahmin edildikten sonra gerek bireysel gerekse de bir bütün olarak modelin geçerliliğine ilişkin hipotez testleri gerçekleştirilebilir.

302. Stepwise Modeli

Stepwise regresyon, belirli bir denklemde yer alacak açıklayıcı değişkenlerin seçiminde bir kriter kullanmayı içerir. Muhtemel açıklayıcı değişkenler, bir liste halinde bilgisayar programına verilir ve program adım adım denklemi oluşturur. İlk açıklayıcı değişken, bağımlı değişkenin ortalaması etrafındaki değişimi, tek başına en yüksek oranda açıklayan değişken olarak program tarafından seçilir. İkinci değişken, seçilen ilk değişken modeldeyken, R^2 'ye en yüksek oranda katkı yapan değişken olarak seçilir. Bu stepwise

prosedür, ilave edilecek değişkenlerin R^2 'ye katkısı, kullanıcı tarafından önceden tespit edilmiş " R^2 'deki artış oranını" aşamayınca kadar devam edecektir. Her bir açıklayıcı değişkenin regresyon denkleminde katkısı R^2 'deki artışla ölçülür ki, söz konusu artışa bağlı olarak alternatif değişkenler regresyon denkleminde ilave edilir ya da denklemden çıkarılır.

Bu aşamada açıklayıcı değişkenler arasında olması muhtemel bir çoklu doğrusal bağıntının Stepwise regresyon ile elde edilen sonuçların güvenilirliğini olumsuz etkileyeceğini belirtmek gerekir. Çünkü, açıklayıcı değişkenlerin kendi aralarındaki korelasyon arttıkça, hangi değişkenin daha önemli ve regresyon denkleminde ilk olarak girmesi gerektiğini gösterecek olan "değişkenlerin bireysel katkıları" tespit etmek zorlaşacaktır (STUDENMUND, 2001, s.172).

Bu çalışmada (2) ve (3) numaralı regresyon denklemlerine ayrıca Stepwise regresyon prosedürü de uygulanmıştır. Söz konusu prosedür uygulanırken, sabit terim, mevsimsel kuklalar ve mevduat sigortasının mudiler açısından istismar etkisi yaratıp yaratmadığını belirlemek amacıyla oluşturulan kukla değişkenler denklemlere zorunlu olarak katılmış ve bireysel anlamlılığı 0,20'nin altında olan değişkenin regresyon denkleminde alınması uygun görülmüştür. Bu noktada, açıklayıcı değişkenlerin Stepwise prosedürü ile seçilmesinin ardından tahmin edilen modeldeki katsayıların, doğrusal regresyon modelindeki katsayılar gibi yorumlanabileceğini belirtmek gerekir.

31. Veri Seti

Çalışma 1986:1-2003:2 dönemini kapsayan üç aylık zaman serisi verileriyle yapılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler T.C. Merkez Bankası elektronik veri dağıtım sisteminden (EVDS) elde edilmiştir. Tüm seriler milyar TL olup, faiz değişkenleri dışındaki bütün seriler logaritmik seviyede analize tabi tutulmuştur. GSMH serisinin 1986 yılına ait üçer aylık değerleri mevcut olmadığı için bu dönemlere ait değerler, 1987 yılındaki dağılımın 1986'nın yıllık değerine uyarlanmasıyla elde edilmiştir. Değişkenlerin önünde kullanılan "L" harfi ilgili değişken serisine logaritmik transformasyon yapıldığını, "D" harfi ise ilgili değişkenin birinci derece devresel farkının alındığını göstermektedir. Ekonometrik analizlerde RATS paket programı kullanılmıştır. Veri seti Ek 1'de sunulmuştur.

32. Bulgular

320. Tanımlayıcı İstatistikler

Mevduat sigorta sisteminin mevduat birikimi üzerindeki etkisini test etmeye geçmeden önce, serilere ait temel istatistikler incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 6'da sunulmuştur. Tablo 6'da RM, GSMH, P, NF, RF, DK serileri ile faiz serileri dışındaki serilerin büyüme oranlarının minimum ve maksimum değerleri ve bu değerleri hangi yıllarda aldıkları gösterilmiştir. Ayrıca adı geçen serilerin ortalama ve standart sapmaları da aynı tabloda verilmiştir. Diğer taraftan, RM'deki artış ya da azalış şeklindeki eğilim ise Grafik 1'de yer almaktadır.

Tablo 6'ya bakarak şu yorumları yapmak mümkündür: RM serisi en düşük değerini 1991 yılının birinci çeyreğinde, en yüksek değerini ise 2001'in üçüncü çeyreğinde almıştır. Reel mevduatlardaki büyüme oranı ise en düşük değerini -0.12 ile 2002:01 döneminde, en yüksek değerini 0.14 ile 1994:03 döneminde almıştır. Bunun nedeni, 1994 yılının ikinci çeyreğinde yaşanan kriz neticesinde tüm mevduatlara % 100 koruma getirilmesidir. Ele alınan dönem içerisinde reel mevduatlardaki ortalama büyüme oranı 0.01 olarak gerçekleşmiştir.

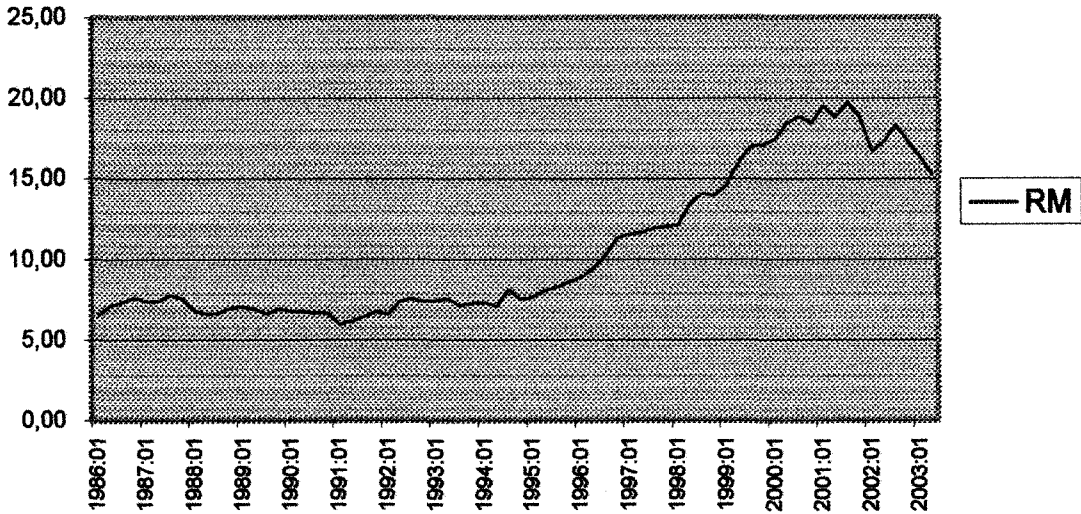
GSMH serisi en düşük değerini 1986:01'de, en yüksek değerini 1998:03 döneminde almıştır. GSMH'deki büyüme oranı ise en düşük değerini -0.32 ile 1988:01 döneminde, en yüksek değerini 0.47 ile 1989:03 döneminde almıştır. GSMH'deki ortalama büyüme oranı 0.01 olarak gerçekleşmiştir.

Enflasyon oranı en düşük değerini 2002:02 döneminde 0.03, en yüksek değerini 1994:02'de 0.35 olarak almıştır. Ele alınan dönem içerisinde ortalama enflasyon oranı 0.13 olarak gerçekleşmiştir. NF ve RF serileri en düşük değerlerini 1987 yılında, en yüksek değerlerini ise 1994 yılının ikinci çeyreğinde almıştır.

Tablo: 6
Serilere Ait Temel İstatistiki Göstergeler (Milyar TL)

Seriler	Gözlem	Ortalama	Standart Hata	Minimum	Maksimum
RM	70	10.61	4.56	6.00 [1991:01]	19.73 [2001:03]
GSMH	70	24185.04	6347.71	12208.70 [1986:01]	38581.90 [1998:03]
P	70	1352728.80	2278491.63	1452.70 [1986:01]	8601045.10 [2003:02]
NF	70	62.52	18.26	35.00 [1987]	128.33 [1994:02]
RF	69	0.50	0.16	0.14 [1987:04]	0.93 [1994:02]
DK	70	294404.71	496202.46	598.44 [1986:01]	1646833.90 [2003:01]
DLRM	69	0.01	0.05	-0.12 [2002:01]	0.14 [1994:03]
DLGSMH	69	0.01	0.28	-0.32 [1988:01]	0.47 [1989:03]
DLP	69	0.13	0.05	0.03 [2002:02]	0.35 [1994:02]
DLDK	69	0.11	0.10	-0.12 [2002:01]	0.60 [1994:02]

Grafik: 1
Reel Mevduatlar Serisi

Grafik 1'e bakıldığında, 1994 yılının ikinci çeyreğine kadar reel mevduatlarda zaman zaman iniş çıkışlar olmakla birlikte belirli bir eğilim olmadığı ancak 1994'ün ikinci çeyreğinden sonra mevduatlarda artış eğilimi olduğu görülmektedir. Bu artış eğiliminin başladığı dönemin mevduata tam güvence uygulamasının getirildiği döneme tekabül ettiğini de belirtmek gerekir.

321. Birim Kök (Durağanlık) Test Sonuçları

ADF testine tabi tutulan değişkenlerin gecikme sayısı, AIC kriteri kullanılarak belirlenmiş ve ADF birim kök sonuçları ile birlikte Tablo 7 ve Tablo 8'de verilmiştir. Tablo 7'de yer alan trendsiz ADF test sonuçları sadece reel ve nominal faiz oranı değişkenlerinin seviyesinde durağan olduğunu göstermektedir. Aynı tablodaki trendli ADF test sonuçları hiç bir değişkenin seviyesinde durağan olmadığını göstermektedir. Tablo 8'deki trendsiz ve trendli ADF test sonuçları LRM, LGSMH, LP, LDK değişkenlerinin birinci farklarında durağan olduklarını göstermektedir. Bu nedenle daha önce de belirtildiği gibi çalışmada seriler durağan oldukları seviyelerde kullanılmışlardır.

Tablo: 7
Durağanlık Test İstatistikleri (seviyesinde)

Değişkenler	Gecikme	ADF (trendsiz)	ADF (trendli)
LRM	0	-0,4408 (-2,58)	-1,3244 (-3,15)
LGSMH	6	-1,5173 (-2,58)	-1,1760 (-3,15)
LP	0	-0,8194 (-2,58)	-0,1395 (-3,15)
NF	0	-2,9530 (-2,58)	-2,8437 (-3,15)
RF	0	-2,8699 (-2,58)	-2,9089 (-3,15)
LDK	1	-0,3607 (-2,58)	-2,0388 (-3,15)

Not: Parantez içerisinde yer alan değerler % 10 seviyesinde tablo kritik değerleridir.

Tablo: 8
Durağanlık Test İstatistikleri (1. Farklar)

Değişkenler	Gecikme	ADF (trendsiz)	ADF (trendli)
DLRM	0	-7,4765 (-3,51)	-7,4449 (-4.04)
DLGSMH	6	-6,1655 (-2,89)	-6,6264 (-4.04)
DLP	0	-6,3874 (-3,51)	-6,4495 (-4.04)
DLDK	0	-5,9686 (-3,51)	-5.9096 (-4.04)

Not: Parantez içerisinde yer alan değerler % 1 seviyesinde tablo kritik değerleridir.

322. Doğrusal En Küçük Kareler Tahmin Sonuçları

Model I'in EKK çözüm sonuçları Tablo 9'da gösterilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere denklemin açıklayıcılık gücü 0,81 gibi oldukça yüksek bulunmuştur. Ayrıca, regresyon denklemi bir bütün olarak 0,01 istatistiksel düzeyde anlamlıdır. Modelde yer alan gelir değişkeninin gerek t dönemi gerekse iki dönemlik gecikmelerinin katsayılarının işaretleri beklenildiği gibi pozitiftir. Ayrıca üç katsayı da istatistiksel olarak en az % 5 seviyesinde anlamlı çıkmıştır. Bu katsayılara göre, gelir düzeyi arttıkça mevduat bankacılık kesiminde toplanan mevduatlar artmaktadır. Yani milli gelirdeki artış ülkenin bankacılık kesimindeki mevduat miktarının artmasına neden olmaktadır.

Modelin bir diğer açıklayıcı değişkeni fiyatlar genel düzeyi bankacılık kesiminin mevduat birikimini sadece t ve t-1 dönemlerinde beklenildiği gibi ters yönde etkilemiştir. t-2 döneminin katsayısı pozitif olarak çıkmış ve bu üç katsayı da en az % 10 seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Ancak açıklayıcı değişkenlerin reel toplam mevduatlar üzerindeki toplam etkilerini gösteren Tablo 13'e bakıldığında, fiyatlar genel düzeyinin toplam mevduatlar üzerindeki toplam etkisinin ters yönlü olduğu ve bu katsayının da % 1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Nominal faizler ise, mevduat düzeyini sadece bir dönem gecikmeyle etkileyebilmektedir. Yani, nominal faizlerdeki t dönemi artışı yaşandığında mevduatlar ancak t+1 döneminde artış gösterebilmektedir. Toplam mevduatları döviz kurları açısından

değerlendirdiğimizde, döviz kurlarındaki herhangi bir t dönemi artışının, mevduatları gerek t gerekse t+1 döneminde artırdığını gözleyebilmekteyiz.

Tablo: 9
Model I'in EKK Tahmin Sonuçları

DEĞİŞKENLER	EKK	
Sabit terim	-0,1077 *	(0,0549)
DLRM _{t-1}	-0,1194	(0,1251)
DLGSMH _t	0,2167 **	(0,0998)
DLGSMH _{t-1}	0,4059 ***	(0,0889)
DLGSMH _{t-2}	0,2337 **	(0,1060)
DLP _t	-1,2099 ***	(0,1357)
DLP _{t-1}	-0,3722 *	(0,1872)
DLP _{t-2}	0,2273 *	(0,1256)
NF _t	0,0007	(0,0004)
NF _{t-1}	0,0018 ***	(0,0005)
NF _{t-2}	-0,0005	(0,0005)
DLDK _t	0,3037 ***	(0,0681)
DLDK _{t-1}	0,2644 ***	(0,0751)
DLDK _{t-2}	-0,0038	(0,0728)
S ₁	0,1474 **	(0,0576)
S ₂	0,1708 **	(0,0738)
S ₃	-0,0189	(0,0624)
D1	0,0377 **	(0,0149)
D3	0,0308 **	(0,0119)
D4	-0,0254 *	(0,0150)
F	10,8787 ***	
R ²	0,8147	
Q	22,0267	

Not: Parantez içerisinde yer alan değerler standart hataları; *** ** * ise sırasıyla ilgili parametrenin %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın anahtar değişkenlerini temsil eden mevduat sigorta fon uygulamalarının göstergesi olan kukla değişkenlerin katsayıları ve değerlendirmeleri şöyle olmuştur:

1986 ve 1992 mevduat sigorta fon uygulamasını temsil eden D1 kukla değişken katsayısı 0,0377 olarak tahmin edilmiştir. Bu katsayı istatistiksel olarak 0,05 seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Bunun anlamı; 1986-1992 dönemindeki fon uygulamalarından dolayı bankacılık kesimindeki mevduat miktarı yaklaşık 0,0377'lik bir artış göstermiştir. Bilindiği üzere 1994 yılında sigorta düzeyi önce 150 milyon TL'ye çıkarılmış daha sonra ise mevduatların tamamı güvence kapsamına alınmıştır. Bu uygulamanın etkisini görmek amacıyla oluşturulan D3 kukla değişken katsayısı ise 0,0308 olarak tahmin edilmiştir. İstatistiksel olarak % 5 düzeyinde anlamlı olan bu değişkene göre, bu dönemde diğer sigorta uygulamalarına kıyasla mevduat düzeyi 0,0308'lik artış göstermiştir. Haziran 2000'den itibaren ise tam güvence kademeli olarak kaldırılmıştır. Bu uygulama ülkemizde mevduatların azalmasına neden olmuştur. Çünkü, D4 kukla değişken katsayısı negatif ve istatistiksel olarak % 10 seviyesinde anlamlıdır. Bu da çalışmadan beklenen sonuçlar arasındadır. Yani, sigorta azaldıkça reel mevduatlar azalmakta tersi durumda artmaktadır. Kukla değişken katsayılarının işaretleri ve büyüklükleri bunu gösterebilmektedir.

Model II'nin EKK çözüm sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir. Tablodan görüleceği üzere denklemin açıklayıcılık gücü 0,50 olarak bulunmuştur. Ayrıca regresyon denklemi bir bütün olarak 0,01 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Modelde yer alan gelir değişkeni sadece t-1 döneminde istatistiksel olarak % 5 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu değişkenin katsayısı pozitiftir. Yani gelir ile toplam reel mevduat arasında beklenildiği gibi pozitif bir ilişki vardır. Gelir değişkeninin t ve t-2 dönemlerinde katsayı değerleri ise modelde istatistiksel olarak anlamlı yer edinmemiştir.

Reel faizler ise mevduat düzeyini sadece bir dönem gecikmeyle etkileyebilmektedir. Yani reel faizlerdeki t dönemi artışı gerçekleştiğinde mevduatlar ancak t+1 döneminde artış gösterebilmektedir.

Modelin bir diğer açıklayıcı değişkeni olan döviz kurlarının toplam mevduatlar üzerindeki etkisine baktığımızda, istatistiksel olarak anlamlı olan katsayıların t-1 ve t-2 dönemlerinde olduğu görülmektedir. Ancak döviz kuru t-1 döneminde toplam mevduat üzerinde pozitif etki yaparken t-2 döneminde negatif etki yapmaktadır, t döneminde ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Tablo 13'e bakıldığında ise döviz

kurumun toplam mevduatlar üzerindeki toplam etkisinin ters yönlü olduğunu görebilmekteyiz. Ancak bu katsayı istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo: 10
Model II'nin EKK Tahmin Sonuçları

DEĞİŞKENLER	EKK	
Sabit terim	-0,1140	(0,0831)
DLGSMH _t	0,0830	(0,1528)
DLGSMH _{t-1}	0,2784 **	(0,1382)
DLGSMH _{t-2}	-0,0359	(0,1501)
RF _t	0,0812	(0,0677)
RF _{t-1}	0,1343 *	(0,0799)
RF _{t-2}	-0,0909	(0,0715)
DLDK _t	-0,0953	(0,0717)
DLDK _{t-1}	0,1473 *	(0,0735)
DLDK _{t-2}	-0,1373 *	(0,0739)
S ₁	0,1561 *	(0,0896)
S ₂	0,1135	(0,1078)
S ₃	-0,0043	(0,0909)
D1	0,0014	(0,0226)
D3	0,0159	(0,0183)
D4	-0,0236	(0,0213)
F	3,3517 ***	
R ²	0,4964	
Q	10,8758	

Not: Parantez içerisinde yer alan değerler standart hataları; ***, **, * ise sırasıyla ilgili parametrenin %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Mevduat sigorta uygulamalarının göstergesi olan kukla değişken katsayılarının işaretleri beklenildiği gibi çıkmıştır. 1986-1992 dönemini temsil eden D1 kukla değişkeninin katsayısı 0,0014 olarak, tam güvencenin uygulandığı dönemin etkisini gösteren D3 kukla değişkeninin katsayısı 0,0159 olarak tahmin edilmiştir. Sigorta

uygulamasında tam güvencenin kaldırıldığı dönemi işaret eden D4 kukla değişkeninin katsayısı ise beklenildiği gibi negatif çıkmıştır. Ancak bu katsayıların hiçbiri istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır.

323. Stepwise Model Sonuçları

Model I'in stepwise (adımsal regresyon seçim kriteri) çözümünden elde edilen sonuçlar Tablo 11'de gösterilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi modelin sağ tarafındaki açıklayıcı değişkenlerin toplam reel mevduatları açıklayıcılık gücü 0,81 olarak bulunmuştur. Ayrıca regresyon denklemi bir bütün olarak % 1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Modelde gelir değişkeni, t, t-1 ve t-2 dönemlerinde yer almaktadır. Bu değişkenlerin katsayılarının işaretleri beklenildiği gibi pozitif olarak çıkmıştır. Ayrıca üç katsayı da en az % 5 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bunun anlamı, gelir arttıkça toplam mevduatlar artmaktadır.

Fiyatlar genel düzeyinin toplam mevduatlar üzerindeki etkisi EKK sonuçlarında olduğu gibi t ve t-1 dönemlerinde beklenildiği gibi negatif, t-2 döneminde ise pozitif çıkmış ayrıca üç katsayı da en az % 10 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Ancak tablo 13'ten toplam etkinin negatif olduğu ve katsayının da % 1 seviyesinde anlamlı çıktığı görülmektedir.

Modelde yer alan nominal faizlerin ise mevduat düzeyini t ve t-1 dönemi itibariyle doğru yönlü olarak etkileyebildiği görülmektedir. Bu katsayı istatistiksel olarak en az % 10 seviyesinde anlamlı çıkmıştır.

Modelin bir diğer açıklayıcı değişkeni olan döviz kurlarının toplam mevduatlar üzerindeki etkisini değerlendirdiğimizde, yine EKK sonuçlarında olduğu gibi döviz kurlarındaki herhangi bir t dönemi artışının mevduatları gerek t gerekse t + 1 döneminde artırdığını görebilmekteyiz.

Tablo: 11
Model I'in Stepwise Sonuçları

DEĞİŞKENLER	STEPWISE	
Sabit terim	-0,1324**	(0,0504)
DLRM _{t-1}	-0,1642	(0,1110)
DLGSMH _t	0,2158**	(0,0972)
DLGSMH _{t-1}	0,4144***	(0,0877)
DLGSMH _{t-2}	0,2650***	(0,0895)
DLP _t	-1,2274***	(0,1301)
DLP _{t-1}	-0,4190**	(0,1774)
DLP _{t-2}	0,1711*	(0,0923)
NF _t	0,0008*	(0,0004)
NF _{t-1}	0,0015***	(0,0005)
NF _{t-2}		
DLDK _t	0,3026***	(0,0663)
DLDK _{t-1}	0,2925***	(0,0706)
DLDK _{t-2}		
S ₁	0,1502**	(0,0571)
S ₂	0,1924***	(0,0676)
S ₃	-0,0038	(0,0598)
D1	0,0452***	(0,0134)
D3	0,0292**	(0,0116)
D4	-0,0251*	(0,0146)
F	12,2291***	
R ²	0,8093	
Q	19,1295	

Not: Parantez içerisinde yer alan değerler standart hataları; ***, **, * ise sırasıyla ilgili parametrenin %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Model I'in stepwise sonuçlarına göre, mevduat sigortası uygulamalarının göstergesi olan kukla değişken katsayılarının işaretleri beklenildiği gibi çıkmıştır. 1986-1992 dönemi uygulamasını temsil eden D1 kukla değişkeninin katsayısı pozitif işaretli olarak çıkmış, aynı şekilde % 100 güvencenin olduğu dönemi gösteren D3 kukla değişkeninin katsayısı da pozitif çıkmıştır. Ayrıca bu iki kukla değişken katsayıları en az % 5 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Tam güvencenin kaldırıldığı dönemi kapsayan D4

kukla değişkeninin katsayısı ise negatif işaret taşımaktadır. Bu katsayı da % 1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durumda kukla değişken katsayılarının işaretleri sigorta azaldıkça reel mevduatların azaldığını tersi durumda arttığını bir anlamda da mudiler açısından istismar etkisinin varlığını gösterebilmektedir.

Model II'nin stepwise çözümünden elde edilen bulgular Tablo 12'de sunulmuştur. Tablodan görüldüğü gibi Model II'nin stepwise sonuçları da EKK yöntemi sonuçlarına benzer çıkmıştır. Bu benzerlik kukla değişkenlerin istenilen istatistiksel özelliklere sahip olmaması ve denklemlerin açıklayıcılık güçleri açısından dır. Tablodan görüldüğü üzere adımsal regresyon seçim kriterinin uygulandığı Model II'de sağ taraftaki değişkenlerin toplam reel mevduatları açıklayıcılık gücü 0,46 olarak çok yüksek bulunmamıştır. Ancak denklem bir bütün olarak % 1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Model I'de olduğu gibi Model II'de de adımsal regresyon seçim kriteri değişkenleri kesikli olarak modelde yer almıştır. Modelde gelir değişkeni t-1 döneminde yer almaktadır. Bu değişkenin katsayısı istatistiksel olarak % 10 seviyesinde anlamlı çıkmıştır. Daha geniş bir ifade ile gelir arttıkça toplam reel mevduatlar artmaktadır.

Modeldeki diğer bir değişken olan reel faizler ile toplam reel mevduatlar arasında doğru yönlü ilişki mevcuttur. Bu değişken modelde t dönemi yani kısa dönemde etkili olarak yer almış ve % 5 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Üçüncü temel değişken olan döviz kurları büyüme oranı ise denklemde t, t-1 ve t-2 dönemlerinde yer edinmiştir. Bu katsayıların üçü de % 10 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Ancak döviz kuru değişkeninin katsayı işaretleri t ve t-2 döneminde negatif, t-1 döneminde ise pozitifdir. Yani döviz kuru büyüme oranı reel toplam mevduatlar üzerinde hem artırıcı hem de azaltıcı etkide bulunmaktadır. Toplam etkinin ise azaltıcı yönde olduğu Tablo 13'te görülmektedir.

Tablo: 12
Model II'nin Stepwise Sonuçları

DEĞİŞKENLER	STEPWISE
Sabit terim	-0,1435** (0,06569)
DLGSMH _t	
DLGSMH _{t-1}	0,2527* (0,1315)
DLGSMH _{t-2}	
RF _t	0,1352** (0,0545)
RF _{t-1}	
RF _{t-2}	
DLDK _t	-0,1201* (0,0651)
DLDK _{t-1}	0,1796** (0,0704)
DLDK _{t-2}	-0,1364** (0,0616)
S ₁	0,1362 (0,0872)
S ₂	0,1553* (0,0798)
S ₃	0,0641** (0,0313)
D1	0,0053 (0,0195)
D3	0,0153 (0,0175)
D4	-0,0222 (0,0197)
F	4,2642***
R ²	0,4603
Q	15,4438

Not: Parantez içerisinde yer alan değerler standart hataları; ***, **, * ise sırasıyla ilgili parametrenin %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Model II'nin EKK sonuçlarında olduğu gibi adımsal regresyon seçim kriterine göre de mevduat sigortası fon uygulamalarının göstergesi olan kukla değişkenlerin hiçbiri istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. Ancak işaretlerin istismar etkisinin varlığına işaret ettiği söylenebilir. Şöyle ki, 1986-1992 dönemindeki mevduat sigorta uygulamasını gösteren D1 kukla değişkeni pozitif işaret taşımaktadır. Mevduata tam güvence verildiği dönemi kapsayan D3 kukla değişkeni yine pozitif ve D1 kukla değişkenine göre daha

yüksek değerdedir. Mevduata sigortada tam güvencenin kalktığı dönemi işaret eden D4 kukla değişkeni ise negatif işaret taşımaktadır. Ancak hiçbir kukla değişken kabul edilebilir seviyelerde istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. Bundan dolayı istismar etkisinin mudiler açısından var olup olmadığı konusunda Model II'nin stepwise çözüm sonuçları net bir bilgi sunmamaktadır.

Tablo: 13
Modellerdeki Bağımsız Değişkenlerin Toplam Etkileri

DEĞİŞKENLER	MODEL 1		MODEL 2	
	EKK	STEPWISE	EKK	STEPWISE
DLGSMH	0,8563*** (0,2179) [Lag 2]	0,8702*** (0,1930) [Lag 2]	0,3255 (0,3267) [Lag 2]	-
DLDK	0,5643*** (0,1221) [Lag 2]	0,5903*** (0,0833) [Lag 1]	-0,0853 (0,1214) [Lag 2]	-0,0757 (0,1082) [Lag 2]
DLP	-1,3549*** (0,2554) [Lag 2]	-1,6042*** (0,1875) [Lag 2]	-	-
NF	0,0020*** (0,0005) [Lag 2]	0,0026*** (0,0004) [Lag 1]	-	-
RF	-	-	0,1247 (0,0790) [Lag 2]	-

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bankacılık sektörünü ilgilendiren en önemli düzenlemelerden birini oluşturan mevduat sigorta sistemi, pek çok ülkede farklı şekillerde uygulanmaktadır. Asıl amacı, finansal piyasalar hakkında bilgi sahibi olmayan küçük tasarruf sahiplerine güvenilir bir ortam yaratmak, sistemi sarsacak boyutlardaki mevduat kaçışını önlemek ve dolayısıyla finansal istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaktır.

Tasarruf sahipleri ile yatırımcılar arasında bir köprü görevi gören bankaların topladıkları fonları nasıl değerlendirdikleri ekonominin işleyişi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bankacılık sistemi sıkı düzenlemelere tabi tutulmakta; ayrıca bankaların mali bünyeleri yakından takip edilmekte ve mali bünyesi zayıf olanların tekrar sisteme kazandırılmasına çalışılmaktadır. Ancak bunun mümkün olmadığı durumda, bankaların en az maliyetle sistem dışına çıkarılması hedeflenmektedir.

Anılan faydalarına rağmen, mevduat sigortası uygulaması pek çok yönden eleştirilere uğramıştır. Bu eleştiriler başlıca iki noktada toplanmaktadır. Birincisi, mevduat sahiplerinin sigortanın varlığına güvenerek banka seçiminde gerekli özeni göstermemesi, diğer taraftan bankaların da daha fazla risk almak istemeleridir. Dolayısıyla mevduat sigortası hem bankaların hem de mevduat sahiplerinin riske karşı duyarlılıklarını azaltarak, piyasadaki genel risk düzeyini arttırmaktadır. Bu durum literatürde istismar etkisi olarak adlandırılmaktadır. İkinci sorun ise bazı bankaların batmasına izin verilmeyecek kadar büyük olmasının yarattığı eşitsizliktir. Zira, küçük bankalar için iflas yolu açık iken büyük bankalar için böyle bir durum söz konusu değildir. “Batmayacak kadar büyük olma politikası”, bankalar arasında haksız rekabete yol açtığı gibi büyük bankalardaki bütün kreditoörlere de koruma sağlamaktadır.

Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren mevduat sigortasının istismar etkisini test eden bir çok çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar, istismar etkisinin varlığını bankalar açısından incelemişlerdir. Farklı yöntem ve farklı veri setleriyle bir çok ülkede

gerçekleştirilen çalışmaların sonuçları genellikle, mevduat sigortası uygulamasının mevcut olduğu ülkelerde bankaların daha fazla risk alma eğiliminde olduğunu ve bu sistemin banka sağlamlığına zarar vererek bankacılık krizi olasılığını artırdığını göstermiştir. Ayrıca sigortanın miktarı ve kapsamı genişledikçe istismar etkisinin arttığı görülmüştür. Bununla birlikte, mevduat sigortasının istismar etkisinin varlığını ortaya çıkarmakta yeterli kanıt bulamayan çalışmalar da mevcuttur.

Bu çalışmada, Türkiye bankacılık sektöründeki mevduat birikimi üzerinde mevduat sigorta sisteminin belirleyici olup olmadığı ampirik olarak test edilmiş ve bu uygulamanın neden olduğu istismar etkisi mudiler açısından değerlendirilmiştir. Çalışmada, 1986:1-2003:2 dönemini kapsayan üçer aylık reel toplam mevduat, gayri safi milli hasıla, fiyatlar genel düzeyi, döviz kuru, nominal faiz oranı ve reel faiz oranı verilerinin yanı sıra dönem içerisinde mevduat sigorta uygulamasında yapılan değişiklikleri içeren kukla değişkenler kullanılmıştır. Oluşturulan modeller Doğrusal En Küçük Kareler ve Stepwise modelleri kullanılarak tahmin edilmiştir.

Ampirik analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre, milli gelirdeki artış bankacılık kesimindeki mevduat miktarının artmasına neden olmaktadır. Fiyatlar genel düzeyi ile toplam mevduatlar arasında ters yönlü, nominal faizler ile toplam mevduatlar arasında doğru yönlü bir ilişki mevcuttur. Bu sonuçlar beklenildiği gibi iktisat teorisine uygun çıkmıştır. Döviz kuru ile toplam mevduatlar arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bunun nedeni ise, çalışmada kullanılan toplam mevduatlar içinde döviz mevduatlarının da bulunmasıdır.

Çalışmanın anahtar değişkenlerini temsil eden ve mevduata verilen güvencenin toplam mevduatlar üzerindeki etkisini gösteren, bir anlamda da mevduat sigortası uygulamasının mudiler üzerinde istismar etkisi yaratıp yaratmadığı hususunda belirleyici olan kukla değişkenlerin katsayı ve anlamlılıkları ise, mevduata tam güvencenin getirildiği Nisan 1994 ile tam korumanın kaldırıldığı Haziran 2000 arasını kapsayan dönemde bankacılık kesimindeki toplam mevduatların diğer döneme kıyasla daha fazla arttığını, Haziran 2000'den sonra ise toplam mevduatların azaldığını göstermiştir. Yani, sigorta seviyesi azaldıkça reel toplam mevduatlar azalmakta tersi durumda artmaktadır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, bankacılık kesimindeki mevduatların artmasında iktisadi bakımdan belirleyici değişkenlerin yanı sıra, mevduat sigortası uygulamasının da belirleyici olduğu ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, mevduat güvencesinin arttığı dönemlerde bireylerin, diğer alternatif araçlardan ziyade, paralarını bankalara yatırmak suretiyle tasarruflarını değerlendirdikleri görülmektedir. Buradan hareketle, mevduat güvencesinin vermiş olduğu rahatlıkla, artık bireylerin seçicilikte çok da özenli davranmadıkları söylenebilir. Bu nedenle, mevduata uygulanan sigorta seviyesi arttıkça istismar etkisinin mudiler açısından söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türk bankacılık sektöründe 1994 yılında uygulanmaya başlanan tam korumanın bankalar üzerindeki istismar etkisini test eden Müslümov (2002) da benzer sonuçlar bulmuştur.

Bu uygulamanın her ne kadar istismar sorununa yol açtığı bulunmuşsa da mevduat sigortasının kaldırılması çözüm değildir. Çünkü, mevduat sigortasının bulunmadığı bir durumda finansal piyasalar daha istikrarsız bir hal alabilir ve sisteme duyulan güvenin sarsılması nedeniyle, bir banka kolayca iflasa sürüklenebilir. Bu durum, bir panik ortamına dönüşerek bütün sistemi etkileyebilir. Bu nedenle önemli olan, tasarruf sahiplerinin korunması ile piyasa disiplininin korunması arasındaki dengenin sağlanabilmesidir.

Türkiye’de tasarruf mevduatı güvencesi, 5 Temmuz 2004’ten itibaren her mudinin bir bankada açacağı 50 milyar liraya kadar TL ve döviz cinsinden mevduatla sınırlandırılmıştır. Ancak BDDK’dan yapılan açıklamaya göre, 50 milyarlık tasarruf mevduatı güvencesi, tasarruf mevduatı mudi sayısının % 99’unu kapsamaktadır. Yani tasarruf mevduatı sahiplerinin % 99’u değişiklikten etkilenmeyecektir. Bu demektir ki, 50 milyar TL’den fazla tasarruf mevduatı hesaplarına sahip olanlar toplam mudilerin % 1’ini oluşturmaktadır. Ayrıca 50 milyarlık sınırın farklı bankalarda açılan hesaplar için ayrı ayrı değerlendirilmesi de pek uygun olmamaktadır. Çünkü bu miktarın üzerinde mevduatı bulunan tasarruf sahipleri, paralarını dilimler halinde farklı bankalara yatırabilmekte ve böylece bütün mevduatlarını garanti altına alabilmektedirler. Bu nedenle, tüm mevduat sahiplerinin riski paylaşmasına yönelik olarak, zararı hem sigortalı mudinin hem de sigorta edenin yüklendiği bir ortak sigorta sistemini getirilebilir. Bu çerçevede, mudi başına belli bir miktara kadar olan mevduatların belli bir oranının sigorta kapsamına alınması uygun olacaktır.

Riske dayalı prim ödeme sisteminin uygulandığı ülkemizde, oranların birbirine yakın olması riskli bankalar ile mali yapıları düzgün bankalar arasında bir farklılık oluşturmamaktadır. Bu nedenle, prim oranları bankaların üstlendikleri risk derecesine göre daha ayırt edici olarak belirlenebilir. Diğer taraftan; bankaların risk gruplarına göre ayrılmasında, ABD’nde uygulanan CAMEL sistemine benzer şekilde bankaların sermaye yeterliliği yanında aktif kalitesi, yönetim, karlılık ve likidite yönünden de değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Ayrıca, mevduat sigortasının ancak bankacılık sistemini doğru yöntemlerle ve dengeli bir biçimde denetleyerek riskin gerçekleşmesini önleyen koruyucu bir denetim mekanizmasıyla bütünleşmesi durumunda amacına ulaşabileceğini de belirtmek gerekir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- AKGÜÇ, Öztin :Finansal Yönetim, Muhasebe Enstitüsü Yayını Nr. 56, İstanbul, 1989.
- AYMERGEN, Yasemin ve diğ. :Mevduat Sigorta Sistemi ve Türkiye İçin Model Önerisi, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Nr. 199, İstanbul, 1996.
- CANBAŞ, Serpil
EROL, Cengiz :Dünyada Mevduat Sigortası Uygulaması ve Türkiye İçin Öneriler, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Nr. 135, İstanbul, 1985.
- GOLDSTEIN, Morris
TURNER, Philip :Yükselen Ekonomilerde Bankacılık Krizleri, Çev: Ali İhsan KARACAN, Birinci Baskı, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- GUJARATI, Damodar N. :Temel Ekonometri, Çevirenler: Ümit ŞENESEN ve Gülay GÜNLÜK ŞENESEN, Birinci Basım, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- GÜNAL, Mehmet :Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara, 2001.

- KEYDER, Nur
TİLEYLİOĞLU, Alaeddin
ORAN, Adil :Ekonomi İşletme Sözlüğü, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002.
- KÜÇÜKÖZMEN, Coşkun C. :Deposit Insurance: An Assessment: Case of Turkey, Unpublished Master Thesis, Loughborough University of Technology- Department of Economics, Loughborough, 1995.
- MESUTOĞLU, Berk :Dünyada Mevduat Sigortası Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler, Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Nr. 2481, Ankara, 1997.
- OLCAY, Şebnem :Dünya'da ve Türkiye'de Mevduat Sigortası, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi-SBE, Ankara, 1997.
- ÖNAL, Yıldırım Beyazıt
GEREKLİOĞLU D., Hatice
AKYÜZ, Meltem :Türkiye'de Mevduat Sigortası Sisteminin Gelişimi ve Bankaların Risk Değerlendirmesini de İçeren Aktif bir Mevduat Sigortası Model Önerisi, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Nr. 198, İstanbul, 1996.
- ÖZDEMİR, Mehmet Erkan :Dünyada ve Türkiye'de Mevduat Sigorta Sistemi, Karşılaşılan Sorunlar ve Alternatif Yaklaşımlar, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Ankara, 1996.
- STUDENMUND, A. H. :Using Econometrics a Practice Guide, Fourth Edition, Addison Wesley Longman, Inc., United States, 2001.

TEKİNALP, Ünal :Banka Hukukunun Esasları, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1988.

ÜNVEREN, Aydan :Dünyada Mevduat Sigortası Sistemlerinin İncelenmesi ve Türkiye’de Mevduat Sigortası Sisteminin Reorganizasyonu İle İlgili Bir Model Önerisi, Basılmamış Doktora Tezi, İTÜ-SBE, İstanbul, 1992.

YILMAZ, Şuhnaz

KADILAR, Rıza :Türkiye İçin Bir Mevduat Sigorta Sistemi Önerisi, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Nr. 197, İstanbul, 1996.

b. Makale ve Bildiriler

ARI, Onur :“İngiltere’de Mevduatın Korunması”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 66 (Kasım-Aralık 1983), ss. 23-33.

ARSLAN, İsmail Hakkı :“Tasarruf Mevduatının Sigortalanması”, **İktisadi Araştırmalar Vakfı**, 1999, ss. 35-62.

ATAMANE. Pelin :“Japonya Mali Krizi”, **Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu**, Nisan 2002, ss.1-21.

BALABAN, Ercan

ÇİLLİ, Hüseyin :“Türkiye İçin Bir Mevduat Sigortası Sistemi Önerisi”, **İMKB Dergisi**, Cilt 1, Sayı: 2 (Nisan-Haziran 1997), ss. 1-31.

BARTHOLDY, Jan

BOYLE, Glenn W.

STOVER, Roger D.

:“Deposit Insurance and the Risk Premium in Bank Deposit Rates”, **Journal of Banking & Finance**, Vol. 27 (2003), pp. 699-717.

BECK, Thorsten

:“Deposit Insurance as Private Club: The Case of Germany”, http://www.worldbank.org/research/interest/confs/upcoming/deposit_insurance/beck.pdf, (15.01.2003).

CHUNG, Ching-Yi

RICHARDSON, Gary

:“Deposit Insurance in Developing Economies: Lessons from the Archives of the Board of Governors and the 1920s State Deposit Insurance Experiments”, http://www.economics.ucr.edu/seminars/Richardson_11_6_02.pdf, (20.02.2003)

COOPER, Russell

ROSS, Thomas W.

:“Bank Runs: Deposit Insurance and Capital Requirements”, **International Economic Review**, Vol.43, Nr. 1 (February 2002), pp.55-72.

DEMİRGÜÇ KUNT, Asli

DETRAGIACHE, Enrica

:“Does Deposit Insurance Increase Banking System Stability? An Empirical Investigation”, http://www.worldbank.org/research/interest/confs/upcoming/deposit_insurance/asli_enrica.pdf, (17.01.2003).

FDIC

:“Keeping the Promise: Recommendations for Deposit Insurance Reform”, <http://www.fdic.gov/deposit/insurance/initiative/direcommendations.PDF>, (20.02.2003).

- GAO :“Deposit Insurance Overview of Six Foreign Systems”, February 1991, pp. 10-21.
- GARCIA, Gillian G. H. :“Deposit Insurance Actual and Good Practices”, **IMF Occasional Paper**, Nr. 197 (2000), pp. 1-93.
- GROPP, Reint
VESELA, Jukka :“Deposit Insurance and Moral Hazard: Does the Counterfactual Matter?”, **European Central Bank Working Paper Series**, Nr. 47 (March 2001), pp. 1-33.
- GROSSMAN, Richard S. :“Deposit Insurance, Regulation, and Moral Hazard in the Thrift Industry: Evidence from the 1930’s”, **The American Economic Review**, Vol. 82, Issue: 4 (September 1992), pp. 800-821.
- HOOKS, Linda M.
ROBINSON, Kenneth J. :“Moral Hazard and Texas Banking in the 1920s”, **Federal Reserve Bank of Dallas Financial Industry Studies Working Paper**, Nr. 96-1 (1996), <http://www.dallasfed.org/banking/fiswp/fiswp9601.pdf>, (10.03.2003).
- HUTCHISON, Michael
McDILL, Kathleen :“Are All Banking Crises Alike? The Japanese Experience in International Comparison”, (<http://econ.ucsc.edu/faculty/hutch/nber.pdf>), (07.04.2003).
- KARELS, Gordon V.
McCLATCHEY, Christine A. :“Deposit Insurance and Risk-Taking Behavior in the Credit Union Industry”, **Journal of Banking & Finance**, Vol. 23 (1999), pp. 105-134.

- KOYUNCU, Figen :“Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve Dünyadaki Uygulamaları”, **TCMB Müfettişler Seminer Çalışmaları**, 1999, ss. 67-105.
- LEE, Wai Sing
KWOK, Chuck C. Y. :“Domestic and International Practice of Deposit Insurance: A Survey”, **Journal of Multinational Financial Management**, Vol. 10 (2000), pp. 29-62.
- MARTINEZ PERIA, Maria S.
SCHMUKLER, Sergio L. :“Do Depositors Punish Banks for “Bad” Behavior? : Market Discipline, Deposit Insurance, and Banking Crise”, http://www.worldbank.org/research/interest/confs/upcoming/deposit_insurance/sole_serg.pdf, (12.12.2003).
- MILHAUPT, Curtis J. :“Japan’s Experience With Deposit Insurance and Failing Banks: Implications for Financial Regulatory Design?”, **Washington University Law Quartely**, Vol. 77, Nr. 2 (1999), pp. 399-431.
- MÜSLÜMOV, Alövsat :“Para Piyasaları, Ekonomik Krizler ve Bilgi: Türkiye Örneği”, **I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, Hereke-Kocaeli, 10-11 Mayıs 2002.
- NAKASO, Hiroshi :“The Financial Crisis in Japan During the 1990s: How the Bank of Japan Responded and The Lessons Learnt”, **BIS Papers**, Nr. 6 (October 2001), pp. 1-82.
- TULAY, Burçak
ALPARSLAN, Melike
ATAMAN E. Pelin :“Mevduat Sigorta Sistemi’nin Çeşitli Ülkelerde ve Türkiye’de Uygulaması”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 31 (Aralık 1999), ss.21-46.

WHEELOCK, David C.

WILSON, Paul W.

:"Can Deposit Insurance Increase the Risk of Bank Failure? Some Historical Evidence", **The Federal Reserve Bank of St. Louis Review**, Vol. 76, Nr. 3 (May-June 1994), pp. 57-71.

WHEELOCK, David C.

WILSON, Paul W.

:"Deposit Insurance, Regulation, and Efficiency", **The Review of Economics and Statistics**, Nov. 1995, <http://research.stlouisfed.org/wp/1993/93-002.pdf>, (07.04.2003).

WHEELOCK, David C.

KUMBHAKER, Subal C.

:"Which Banks Choose Deposit Insurance? Evidence of Adverse Selection and Moral Hazard in a Voluntary Insurance System", **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol. 27, Issue: 1 (February 1995), pp. 186-201.

YILMAZ, Ensar

:"Mevduat Sigortasında Ahlaki Risk Eğilimi", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, Cilt 28, Sayı: 1-2 (2001), ss.219-234.

c) Diğerleri

Resmi Gazete, 16740 (31 Ağustos 1979).

Resmi Gazete, 18112, 2. Mükerrer (22 Temmuz 1983).

Resmi Gazete, 18344 (16 Mart 1984)

Resmi Gazete, 18742 (2 Mayıs 1985).

Resmi Gazete, 19246 (9 Ekim 1986).

Resmi Gazete, 21163 (6 Mart 1992).

Resmi gazete, 21902, 2. Mükerrer (11 Nisan1994).

Resmi Gazete, 21925 (5 Mayıs 1994).

Resmi Gazete, 23911 (19 Aralık 1999).

Resmi Gazete, 24066 (1 Haziran 2000).

Resmi Gazete, 24152 (26 Ağustos 2000).

BdDk Kararı - Nr: 1043 Tarih: 14.05.2003

BdDk Kararı – Nr: 1083 Tarih: 03.07.2003

4389 sayılı Bankalar Kanunu

EKLER

EK 1: VERİ SETİ

(Milyar TL)

YIL	Toplam Mevduat* (Nominal)	GSMH (Sabit Fiyatlarla-1987)	TÜFE (1978-1979=100)	Döviz Kuru	Nominal Mevduat Faiz Oranı
1.1986	9458,8	12208,7	1452,7	598,4	36,00
2.1986	10879,4	14851,1	1521,4	666,3	36,00
3.1986	11710,8	22974,2	1599,4	676,9	36,00
4.1986	13582,3	18280,0	1784,7	733,7	36,00
1.1987	14442,8	13407,10	1957,3	760,9	35,00
2.1987	15526,0	16308,80	2094,7	808,6	35,00
3.1987	17354,7	25229,20	2234,9	887,2	35,00
4.1987	20804,4	20074,30	2767,2	964,1	35,00
1.1988	22523,7	14522,20	3324,1	1143,6	41,59
2.1988	24037,9	16831,60	3646,0	1295,4	45,00
3.1988	27037,5	25614,40	4062,1	1504,0	43,01
4.1988	33807,2	19140,00	4848,3	1748,1	66,67
1.1989	38465,2	14394,90	5469,2	1913,0	60,42
2.1989	42194,9	16605,90	6113,7	2081,3	52,70
3.1989	46550,7	26448,60	7033,0	2189,3	51,49
4.1989	56579,8	19897,90	8182,5	2298,9	50,52
1.1990	62853,4	16114,20	9285,3	2386,2	46,97
2.1990	68369,2	19073,20	10126,1	2560,2	46,82
3.1990	75449,7	27931,50	11302,0	2685,7	47,03
4.1990	87314,6	21472,90	13140,9	2793,6	49,13
1.1991	89357,6	15899,80	14903,4	3218,8	54,91
2.1991	103328,8	18738,90	16858,4	3987,4	61,40
3.1991	122310,4	28891,10	18999,8	4502,2	64,76
4.1991	151084,3	21357,30	22484,4	4943,0	69,67
1.1992	176241,0	17290,80	26739,9	5688,4	68,24
2.1992	209009,0	19917,40	28146,4	6665,0	69,45
3.1992	244338,2	30444,00	32393,4	7095,0	68,65
4.1992	277631,7	22670,30	37748,4	8011,4	68,62
1.1993	317138,7	18267,70	42554,2	9031,3	66,38
2.1993	360870,6	22127,90	47886,3	9987,2	63,92
3.1993	390938,7	32820,20	54698,3	11547,5	63,99
4.1993	472018,0	24460,80	64695,4	13325,6	64,00
1.1994	547446,0	19017,20	74563,3	17820,5	79,88
2.1994	748534,4	19982,00	105781,4	32502,5	128,33
3.1994	959153,2	29960,40	118202,8	32202,1	71,41
4.1994	1124802,9	22773,40	150181,2	36201,1	71,41
1.1995	1346961,7	18970,40	176157,0	40929,1	84,26
2.1995	1582834,4	22502,70	195964,4	42752,2	73,30
3.1995	1858816,1	32967,90	223951,8	46172,8	69,02
4.1995	2262122,8	24587,20	263667,2	52849,0	77,17
1.1996	2747658,0	20777,90	310001,8	64044,3	84,33
2.1996	3356458,0	24342,80	355114,9	76200,1	79,43

EK 1'in Devamı: VERİ SETİ

(Milyar TL)

YIL	Toplam Mevduat* (Nominal)	GSMH (Sabit Fiyatlarla- 1987)	TÜFE (1978-1979=100)	Döviz Kuru	Nominal Mevduat Faiz Oranı
3.1996	4063609,3	34660,60	397006,0	85185,1	79,65
4.1996	5231333,9	26298,50	462066,5	98728,8	79,59
1.1997	6304917,3	22118,60	544979,3	118296,1	76,78
2.1997	7295759,4	26551,20	626021,9	137241,0	76,96
3.1997	8856341,1	37619,70	742806,6	161699,1	81,33
4.1997	11023913,5	28584,80	916497,8	187909,7	82,90
1.1998	12926313,9	24226,00	1067141,8	223460,3	82,67
2.1998	15618343,2	27743,60	1164316,9	252594,3	80,23
3.1998	18732704,5	38581,90	1327138,1	271750,8	75,25
4.1998	21263560,8	28751,60	1526375,7	292973,1	82,20
1.1999	24672502,4	22314,60	1692653,7	341016,0	82,33
2.1999	29826793,4	26724,90	1852065,3	394958,3	82,51
3.1999	35332465,7	35664,70	2085095,6	437334,2	79,67
4.1999	41936211,0	27339,60	2449440,6	496685,1	69,24
1.2000	47953014,7	23246,20	2750928,3	562173,6	38,92
2.2000	53163560,0	28170,20	2882316,2	608976,7	40,81
3.2000	58218517,3	38247,50	3086116,8	644603,4	40,59
4.2000	62773656,0	29480,60	3401703,5	678863,3	68,37
1.2001	72529231,7	22474,40	3722456,4	781722,7	87,56
2.2001	83963863,0	24710,50	4461292,7	1181100,7	80,96
3.2001	97936391,0	34750,40	4962753,8	1391474,2	67,75
4.2001	109788575,7	25847,80	5820671,8	1524289,0	62,65
1.2002	105810459,7	22559,90	6348308,2	1356048,0	57,38
2.2002	113266632,0	27289,40	6521565,1	1404598,2	48,69
3.2002	126907193,3	37507,00	6928426,7	1642744,5	49,48
4.2002	131350825,0	28809,20	7598667,8	1612472,9	46,37
1.2003	134559478,3	24239,00	8267518,3	1646833,9	45,95
2.2003	130856909,0	28291,40	8601045,1	1512224,5	42,08

Kaynak: TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (www. tcmb.gov.tr)

* Toplam mevduat = vadeli mevduat + vadesiz mevduat

EK 2: RATS PAKET PROGRAM ÇIKTILARI

1. Birim Kök Testi Sonuçları

Trendsiz Seviyesinde LRM

```
*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN LRM          *
*   Using data from 1986:01 to 2003:02                        *
*   Choosing the optimal lag length for the ADF regression    *
*   between 0 and 6 lags.                                     *
*****
```

Model Selection Criteria

```
Minimum AIC at lag:    0
Minimum BIC at lag:    0
```

```
*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags:                -0.4408  *
*   1%           5%           10%                            *
*   -3.51        -2.89        -2.58                          *
*                                                         *
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags:                -0.4843  *
*   1%           5%           10%                            *
*   -19.8        -13.7        -11.0                          *
*                                                         *
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:               *
*   0.02825      0.7691                                         *
*                                                         *
* Joint test of a unit root and no constant:                 2.0004  *
*   1%           5%           10%                            *
*   6.70         4.71         3.86                           *
*****
```

Trendli Seviyesinde LRM

```
*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN LRM          *
*   Using data from 1986:01 to 2003:02                        *
*   Choosing the optimal lag length for the ADF regression    *
*   between 0 and 6 lags.                                     *
*****
```

Model Selection Criteria

```
Minimum AIC at lag:    0
Minimum BIC at lag:    0
```

```
*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags:                -1.3244  *
*   1%           5%           10%                            *
*   -4.04        -3.45        -3.15                          *
*                                                         *
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags:                -3.3078  *
*   1%           5%           10%                            *
*   -27.4        -20.7        -17.5                          *
*                                                         *
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:               *
*   0.08867      1.4685                                         *
* Coefficient and T-Statistic on the Linear Trend:           *
*****
```

```

*           0.00090           1.2576           *
*
* Joint test of a unit root and no linear trend           0.8887 *
*           1%           5%           10% *
*           8.73           6.49           5.47 *
*****
    
```

Trendsiz Seviyesinde LGSMH

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN LGSMH *
* Using data from 1986:01 to 2003:02 *
* Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
* between 0 and 6 lags. *
*****
    
```

Model Selection Criteria

```

Minimum AIC at lag: 6
Minimum BIC at lag: 4
    
```

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 6 lags:           -1.5173 *
*           1%           5%           10% *
*           -3.51           -2.89           -2.58 *
*
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 6 lags:           -1.5521 *
*           1%           5%           10% *
*           -19.8           -13.7           -11.0 *
*
* Coefficient and T-Statistic on the Constant: *
*           0.55688           1.5634 *
*
* Joint test of a unit root and no constant:           4.3370 *
*           1%           5%           10% *
*           6.70           4.71           3.86 *
*****
    
```

Trendli Seviyesinde LGSMH

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN LGSMH *
* Using data from 1986:01 to 2003:02 *
* Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
* between 0 and 6 lags. *
*****
    
```

Model Selection Criteria

```

Minimum AIC at lag: 6
Minimum BIC at lag: 4
    
```

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 6 lags:           -1.1760 *
*           1%           5%           10% *
*           -4.04           -3.45           -3.15 *
*
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 6 lags:           -5.7428 *
*           1%           5%           10% *
*           -27.4           -20.7           -17.5 *
*
* Coefficient and T-Statistic on the Constant: *
    
```

```

*           1.61960           1.2009           *
* Coefficient and T-Statistic on the Linear Trend: *
*           0.00103           0.8172           *
*
* Joint test of a unit root and no linear trend   1.4780 *
*           1%           5%           10%           *
*           8.73           6.49           5.47           *
*****

```

Trendsiz Seviyesinde LP

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN LP *
* Using data from 1986:01 to 2003:02 *
* Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
* between 0 and 6 lags. *
*****

```

Model Selection Criteria

```

Minimum AIC at lag: 0
Minimum BIC at lag: 0

```

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags:      -0.8194 *
*           1%           5%           10%           *
*           -3.51           -2.89           -2.58           *
*
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags:      -0.1276 *
*           1%           5%           10%           *
*           -19.8           -13.7           -11.0           *
*
* Coefficient and T-Statistic on the Constant: *
*           0.14746           5.4519           *
*
* Joint test of a unit root and no constant:      207.0938 *
*           1%           5%           10%           *
*           6.70           4.71           3.86           *
*****

```

Trendli Seviyesinde LP

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN LP *
* Using data from 1986:01 to 2003:02 *
* Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
* between 0 and 6 lags. *
*****

```

Model Selection Criteria

```

Minimum AIC at lag: 0
Minimum BIC at lag: 0

```

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags:      -0.1395 *
*           1%           5%           10%           *
*           -4.04           -3.45           -3.15           *
*
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags:      -0.3723 *

```

```

*           1%           5%           10%           *
*          -27.4        -20.7        -17.5           *
*
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:           *
*           0.17121           0.6585           *
* Coefficient and T-Statistic on the Linear Trend:       *
*           0.00049           0.0918           *
*
* Joint test of a unit root and no linear trend         0.3349 *
*           1%           5%           10%           *
*           8.73          6.49          5.47           *
*****

```

Trendsiz Seviyesinde RF

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN RF           *
*   Using data from 1986:02 to 2003:02                       *
*   Choosing the optimal lag length for the ADF regression   *
*   between 0 and 6 lags.                                    *
*****

```

Model Selection Criteria

```

Minimum AIC at lag:      0
Minimum BIC at lag:      0

```

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags:              -2.8699 *
*           1%           5%           10%           *
*          -3.51          -2.89          -2.58           *
*
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags:              -14.6431 *
*           1%           5%           10%           *
*          -19.8          -13.7          -11.0           *
*
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:             *
*           0.10974           2.7657           *
*
* Joint test of a unit root and no constant:               4.1218 *
*           1%           5%           10%           *
*           6.70          4.71          3.86           *
*****

```

Trendli Seviyesinde RF

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN RF           *
*   Using data from 1986:02 to 2003:02                       *
*   Choosing the optimal lag length for the ADF regression   *
*   between 0 and 6 lags.                                    *
*****

```

Model Selection Criteria

```

Minimum AIC at lag:      0
Minimum BIC at lag:      0

```

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags:              -2.9089 *
*           1%           5%           10%           *
*          -4.04          -3.45          -3.15           *
*****

```



```

*
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags:      -17.1336
*           1%           5%           10%
*           -27.4        -20.7        -17.5
*
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:
*           0.10671         2.6732
* Coefficient and T-Statistic on the Linear Trend:
*           0.00059         0.8517
*
* Joint test of a unit root and no linear trend    4.4638
*           1%           5%           10%
*           8.73         6.49         5.47
*****

```

Trendsiz Seviyesinde NF

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN NF
*   Using data from 1986:01 to 2003:02
*   Choosing the optimal lag length for the ADF regression
*   between 0 and 6 lags.
*****

```

Model Selection Criteria

```

Minimum AIC at lag:    0
Minimum BIC at lag:    0

```

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags:      -2.9530
*           1%           5%           10%
*           -3.51        -2.89        -2.58
*
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags:      -15.4367
*           1%           5%           10%
*           -19.8        -13.7        -11.0
*
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:
*           14.14240         2.8555
*
* Joint test of a unit root and no constant:        4.3621
*           1%           5%           10%
*           6.70         4.71         3.86
*****

```

Trendli Seviyesinde NF

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN NF
*   Using data from 1986:01 to 2003:02
*   Choosing the optimal lag length for the ADF regression
*   between 0 and 6 lags.
*****

```

Model Selection Criteria

```

Minimum AIC at lag:    0
Minimum BIC at lag:    0

```

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags:      -2.8437
*
```

```

*           1%           5%           10%           *
*          -4.04        -3.45        -3.15           *
*
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags:      -16.6475 *
*           1%           5%           10%           *
*          -27.4        -20.7         -17.5           *
*
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:      *
*           13.93985         2.7878           *
* Coefficient and T-Statistic on the Linear Trend:  *
*           0.03625         0.4705           *
*
* Joint test of a unit root and no linear trend    4.4200 *
*           1%           5%           10%           *
*           8.73          6.49          5.47           *
*****

```

Trendsiz Seviyesinde LDK

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN LDK *
* Using data from 1986:01 to 2003:02 *
* Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
* between 0 and 6 lags. *
*****

```

Model Selection Criteria

```

Minimum AIC at lag: 1
Minimum BIC at lag: 1

```

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 1 lags:      -0.3607 *
*           1%           5%           10%           *
*          -3.51        -2.89        -2.58           *
*
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 1 lags:      -0.1509 *
*           1%           5%           10%           *
*          -19.8        -13.7        -11.0           *
*
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:      *
*           0.09910         2.0149           *
*
* Joint test of a unit root and no constant:        10.1402 *
*           1%           5%           10%           *
*           6.70          4.71          3.86           *
*****

```

Trendli Seviyesinde LDK

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN LDK *
* Using data from 1986:01 to 2003:02 *
* Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
* between 0 and 6 lags. *
*****

```

Model Selection Criteria

```

Minimum AIC at lag: 1
Minimum BIC at lag: 1

```

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 1 lags:          -2.0388  *
*           1%           5%           10%           *
*           -4.04        -3.45        -3.15         *
*                                                     *
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 1 lags:         -9.9424  *
*           1%           5%           10%           *
*           -27.4        -20.7        -17.5         *
*                                                     *
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:        *
*           0.65202      2.3395         *
* Coefficient and T-Statistic on the Linear Trend:    *
*           0.01303      2.0141         *
*                                                     *
* Joint test of a unit root and no linear trend      2.0964  *
*           1%           5%           10%           *
*           8.73         6.49         5.47         *
*****
    
```

Trendsiz Farkında DLRM

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN DLRM  *
*           Using data from 1986:02 to 2003:02      *
*           Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
*           between 0 and 6 lags.                   *
*****
    
```

Model Selection Criteria

```

Minimum AIC at lag:    0
Minimum BIC at lag:    0
    
```

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags:         -7.4765  *
*           1%           5%           10%           *
*           -3.51        -2.89        -2.58         *
*                                                     *
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags:         -62.3126 *
*           1%           5%           10%           *
*           -19.8        -13.7        -11.0         *
*                                                     *
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:        *
*           0.00998      1.5391         *
*                                                     *
* Joint test of a unit root and no constant:          28.0207 *
*           1%           5%           10%           *
*           6.70         4.71         3.86         *
*****
    
```

Trendli Farkında DLRM

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN DLRM  *
*           Using data from 1986:02 to 2003:02      *
*           Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
*           between 0 and 6 lags.                   *
*****
    
```

Model Selection Criteria

Minimum AIC at lag: 0
 Minimum BIC at lag: 0

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags:          -7.4449  *
*           1%           5%           10%           *
*           -4.04        -3.45        -3.15           *
*                                                                 *
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags:         -62.5384 *
*           1%           5%           10%           *
*           -27.4        -20.7        -17.5           *
*                                                                 *
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:         *
*           0.00473      0.3540           *
* Coefficient and T-Statistic on the Linear Trend:    *
*           0.00015      0.4508           *
*                                                                 *
* Joint test of a unit root and no linear trend      27.7133 *
*           1%           5%           10%           *
*           8.73         6.49         5.47           *
*****
    
```

Trendsiz Farkında DLGSMH

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN DLGSMH *
*      Using data from 1986:02 to 2003:02             *
*      Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
*      between 0 and 6 lags.                          *
*****
    
```

Model Selection Criteria

Minimum AIC at lag: 6
 Minimum BIC at lag: 6

```

*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 6 lags:          -6.1655  *
*           1%           5%           10%           *
*           -3.51        -2.89        -2.58           *
*                                                                 *
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 6 lags:         35.3180 *
*           1%           5%           10%           *
*           -19.8        -13.7        -11.0           *
*                                                                 *
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:         *
*           0.02250      3.4057           *
*                                                                 *
* Joint test of a unit root and no constant:          19.0278 *
*           1%           5%           10%           *
*           6.70         4.71         3.86           *
*****
    
```

Trendli Farkında DLGSMH

```

*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN DLGSMH *
*      Using data from 1986:02 to 2003:02             *
*      Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
*      between 0 and 6 lags.                          *
*****
    
```

Model Selection Criteria

Minimum AIC at lag: 6
 Minimum BIC at lag: 6

```
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 6 lags:      -6.6264  *
*           1%           5%           10%          *
*           -4.04        -3.45        -3.15        *
*
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 6 lags:      32.2025  *
*           1%           5%           10%          *
*           -27.4        -20.7        -17.5        *
*
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:
*           0.04973      3.2778
* Coefficient and T-Statistic on the Linear Trend:
*           -0.00062    -1.9820
*
* Joint test of a unit root and no linear trend    22.0017  *
*           1%           5%           10%          *
*           8.73         6.49         5.47         *
*****
```

Trendsiz Farkında DLP

```
*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN DLP  *
* Using data from 1986:02 to 2003:02                *
* Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
* between 0 and 6 lags.                             *
*****
```

Model Selection Criteria

Minimum AIC at lag: 0
 Minimum BIC at lag: 0

```
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags:      -6.3874  *
*           1%           5%           10%          *
*           -3.51        -2.89        -2.58        *
*
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags:      -52.1759  *
*           1%           5%           10%          *
*           -19.8        -13.7        -11.0        *
*
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:
*           0.09747      5.9352
*
* Joint test of a unit root and no constant:      20.3997  *
*           1%           5%           10%          *
*           6.70         4.71         3.86         *
*****
```

Trendli Farkında DLP

```
*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN DLP  *
```

* Using data from 1986:02 to 2003:02 *
 * Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
 * between 0 and 6 lags. *

Model Selection Criteria

Minimum AIC at lag: 0
 Minimum BIC at lag: 0

 * Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags: -6.4495 *
 * 1% 5% 10% *
 * -4.04 -3.45 -3.15 *
 * *
 * Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags: -52.6987 *
 * 1% 5% 10% *
 * -27.4 -20.7 -17.5 *
 * *
 * Coefficient and T-Statistic on the Constant: *
 * 0.11067 5.4282 *
 * Coefficient and T-Statistic on the Linear Trend: *
 * -0.00034 -1.0900 *
 * *
 * Joint test of a unit root and no linear trend 21.0517 *
 * 1% 5% 10% *
 * 8.73 6.49 5.47 *

Trendsiz Farkında DLDK

 * TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN DLDK *
 * Using data from 1986:02 to 2003:02 *
 * Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
 * between 0 and 6 lags. *

Model Selection Criteria

Minimum AIC at lag: 0
 Minimum BIC at lag: 0

 * Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags: -5.9686 *
 * 1% 5% 10% *
 * -3.51 -2.89 -2.58 *
 * *
 * Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags: -49.9110 *
 * 1% 5% 10% *
 * -19.8 -13.7 -11.0 *
 * *
 * Coefficient and T-Statistic on the Constant: *
 * 0.08265 4.5188 *
 * *
 * Joint test of a unit root and no constant: 17.8431 *
 * 1% 5% 10% *
 * 6.70 4.71 3.86 *

Trendli Farkında DLDK

```
*****
* TESTING THE NULL HYPOTHESIS OF A UNIT ROOT IN DLDK      *
*      Using data from 1986:02 to 2003:02                 *
*      Choosing the optimal lag length for the ADF regression *
*      between 0 and 6 lags.                               *
*****
```

Model Selection Criteria

```
Minimum AIC at lag:    0
Minimum BIC at lag:    0
```

```
*****
* Augmented Dickey-Fuller t-test with 0 lags:             *
*      1%      5%      10%                               *
*      -4.04    -3.45    -3.15                           *
*
* Augmented Dickey-Fuller Z-test with 0 lags:             *
*      1%      5%      10%                               *
*      -27.4    -20.7    -17.5                           *
*
* Coefficient and T-Statistic on the Constant:            *
*      0.08648      3.1241                               *
* Coefficient and T-Statistic on the Linear Trend:        *
*      -0.00011     -0.1854                              *
*
* Joint test of a unit root and no linear trend           *
*      1%      5%      10%                               *
*      8.73     6.49     5.47                            *
*****
```

2. Doğrusal EKK Sonuçları

Model P'in EKK Sonuçları

Dependent Variable DLRM - Estimation by Least Squares

Quarterly Data From 1986:04 To 2003:02

Usable Observations	67	Degrees of Freedom	47
Centered R**2	0.814738	R Bar **2	0.739845
Uncentered R**2	0.822716	T x R**2	55.122
Mean of Dependent Variable	0.0109154467		
Std Error of Dependent Variable	0.0518424943		
Standard Error of Estimate	0.0264424653		
Sum of Squared Residuals	0.0328625867		
Regression F(19,47)	10.8787		
Significance Level of F	0.00000000		
Durbin-Watson Statistic	2.232344		
Q(16-0)	22.026725		
Significance Level of Q	0.14233073		

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	-0.107684149	0.054905997	-1.96125	0.05578998
2. DLRM{1}	-0.119370014	0.125073932	-0.95440	0.34476655
3. DLGSMH	0.216662093	0.099795109	2.17107	0.03500895
4. DLGSMH{1}	0.405902515	0.088915978	4.56501	0.00003599
5. DLGSMH{2}	0.233721045	0.105970758	2.20552	0.03234411

6. DLP	-1.209949918	0.135700766	-8.91631	0.00000000
7. DLP{1}	-0.372239443	0.187245392	-1.98798	0.05265679
8. DLP{2}	0.227301832	0.125654542	1.80894	0.07685891
9. NF	0.000727596	0.000436187	1.66808	0.10194910
10. NF{1}	0.001811790	0.000526320	3.44237	0.00122126
11. NF{2}	-0.000554890	0.000477169	-1.16288	0.25074881
12. DLDK	0.303690580	0.068133702	4.45727	0.00005128
13. DLDK{1}	0.264425966	0.075087035	3.52159	0.00096581
14. DLDK{2}	-0.003816772	0.072821629	-0.05241	0.95842206
15. SEASONS{-3}	0.147401375	0.057594677	2.55929	0.01376689
16. SEASONS{-2}	0.170766475	0.073801122	2.31387	0.02509615
17. SEASONS{-1}	-0.018873856	0.062438416	-0.30228	0.76377265
18. D1	0.037676393	0.014934101	2.52284	0.01508398
19. D3	0.030815773	0.011928579	2.58336	0.01295547
20. D4	-0.025376804	0.014979195	-1.69414	0.09685710

Model II'nin EKK Sonuçları

Dependent Variable DLRM - Estimation by Least Squares
Quarterly Data From 1986:04 To 2003:02

Usable Observations	67	Degrees of Freedom	51
Centered R**2	0.496421	R Bar **2	0.348310
Uncentered R**2	0.518108	T x R**2	34.713
Mean of Dependent Variable	0.0109154467		
Std Error of Dependent Variable	0.0518424943		

Standard Error of Estimate	0.0418510540
Sum of Squared Residuals	0.0893270469
Regression F(15,51)	3.3517
Significance Level of F	0.00062301
Durbin-Watson Statistic	2.033517
Q(16-0)	10.875857
Significance Level of Q	0.81708231

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	-0.113979256	0.083103123	-1.37154	0.17621100
2. DLGSMH	0.083052324	0.152826074	0.54344	0.58919220
3. DLGSMH{1}	0.278380094	0.138181781	2.01459	0.04923481
4. DLGSMH{2}	-0.035912610	0.150078939	-0.23929	0.81183864
5. RF	0.081252453	0.067752193	1.19926	0.23596939
6. RF{1}	0.134315129	0.079925938	1.68049	0.09897691
7. RF{2}	-0.090894045	0.071484452	-1.27152	0.20931132
8. DLDK	-0.095345084	0.071698779	-1.32980	0.18950110
9. DLDK{1}	0.147312173	0.073536793	2.00324	0.05047883
10. DLDK{2}	-0.137260982	0.073932734	-1.85657	0.06915368
11. SEASONS{-3}	0.156127093	0.089626958	1.74197	0.08754297
12. SEASONS{-2}	0.113549594	0.107762814	1.05370	0.29698729
13. SEASONS{-1}	-0.004294388	0.090933849	-0.04723	0.96251803
14. D1	0.001406257	0.022617330	0.06218	0.95066563
15. D3	0.015864309	0.018283686	0.86768	0.38963640
16. D4	-0.023596023	0.021260907	-1.10983	0.27227735

Stepwise Sonuçları

Model I'in Stepwise Sonuçları

Stepping In with P= 0.000513 Variable DLP
Stepping In with P= 0.000071 Variable NF

Stepping In with P= 0.005196 Variable DLDK
 Stepping In with P= 0.002997 Variable DLDK{1}
 Stepping In with P= 0.003155 Variable DLGSMH{1}
 Stepping In with P= 0.040830 Variable NF{1}
 Stepping In with P= 0.052904 Variable DLP{1}
 Stepping In with P= 0.101552 Variable DLGSMH{2}
 Stepping In with P= 0.039400 Variable DLGSMH
 Stepping In with P= 0.069867 Variable DLP{2}

Dependent Variable DLRM - Estimation by Stepwise
 Quarterly Data From 1986:04 To 2003:02

Usable Observations	67	Degrees of Freedom	49
Centered R**2	0.809260	R Bar **2	0.743085
Uncentered R**2	0.817474	T x R**2	54.771
Mean of Dependent Variable	0.0109154467		
Std Error of Dependent Variable	0.0518424943		
Standard Error of Estimate	0.0262772851		
Sum of Squared Residuals	0.0338342899		
Durbin-Watson Statistic	2.155859		

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	-0.132361069	0.050437001	-2.62429	0.01154618
2. DLRM{1}	-0.164246651	0.110998960	-1.47971	0.14535077
3. SEASONS{-3}	0.150197943	0.057126850	2.62920	0.01140133
4. SEASONS{-2}	0.192415111	0.067568229	2.84772	0.00641759
5. SEASONS{-1}	-0.003796699	0.059802466	-0.06349	0.94963673
6. D1	0.045187825	0.013405060	3.37095	0.00146862
7. D3	0.029150578	0.011592215	2.51467	0.01524627
8. D4	-0.025088951	0.014596728	-1.71881	0.09196237
9. DLGSMH	0.215798504	0.097224357	2.21959	0.03110613
10. DLGSMH{1}	0.414439095	0.087676262	4.72692	0.00001960
11. DLGSMH{2}	0.264999976	0.089527343	2.95999	0.00472986
12. DLP	-1.227396651	0.130071963	-9.43629	0.00000000
13. DLP{1}	-0.418970625	0.177415483	-2.36152	0.02221972
14. DLP{2}	0.171109646	0.092327350	1.85329	0.06986651
15. NF	0.000826811	0.000423098	1.95419	0.05639883
16. NF{1}	0.001549836	0.000471150	3.28947	0.00186347
17. DLDK	0.302642842	0.066266443	4.56706	0.00003353
18. DLDK{1}	0.292545158	0.070577337	4.14503	0.00013415

Model II'nin Stepwise Sonuçları

Stepping In with P= 0.047642 Variable RF
 Stepping In with P= 0.086535 Variable DLDK{2}
 Stepping In with P= 0.100851 Variable DLDK{1}
 Stepping In with P= 0.071469 Variable DLGSMH{1}
 Stepping In with P= 0.070487 Variable DLDK

Dependent Variable DLRM - Estimation by Stepwise
 Quarterly Data From 1986:04 To 2003:02

Usable Observations	67	Degrees of Freedom	55
Centered R**2	0.460287	R Bar **2	0.352345
Uncentered R**2	0.483530	T x R**2	32.397
Mean of Dependent Variable	0.0109154467		
Std Error of Dependent Variable	0.0518424943		
Standard Error of Estimate	0.0417213024		
Sum of Squared Residuals	0.0957366891		
Durbin-Watson Statistic	2.097236		

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	-0.143556915	0.065594113	-2.18856	0.03289287
2. SEASONS{-3}	0.136229788	0.087208207	1.56212	0.12399560
3. SEASONS{-2}	0.155310709	0.079836339	1.94536	0.05684971
4. SEASONS{-1}	0.064133128	0.031337471	2.04653	0.04549544
5. D1	0.005265668	0.019513156	0.26985	0.78828388
6. D3	0.015324725	0.017499206	0.87574	0.38498099
7. D4	-0.022212182	0.019759453	-1.12413	0.26584057
8. DLGSMH{1}	0.252702007	0.131468879	1.92214	0.05977380
9. RF	0.135235262	0.054494974	2.48161	0.01616344
10. DLDK	-0.120111644	0.065116091	-1.84458	0.07048692
11. DLDK{1}	0.179644508	0.070378471	2.55255	0.01349994
12. DLDK{2}	-0.136382253	0.061585506	-2.21452	0.03095540

ÖZGEÇMİŞ

Fatma KOLCU, 17.09.1978 tarihinde Samsun'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Samsun'da tamamladı. 1995 yılında Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünü kazanan KOLCU, 1995-1996 eğitim ve öğretim yılının bahar döneminde Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümüne yatay geçiş yaptı. 1999 yılında bu bölümden mezun olan KOLCU, aynı yıl KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans Programına başladı. 2001 yılının Ocak ayında KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsüne Araştırma Görevlisi olarak atanan KOLCU, bu görevi üç yıl sürdürdü.

KOLCU, İngilizce bilmektedir.